

T.C.
ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZİN ADI:
RIFAT ILGAZ'IN ÇOCUK
ROMANLARINDAKİ MİZAH
UNSURLARININ ÇOCUK EDEBİYATI
AÇISINDAN İNCELENMESİ

TEZİN TÜRÜ:
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANA BİLİM DALI:
TÜRKÇE EĞİTİMİ

TEZİ HAZIRLAYAN:
KUDRET DERELİ

ADİYAMAN/ 2017

**RIFAT ILGAZ'IN ÇOCUK ROMANLARINDAKİ MİZAH
UNSURLARININ ÇOCUK EDEBİYATI AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

Kudret DERELİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet YILMAZ

Adıyaman

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eylül, 2017

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

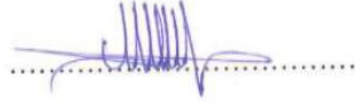
Yrd. Doç. Dr. Mehmet YILMAZ danışmanlığında, Kudret DERELİ tarafından hazırlanan "Rıfat Ilgaz'ın Çocuk Romanlarındaki Mizah Unsurlarının Çocuk Edebiyatı Açısından İncelenmesi" başlıklı çalışma 26 / 09 / 2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

Üyesi

: İmza:

Yrd. Doç. Dr. Mehmet YILMAZ

Jüri

Üyesi

: İmza:

Doç. Dr. Ahmet AKKAYA

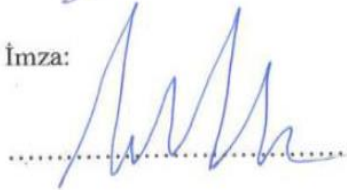

Jüri

Üyesi

: İmza:

Yrd. Doç. Dr. Taner NAMLI

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Rıfat Ilgaz’ın Çocuk Romanlarındaki Mizah Unsurlarının Çocuk Edebiyatı Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

26/09.2017

Kudret DERELİ

ÖZET

RIFAT ILGAZ'IN ÇOCUK ROMANLARINDAKİ MİZAH UNSURLARININ ÇOCUK EDEBİYATI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Kudret DERELİ

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eylül, 2017

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet YILMAZ

Bu çalışmanın amacı; Türk edebiyatında çocuklara yönelik eserleriyle önemli bir yere sahip Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı romanlarda yer alan mizah anlayışını çocuk edebiyatı açısından incelemektir.

Çocuk eğitimi önemseyen her toplum geleceğini teminat altına alır. Son yıllarda çocuk eğitimi üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar, öykü ve roman gibi türlerin, çocuğun eğitiminde, kişilik gelişiminde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Eğitim anlayışımızda çocuk önemsenmekte ve eğitimin temel yapısı olarak görülmektedir. Öğrencilerin bilgi ile birlikte araştıran, sorgulayan, estetik haza, sanat duygusuna önem veren, bireyler olarak yetiştirilmesi istenmektedir. Çocuk edebiyatının bütün türleri ile birlikte bizim de incelemeye çalıştığımız roman türü, mizahî açıdan ele alındığında çocuğun duygusuna olumlu bir etki bırakarak çocuğu gülümsetir ve çocuk öğrenirken sorgular.

Bu çalışma, Ilgaz'ın çocuk eserlerini barındıran romanlarından hareketle derinlemesine değerlendirilecektir. Rıfat Ilgaz, mizah unsurlarını ve dilin korunmasını çocuklara anlatırken roman türünü seçmiştir ve bu konuda onun romanları, iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Rıfat Ilgaz'ın romanları mizah unsuru taşımaktadır. Bu romanlara mizahın nasıl yansıdığını incelemek, çocukların nelere güldüğünü açıklamaya çalışan görüşleri ortaya koymak ve bu görüşler doğrultusunda Ilgaz'ın romanlarının değerini belirlemek bu çalışmanın amaçlarından bazılarıdır.

Anahtar Kelimeler: Rıfat Ilgaz, Çocuk Edebiyatı, Mizah

ABSTRACT

RIFAT ILGAZ'S HUMOR FEATURES IN CHILDREN'S NOVEL'S INVESTIGATION ON CHILDREN'S LITERATURE

Kudret DERELİ

Department of Turkish Language Education

Adıyaman University Social Sciences Institute

September, 2017

Advisor: Yrd. Doç. Dr. Mehmet YILMAZ

The aim of this study is examine Rifat Ilgaz's sense of humor who has an important place in Turkish literature for his literary works for children, in his novels in terms of children literature.

Every society that cares about child education guarantees the future. In recent years there have been many studies on child education. These researches have suggested that the types of literature such as stories and novels have an important place in the child's education and personality development. In our understanding of children education, children are given great importance and they are in the center of education. The students are aimed to be educated as individuals who research knowledge, question, and give importance to artistic sense and aesthetic appeal.

The type of novel we try to examine together with all the genres of children's literature, when treated in a humorous way, positively affects the child's feelings and makes the child smile and inquire as children learn. This study shall be assessed deeply in line with the novels of Ilgaz. While telling children about the elements of humor and the preservation of language, Rifat Ilgaz chose the novel and his novels are of a good example. Rifat Ilgaz's novel carries an element of humor. To examine how humor is reflected in these novels, to demonstrate the views that try to explain what children are laughing at and to determine the value of Ilgaz's novels in the light of these views are some of the purposes of this study.

KeyWords: Rifat Ilgaz, Child Literature, Humor

ÖN SÖZ

Tez çalışmam boyunca desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Anneme, Babama ve Kardeşlerime çok teşekkür ederim.

Desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen arkadaşlarım Fatoş ÖZKAN'a ve Burçin DELİCE'ye teşekkür ederim.

Tez çalışmam boyunca hoşgörölü bir yaklaşımla yardım eden ve fikirlerini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Ahmet AKKAYA'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmamda, bana danışmanlık yapan, bizlerin yetişmesinde emeği geçen hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet YILMAZ'a teşekkür ederim.

Adıyaman – 2017

Kudret DERELİ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Giriş	1
1.1. Araştırmanın Problemi	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Kapsam ve Sınırlılıklar	3
1.5. Varsayımlar	3

İKİNCİ BÖLÜM

2. Kuramsal Çerçeve.....	5
2.1. Yöntem	5
2.2. Araştırma Modeli	5
2.3. Veri Toplama Tekniği	6
2.4. Verilerin Analizi	6

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Mizah, Gülme ve Mizah Unsurlarının Tanımı	7
3.1. Mizah Nedir?	7
3.1. Gülme Nedir?.....	11
3.3. Mizah (Gülmece)- Gülme İlişkisi	14
3.4. Mizah Unsurları	15
3.4.1. Üstünlük (Kötüleme) Kuramı.....	16
3.4.2. Rahatlama Kuramı	18
3.4.3. Uyumsuzluk (Uyuşmazlık, Aykırılık) Kuramı	20
3.5. Mizah Çeşitleri ve Kavram Tanımları.....	22
3.6. İnsan Yaşamında Mizah	25
3.7. Mizah ve Mizah Unsurlarının Çocuk Edebiyatındaki Önemi	26
3.7.1. Çocuk Edebiyatı.....	27

3.7.2. Çocuk Edebiyatının Nitelikleri	34
3.8. Çocuk Gülmececi	37

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Rıfat Ilgaz'ın Romanlarındaki Mizah Unsurlarının Belirlenmesi	40
4.1. Ağız, Lehçe, Kesimsel Dil Kullanımı	41
4.2. Alay	43
4.3. Argo Kullanımı	57
4.4. Benzetme	59
4.5. Çok Anlamlılık	65
4.6. Deyimlerden Faydalanma	69
4.7. İroni	72
4.8. Teşhis ve Kişileştirme	77
4.9. Sözcük Sapması	83
4.10. Tecahül-ü Arif	84
4.11. Tekerleme	86
4.12. Tersine çevirme (Kiyasus)	87
4.13. Tezat	93
4.14. Yanlış Anlamalar-Anlam Sapması	102
4.15. Mübalağa (Abartma)	106
4.16. İğne ve Taş	109
4.17. İmleme	122
4.18. Müşakele	123
4.19. Alışılmamış Bağdaştırma Kullanımı	124
4.20. Kaydırma	126
4.21. Yineleme	127
4.22. Eş Adlılık (Cinas)	129

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. Bulgular ve Yorumlar	132
-------------------------------	-----

ALTINCI BÖLÜM

6. Sonuç	146
KAYNAKÇA	149
ÖZGEÇMİŞ	154

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No

Tablo1. Rıfat Ilgaz'ın 'Bacaksız Kamyon Sürücüsü' Adlı Eserinde Mizah Unsurları.....	133
Tablo2. Rıfat Ilgaz'ın 'Bacaksız Tatil Köyünde' Adlı Eserinde Mizah Unsurları ..	134
Tablo3. Rıfat Ilgaz'ın 'Bacaksız Sigara Kaçakçısı' Adlı Eserinde Mizah Unsurları.....	135
Tablo4. Rıfat Ilgaz'ın 'Bacaksız Paralı Atlet' Adlı Eserinde Mizah Unsurları	136
Tablo5. Rıfat Ilgaz'ın 'Bacaksız Okulda' Adlı Eserinde Mizah Unsurları.....	137
Tablo6. Rıfat Ilgaz'ın 'Kumdan Betona' Adlı Eserinde Mizah Unsurları.....	138
Tablo8. Rıfat Ilgaz'ın 'Öksüz Cıvcıv' Adlı Eserinde Mizah Unsurları	140
Tablo 9. Rıfat Ilgaz'ın 'Halime Kaptan' Adlı Eserinde Mizah Unsurları	141
Tablo10. Rıfat Ilgaz'ın 'Küçükçekmece Okyanusu' Adlı Eserinde Mizah Unsurları.....	141
Tablo11. Rıfat Ilgaz'ın 'Hoca Nasrettin ve Çömezleri' Adlı Eserinde Mizah Unsurları.....	142
Tablo12. Rıfat Ilgaz'ın 'Hoca Nasrettin ve Çömezleri' Adlı Eserinde Mizah Unsurları.....	144

KISALTMALAR LİSTESİ

B.S.K	: Bacaksız Sigara Kaçakçısı
B.T.K	: Bacaksız Tatil Köyünde
B.K.S	: Bacaksız Kamyon Sürücüsü
B.O	: Bacaksız Okulda
B.P.A	: Bacaksız Paralı Atlet
Ö.C	: Öksüz Civeiv
C.Y	: Cankurtaran Yılmaz
H.N.V.Ç	: Hoca Nasrettin ve Çömezleri
H.K	: Halime Kaptan
K.B	: Kumdan Betona
K.Ç.O	: Küçükçekmece Okyanusu
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi.
vd.	: Ve devamı ve diğerleri.
vs.	: Vesaire.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.Giriş

Dil, insanlar için önemli bir iletişim aracıdır ve kültürel mirastır. İnsanlar duygularını dile getirmek, düşüncelerini ifade etmek ve çevresinde yaşananları özümsemek amacıyla bu aracı kullanmışlardır. Dil, nesiller arası aktarımı sağlamak ve insanların yaşadıkları topluma ayak uydurmaları için gereklidir. Dil, bir milletin geçmişini, yaşadığı zamanı ve geleceğini yansıtır. İnsanlar geçmişten bugüne birlikte yaşama isteği içerisinde olmuşlardır. Toplumun bir arada sağlıklı bir şekilde gelişebilmesinin ön gerekliliği olarak dil, olmazsa olmazdır.

Bir milleti devam ettirmenin temelinde, o milletin kültürünü benimsemiş genç ve dinamik nesillere ihtiyaç vardır. Daha önce yaşamış nesiller örnek alınarak bir arada yaşamının ve birbirlerine etkileşimde bulunmanın gerekliliği içinde devamlılık sağlanmıştır. Genç neslin sağlıklı, iyi eğitilmiş ve yaşadığı toplumla etkileşim halinde olması gerekmektedir (Özbay, 2010:1). Bu etkileşimi sağlarken toplumun üyesi olan birey, dilini öğrenme ve doğru bir şekilde kullanma görevini üstlenmek durumundadır. Bireyin en temel aracı olarak görülen ve yaşamı boyunca kullandığı dili, doğru bir şekilde kullanması bireyin yükümlülüğüdür. Bu bireyin toplum içerisinde yaşam kalitesine katkı sağlar. Dil öğretimi ise çocuklardan başlanmalı ve bu bilincin uyandırılması sağlanmalıdır. Çocuğa verilen önem geleceğe verilen önemle eş değerdir. Çocuk, bir toplumun geleceğini belirleyen, geçmişini geleceğe aktaran ve bu süreç içerisinde geçmişle geleceği birbirine bağlayan köprüdür. Geçmişine sahip çıkmak ve geleceğine aydınlık bir şekilde girmek isteyen her toplum, çocukların eğitimine dikkat etmelidir. Bu eğitimi sağlarken yalnız bilgi yüklü metinler araç olarak kullanılmamalı çocuğun duygu dünyası da ön plana alınmalıdır. Duygu dünyasını ön plana çıkarmada ise edebiyatın gücünden faydalanılmalıdır. Duyguların, estetik değerin ve dil bilincinin ön planda olduğu edebi ürünlerden romanın ise ayrı bir önemi vardır.

Çocuklar için hazırlanan kitaplar, çocuğun dilsel gelişimi için temel oluşturur ve anlam dünyasına zenginlik katarak bir dil ortamı yaratır. Çocuğun dil gelişimini

sağlayan sözvarlığı, çocuğun yaşına uygun olmalıdır. Çocuğun, dil özelliklerini kazanmasında rol oynayan nitelikli kitaplar oluşturularak doğal öğrenme ortamları yaratılmalıdır (Sever, 2013: 91). Nitelikli yapıtların tek amacı, çocuğun dil kazanma becerilerini sağlamak değildir. Çocuklar bu beceriyi kazanırken öğrenmekle birlikte eğlenme ve düşünme becerilerini kazanabilmesinin en uygun yollarından biri de mizahtır. Rıfat Ilgaz, mizah unsurlarını ve dilin korunmasını çocuklara anlatırken roman türünü seçmiştir. Bu konuda Rıfat Ilgaz'ın romanları, iyi bir örnek teşkil etmektedir.

1.1. Araştırmanın Problemi

1. Mizahın çocuk eğitimindeki önemi nedir?
2. Romanlarında mizah unsurları bulunan Rıfat Ilgaz'ın bu konudaki tutumu nedir?
3. Mizah, insan hayatında ve çocuğun gelişiminde gerekli bir unsur mudur? Bu sorular, araştırmanın problem durumunu oluşturur.

1.2. Araştırmanın Amacı

Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarındaki mizah öğelerini belirlemek çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Yapılan alan yazın incelemelerinde, Rıfat Ilgaz'ın çocuk eserlerini mizah yönüyle ele alan fazla kaynak yoktur. Var olan kaynaklar ise Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarının tamamını kapsamamaktadır. Ilgaz'ın mizah unsurlarını eserlerinde kullanmasının önemine değinmek ve daha fazla kitleye duyulmasını sağlamak araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Büyük yığınların Rıfat Ilgaz'ı yalnızca Hababam Sınıfı'nın yazarı olarak tanımaları, Rıfat Ilgaz'ı diğer eserleriyle de ele almayı ve tanıtmayı zorunlu kılmıştır.

Bu çalışmanın amacı sadece Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı eserleri mizah teorilerine göre tahlil etmek değildir. Bununla birlikte Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı eserlerdeki mizah çeşitlerine dikkat çekmek ve toplumsal olarak ele alınan konuları mizahi açıdan değerlendirmektir. Çünkü Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı eserleri sadece teorilere göre ele alırsak, eserlerde teorilerle açıklayamadığımız birçok mizah unsurunu ve yöntemini göz ardı etmiş oluruz. Bu açıdan bizim için önemli olan Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı eserlerdeki mizah unsurları ve mizah yaratma yöntemleridir. Bu sayede, Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için

yazdığı eserlerinde yer alan mizah anlayışını daha iyi tahlil etmiş oluruz. Eserlerin varlığı en önemli veri kaynağıdır. Teoriler ise romanlardaki gülme olgusu ve mizah yaratma eylemini tahlil etmede bizlere sadece yol gösterebilir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı eserleri mizahı açıdan değerlendirmek, araştırmanın Türkçe dersine katkısını ön plana çıkarmak, çalışmanın önemini göstermektedir. Rıfat Ilgaz, Türk kültürü ve edebiyatına katkılar sağlamış ve çok önemli eserler vermiş bir yazarımızdır. Mizah yazarı olarak da çok önemli eserler vermiştir.

Okuma, dinleme, konuşma ve yazma ana dili eğitiminin temelleridir ve eğitimin temelini de bu dört beceri sağlamaktadır. Anlama yetisini geliştiren beceriler; okuma ve dinleme olarak sınıflandırılırken; anlatma yetisini geliştiren beceriler; konuşma ve yazma olarak sınıflandırılmaktadır. Çocuk edebiyatı içerisinde dinleme becerisinin kaynağını hikâye ve masal oluşturmaktadır ve çocuk eğitiminde dinleme becerisinin önemi göz ardı edilemez (Gürel, Temizyürek, Şahbaz, 2007: 22). Çocuk edebiyatı içerisinde roman türünün rolü ise bunlardan ayırt edilemez ve çocuğun dil gelişimi açısından önemlidir. Çocuk için yazılan ve çocuğun bilişsel düzeyine uygun olan eserler, çocuğun dil gelişiminin kaynağını oluşturmaktadır.

1.4. Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu çalışmanın kapsamı, Rıfat Ilgaz'ın konumuzla ilgili seçilen bazı eserlerinden oluşmaktadır. Ilgaz'ın çocuk eserleri içerisinde yer alan romanları ele alınmıştır. Çalışmaya dâhil edilen eserler; Bacaksız Tatil Köyünde, Bacaksız Sigara Kaçakçısı, Bacaksız Paralı Atlet, Bacaksız Kamyon Sürücüsü, Bacaksız Okulda, Öksüz Cıvıv, Halime Kaptan, Kumdan Betona, Küçükçekmece Okyanusu, Cankurtaran Yılmaz, Hoca Nasrettin ve Çömezleri ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı eserlerindeki mizahî öğelerin incelenmesi ve bu incelemenin Türkçe dersine katkı sağlayacağı düşüncesi çalışmanın varsayımını oluşturmaktadır.

Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı eserlerdeki mizah unsurlarına dikkat çekmek ve toplumsal olarak ele alınan konuları mizahî açıdan belirleyebilmek araştırmanın diğer bir varsayımdır.

Ilgaz'ın edebiyat tarihimizdeki yerine değinmek ve isminin duyulmasını sağlamak araştırmanın diğer bir varsayımını oluşturmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. Kuramsal Çerçeve

Tezin bu bölümünde Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı romanlarındaki mizah unsurlarının çocuk edebiyatı açısından incelenmesi başlığı altında Bacaksız Tatil Köyünde, Bacaksız Sigara Kaçakçısı, Bacaksız Paralı Atlet, Bacaksız Kamyon Sürücüsü, Bacaksız Okulda, Öksüz Cıvcıv, Halime Kaptan, Kumdan Betona, Küçükçekmece Okyanusu, Cankurtaran Yılmaz, Hoca Nasrettin ve Çömezleri ile ilgili kaynaklar taranmıştır. Daha önce yapılan çalışmalarda Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı romanlarının tamamı bir arada sunulmamıştır. Bu çalışma Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı romanlarının tamamını kapsamaktadır.

2.1. Yöntem

Araştırmanın veri tabanı, Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarıdır. Söz konusu kitaplar derinlemesine incelenerek anlamlandırmanın en iyi şekilde sağlanması amaçlanmıştır.

Bu bölümde araştırmanın modeli, verilerin toplanması ve veri analiz yöntemi hakkında bilgi verilmiştir.

2.2. Araştırma Modeli

Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarında mizah unsurlarının çocuk edebiyatı açısından incelenmesi amacıyla tarama modelinde yapılan bu çalışma nitel yönetime göre desenlenmiştir. “*Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir*” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39).

Araştırma verileri, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. “*Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar*” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 87). Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazmış olduğu eserlerdeki; ağız, lehçe, kesimsel dil kullanımı, alay, argo kullanımı, benzetme, çok anlamlılık, deyimlerden faydalanma, ironi, teşhis ve kişileştirme, sözcük sapması, imleme, müşakele, alışılmamış bağdaştırma kullanımı, kaydırma, yineleme, eş adlılık (cinas)

adlı mizah çeşitleri, mizah kuramları doğrultusunda incelenmiştir. Bununla birlikte Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazmış olduğu eserlerdeki mizah kuramları, Fowler'ın mizah kuramları ile birleştirilmiştir.

2.3. Veri Toplama Tekniği

Bu çalışmada, edebi metinler üzerinde yapılacak bir araştırmadan dolayı kaçınılmaz olarak, nitel araştırmalarda kullanılan doküman inceleme tekniği kullanılacaktır. Doküman analizinde, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktan başka geçerliliği ölçme aracı yoktur. Bu bağlamda doküman analizinde temaların herkes tarafından paylaşılabilir nitelikte olması ve aşamalarının tanımlanmış olması gerekmektedir. Güvenirlik ise tema sistemi ve buna bağlı olarak anahtar kelime işlemi ile sağlanmaktadır. Bir başka araştırmacının değerlendirmesine olanak verecek biçimde tanımlanması da güvenirliliği sağlamaktadır.

2.4. Verilerin Analizi

Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarında mizah unsurlarının çocuk edebiyatı açısından incelenmesi amacıyla veriler doküman incelemesi tekniği ile analiz edilmiştir. “*Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar*” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217). Yazılı materyaller, bilgisayar ortamında saklanmaktadır ve ileriki dönemlerde olası teyide yönelik olarak muhafaza edilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Mizah, Gülme ve Mizah Unsurlarının Tanımı

Tezin bu bölümünde Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı romanlarındaki mizah unsurlarının çocuk edebiyatı açısından incelenmesi başlığı altında belirlenen; mizah nedir, gülme nedir, mizah (gülmece)- gülme ilişkisi, mizah unsurları, üstünlük (kötüleme) kuramı, rahatlama kuramı, uyumsuzluk (uyuşmazlık, aykırılık) kuramı, mizah çeşitleri ve kavram tanıtımları, a. aristokratik gülüş- halk gülüşü, b. alaycı (aşağılayıcı) gülüş- neşeli gülüş, c. mizahi gülme- mizahî olmayan gülme, d. doğal gülme- yapay gülme, insan yaşamında mizah, mizah ve mizah unsurlarının çocuk edebiyatındaki önemi, çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatının nitelikleri, çocuk gülmececi konularına açıklık getirilmektedir. Bu konuların açıklanması Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı romanlarındaki mizah unsurlarının belirlenmesi ve anlaşılması için önemlidir.

3.1. Mizah Nedir?

Mizah, “şaka ve latife yapmak” anlamındaki “mezh” kökünden türetilmiş bir kelimedir. Mizah, düşünceleri şaka ve nüktelerle süsleyerek anlatan söz ve yazı çeşidi olmakla birlikte, zaman içinde daha ağır türleri de içine alan bir terim haline gelmiştir (Durmuş, 2005: 205). Mizah, güldürmenin yanı sıra düşündüren, kıvrak bir zekâ gerektiren önemli bir gülme olarak tanımlanmıştır (Bilge, 2008: 17). Mizah sadece sosyolojik, psikolojik ya da toplumsal bakış açısıyla değerlendirilmeden, yaşamı kapsayan; duygu, düşünce ve davranışlarımızda gülme derecesini arttırarak kahkaha derecesine ulaşabilecek bir ifade biçimidir (Aydın, 2006: 201). Mizah kelimesinin yaygınlaşmasıyla birlikte, gülmece sözcüğü de kullanılmaya başlanmıştır. Bazı araştırmacılar (Nesin, 2001; Usta, 2005) mizah yerine gülmece sözcüğünü kabul etmiştir.

Güncel Türkçe Sözlük (2001:903), mizah kelimesinin karşılığını “gülmece” olarak vermiş ve “*eğlendirmek güldürmek ve birine, bir davranışa incitmeden takılma amacını güden ince alay, mizah; gerçeğin güldürücü yanlarını ortaya koyan edebiyat türü, mizah*” şeklinde tanımlanmıştır. Nesin ise, (2001: 20) “*Gülmece, seslendiği insanı, hangi oranda olursa olsun, sağlıklı olarak güldürebilen her*

şeydir” şeklinde tanımlamıştır. Ancak bazı yazarlar mizah yerine kullanılan ‘gülmece’ kelimesine karşı çıkmıştır. “*Haldun Taner “gülmece” kelimesini sevmediğini bildirerek mizahın kapsamı geniş, hoşgörü, bilgelik dolu olduğunu söyler*” (Rysbay, 2007: 2). Bu tanımlar incelendiğinde, gülmece kelimesinin mizahı tam olarak karşılamadığı görülmektedir. Mizah kelimesi gülme ile ilişkilidir, ancak gülme ile sınırlı değildir. Mizahın içerisinde düşünce, eleştiri gibi kavramlar da bulunmaktadır. Ömer Özcan’ın mizah ile ilgili cümleleri de bu durumu desteklemektedir:

“Mizahta insanın nerede gülüp nerede ağlayacağı belli olmaz. Bu yüzden mizaha gülmece güldürmece diyenleri tutmuyorum. Mizah çok anlamlı sözcük bence. Mizahçı olmak isterim de; güldürücü, güldürmeci olmak istemem” (Özcan, 2002: 15).

‘Mizah kelimesinin güldürmece kelimesini karşılayıp karşılamadığı’ tartışmalarının ötesinde ‘mizah, bir üsluptur yumuşak bir biçimde ifade edilmesi gerekir ya da “mizahın yumuşak bir şekilde ifade edilme zorunluluğu yoktur.’ tartışmaları da mizahın tanımları arasında yer almaktadır.

Mizah, Usta’nın görüşüne göre bir üsluptur ve sanatın birçok alanında etkisini sürdürmektedir. Mizah, edebiyat ile birlikte resimde, heykelde vb. alanların birçoğunda yerini almış ve mizahî eserler sunulmuştur (Usta, 2005: 26).

Türkmen mizahı, eğlence olarak değerlendirmektedir ve paradokslarla oynanan, şaka yollu ifade edilen alay etme biçimi olarak ele alır. Şakacı bir üslup takınılabılır ancak ifade etme biçimi kırmadan olmalıdır (Akt.: Öрге, 2010: 49). Türkmen, mizahın tanımını yapmakla birlikte mizahta üslubun önemine de değinmektedir. Mizahta üslubun olması gerektiğini düşünen diğer bir araştırmacı da Kılınç’tır. “*Mizah, kendisine güvenenlerin karşı tarafa söylemek istediklerini usturuplu şekilde söyledikleri sözlerdir. Mizah, espri ve ironide ortak nokta “gülme” olmakla birlikte mizahın daha yumuşak bir üslubu vardır*” (Kılınç, 2007: 1). Bununla birlikte Türkmen ve Kılınç’ın aksine Yum’a göre mizah, yumuşak bir üslup içerisinde olmak zorunda değildir. En kaba söyleme biçiminden en ince espriye kadar içinde gülme ve ileti bulunan ifadeler mizahtır (Yum, 2013: 3-4).

‘Mizah kelimesinin güldürmece kelimesini karşılayıp karşılamadığı, mizahın üslubunun yumuşak ya da sert bir şekilde ifade edilip edilmediği’ tartışmalarının yanı sıra mizah, sosyolojik, psikolojik, fizyolojik, toplumsal, siyasi vb. açıdan da değerlendirilmektedir.

Rozental’a göre mizah, insanı baskı altında tutan fiziksel ve sosyal çevreden aniden kurtulma isteğidir. İnsanı sınırlamaya tabi tutan her şey insanda baskı uyandırır. İnsanda sınırların ve baskının aniden ortadan kalkmasıyla birlikte mizah ortaya çıkar. Rozental, bir palyaçoğu örnek vererek, palyaçonun vücuduna verdiği çarpıklıkların, seyirciye insan vücudunun genel olarak tabi olduğu alışlagelen hareketlerinden belli bir kurtulmayı telkin ettiğini, bunun da insanı neşelendirdiğini söyler (Akt.: Usta, 2005: 24).

Mizah, psikofizyolojik bir olaydır. İnsan toplum içerisinde yaşayan bir varlıktır ve bulunduğu toplumda haz duyabilecek birtakım nedenlerle bunu dışa vurur. Ancak insana benzeyen ya da insana benzerlik bakımından daha yakın olan köpek, maymun ya da ötücü kuşlarda gülme, kasların gerilmesi neticesinde ortaya çıkar. İnsan dışındaki canlılarda görülen gülme, sadece fizyolojiktir ve çevresel faktörlerden etkilenecek şekilde ortaya çıkmaz. Kasların gerilmesi neticesinde ortaya çıkan gülme, sağlıklı bir gülme değildir ve mizah olarak kabul edilemez (Nesin, 2001: 22).

Taş’a göre (2007: 3), espri denilen kavram mizahın odak noktasıdır. Birçok alanda; karikatür, roman, hiciv, nükte vs. gibi eserlerin içinde yer alabilen mizah, birdenbire ortaya çıkmalı ve espri denilen kavramın varlığı hissedilmelidir. Mizahı, siyasi mizah adı altında tanımlayan Taş, mizahı konu ve tür bakımından ayırt etmemiştir. Mizahın gerçekleşmesi için iki durum söz konusudur. Bunlardan ilki espri kavramının hissedilmesi ikincisi ise aniden gerçekleşmesidir.

Mizah, gülmeyi oluşturan bir unsurdur. Mizahçı, güldürmeyi sağlamak için mizahı ortaya çıkarır. Mizah oluşturma amacı okuyucuya hitap etmektir. Bu yüzden mizahın toplumla ilişkisi bulunmaktadır. Mizah, toplumda yaşanan eksiklikleri, toplumun sosyal ve siyasi durumunu yansıtır. Mizah toplumla ilişkilidir ve topluma yararlı olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak mizah, toplumsal açıdan ele alındığında daha faydalıdır. Mizahın toplumsallığı ön plandadır (Usta, 2005: 31). Toplumsal açıdan mizahı ele alan bir diğer araştırmacı da Yum’dur.

Yum'a göre (2010: 3-4), toplumsal sorunların ön planda olduğu bir dönemde ve ahlaki yozlaşmaların arttığı bir durumda yaşanan olayları, eleştiriye tabi tutmak kaçınılmazdır. Edebiyata yansıyan eserlerde eleştiri görevini üstlenen kişiler ise roman yazarlarıdır. Roman yazarları, eleştiri yaparken ustalıkla durumu yönetmelidir ve yönetmenin en rahat yollarından biri de mizahtır. Edebiyatta mizahın varlığı, eserin kalıcılığını ve etkililiğini arttırmaktadır.

Mizah, insanla ilişkili olduğunda forma girer. Toplum içerisinde forma giren mizah, edebiyatta da yansımasını bulmaktadır. Daha öncesinde sözlü olarak ifade edilen mizah, yazıya geçirilmesi ile birlikte edebiyatta yerini daha da belirginleştirmiştir (Kılınç, 2008: 55).

Mizahın varlığını göstermediği toplumlarda, eleştiri ve yaratıcılık da yer bulamamaktadır. Mizahın gelişmesi, toplumun eleştirel bir düşünceye sahip olmasını ve yaratıcı olmasını sağlamaktadır. Yapay bir şekilde, mizah olmadan, ciddiyeti koruyarak ilerleyen eleştirel düşünce ve yaratıcılık toplumun bağlarını koparır (Özdemir, 2010: 27).

Mizahın görevi sadece toplumsal olaylarda eleştiriye yumuşatmak ve insanları gücendirmeden toplumsal olayları aksettirmek değildir. Mizah, ciddi konular üzerinde uğraşan insanlara huzur verir ve rahatlatır. Komik olanı ve garip gelen durumları ortaya çıkaran mizah, iğneleyici bir eleştiri ile de sunulsa insanları rahatsız etmez. Mizahta komik olanı ortaya çıkaran durum; mizahın aniden gerçekleşmesi ve tuhaf olanı yansımasıdır. Ayrıca tezatlık oluşturan ve çelişen durumlar da mizahta bulunması gereken unsurlar içerisinde. Mizah, "*ciddinin tersi*" olarak nitelendirildiğine göre mizahın bir çatışma içinde bulunması ve başka bir şey ile karşılaştırılması kaçınılmazdır. Mizah çatışan ve çelişen durumu yansıtmakla birlikte bir zekâ ürünüdür. Akla gelen her şey mizahın içerisinde yer alamaz ve mantık ile çatışmamalıdır (Taş, 2007: 4).

Tanımlar incelendiğinde, tanımların ortak noktaları ve mizahın genel özellikleri içerisinde şunlar bulunmaktadır: Mizahta beklenmedik bir durumun vardır. Mizah, toplum ile ilgilidir. Mizah, zekâ ile ilgilidir. Mizah; sosyolojik, psikolojik, siyasal konular içerisinde yerini alabilir. Mizahın içinde eleştirel düşünce ve yaratıcılık barınmaktadır. Mizah içerisinde komik bir durum söz konusudur ancak

her komik durum mizah değildir. Yazarlar, mizahın gülme ile ilişkisi konusunda ortak noktada buluşurlar. Yani mizahın gülme ile ilişkisi bulunmaktadır. “Çünkü güldürmek, gülmecenin işlevidir. Gülmecede bulunabilecek her türlü niteliklerin, görevlerin hepsi, güldürmek işlevinden sonra gelir. Bir oranda olsun güldürmeyen bir şey, gülmece değildir” (Nesin, 2001: 20). Mizahın tanımı yapılırken zorlanılmasındaki temel sebep de mizahın yer aldığı konu alanının geniş olmasıdır. Mizahın tanımında mutlak bulunan nokta ise insanla ilgili olduğudur.

3.1. Gülme Nedir?

Gülme, geçmiş zamanlardan itibaren araştırılmış; duygu, düşünce ve davranış olarak tam bir sınıflamaya tabi tutulamamıştır. Güncel Türkçe Sözlük (2005) gülmeyi, “İnsan, hoşuna veya tuhafına giden olaylar, durumlar karşısında, genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vurmak.” şeklinde tanımlamaktadır. Kasapoğlu (2008: 68) ise, “Âyette, gülmek neşenin bir belirtisi olarak açıklanmıştır. Nitekim “edhake” lâfzına sevinç anlamı bile yüklenmiştir. Allah’ın, insanları güldürmesi ise, onlara dünya ve âhîret mutluluğu vadetmesi, cennette onlara nimetler verecek olması, insanları güldürecek sebep ve koşulları var etmesidir” şeklinde açıklamaktadır.

Spencer gülmeyi, sinirsel bir durum olarak değerlendirmektedir. Sinirsel güç birdenbire ortaya çıkar ve yeni bir yol bulur. Ancak sadece bununla da yetinmez. Spencer, karşıtlar görüşünü de benimser ve karşıtlık iki şekilde gerçekleşir. Birinci durumda hafif bilinç, şiddetli bilince doğru akın eder. İkinci durumda ise şiddetli bilinç, hafif bilince doğru akın eder (Akt.: Nesin, 2001: 23).

Morreall gülmeyi, hem bir davranış hem de bir eylem olarak kabul eder. Davranış ya da eylem olan gülme tanımını ortaya atan kişidir. Morreall gülme, bir davranıştır ancak sadece fizyolojik bir tepki değildir. Gülme, öksürmek ya da esnemek gibi istem dışı gerçekleşen bir davranış değildir. Gülme duygu içeren bir davranıştır (Akt.: Usta, 2005: 15).

Nesin (2001: 22-24) ise, gülmeyi psikofizyolojik olay olarak ele almıştır ve tepki olarak nitelendirmektedir. İnsan toplumda bir uyaranla birlikte olumlu bir duyguya girer ve gülme, insanın toplumda bir uyaranla karşılaşmasının sonucu ortaya çıkan psikofizyolojik bir belirtidir.

Gülme kelimesinin tanımları arasında gülmenin korku ile ilişkisi de yer almaktadır. Gülmenin korku ile ilişkilendirmesi gülmenin tanımı yapılırken mizah kuramlarından rahatlama kuramı ile bağdaştırılmaya çalışıldığını düşündürmektedir. Bu durum gülmenin tanımının yapılmasında zorluk yaşanmasına yol açmaktadır.

Aristo'dan itibaren kuramcılar gülmeyi korku ile ortaya çıkan bir durum olarak nitelendirmişlerdir. Bu korku davranış ve duygu üzerinde etkili olmuştur ve gülme üzerinde birliktelik tam olarak sağlanamamıştır (Usta, 2005: 14- 15). Usta'nın aksine Bakhtin'e göre (1981) gülme, korkunun eseri değil korkusuzluğun temsilcisidir. Bu düşüncesini şu şekilde desteklemektedir:

“Korkusuzluk gibi bir ön koşulun gerçekleştirilmesinde yaşamsal bir etmendir, bu ön koşul olmaksızın dünyaya gerçekçi olarak yaklaşmak olanaksızdır. Gülme, bir nesneyi kendine çekip bildik kılarak onun gerek bilimsel, gerek sanatsal sorgulayıcı deneyim ve özgür deneysel düş gücünün korkusuz ellerine teslim eder” (Akt.: Sanders, 2001: 34).

Gülmenin tanımlanmasında gülmenin olumluluğu yansıtıp yansıtmaması ya da hüznün ile ilişkisi de ele alınan konular arasındadır. Bazı araştırmacılar bu konu ile ilgili (Emeksiz, 2015; Bayraktar, 2010; Kasapoğlu, 2008; Nesin, 2001; Güler ve güler, 2009). Görüşlerini şu şekilde anlatmışlardır:

Emeksiz (2015: 8), gülmeyi mizahın temel unsuru olarak kabul etmektedir. Gülme eyleminin gerçekleşmesi için görsel ya da işitsel bir uyarının olması gerektiği görüşünü ileri sürmektedir. Ancak gülme eyleminin mutlu olma ile bir ilişkisi olup olmadığı kesin değildir. Gülme eylemini simgeleyen nesne, olay, mekân, durum gibi öğeler olumlu bir şekilde gerçekleşmez. Gülme eyleminin neyi simgelediği de tam olarak belirlenemeyebilir.

Gülme, olumluluğu ve mutluluğu simgelemez. Mutlulukla birlikte hüznü de simgeler hatta trajik durumlar bile gülme olarak nitelendirilebilir. Bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde gerçekleşebilir. Mantık çerçevesinde gerçekleşmek zorunda değildir. Bazen mantıkdışı, saçma bir şekilde de gerçekleşebilir. Ancak gülme insan

ile ilgilidir. Bu yüzden gülmenin mahiyeti kimin, kime ve hangi sebeple güldüğüne göre belirlenir (Bayraktar, 2010: 12).

Nesin'e göre (2001: 22-24) ise, gülme olumludur. Gülmenin gerçekleşmesi mantık dışı bir durum değildir ancak gülmenin gerçekleşmesi için bir uyarının olması gerekmektedir. Nesin, şu örnekle görüşünü açıklamaktadır: *“Yüksek düzeyde bir müzik konserinde dinleyicilerden birinin yüksek sesle esnemesi ya da aksırması, güzel bir şiir dinlenirken ortadaki çocuklardan birinin “Anne, karnım acıktı!” diye bağırması, gülüşmelere yol açar”* Çocuğun bu bağırması gülüşmelere yol açar. Bir amaç için toplanılan kalabalık ortamlarda insanların bilinçleri başka bir olgu ile meşguldür ve esneme, aksırma ya da çocuğun bağırması gibi seslere karşı insanların bilinçleri hazır değildir. Bilincin başka bir olgu içinde olması ve beklenilmeyen durum ile adaptasyonun bozulması kişinin ne önceki bilince ne de yeni uyarıcıya adapte olmasını sağlar. Aniden gerçekleşen bu tür durumlar sinirsel boşalmaya yol açar.

“Gülme anında yüz hatlarımız belirgin bir şekilde gerilir, alın ve yüz bölgemizdeki kırışıklıklarımız dağılır ve gülen kişi etrafındaki kişi ve varlıklara daha dinç ve neşeli bakar” (Kasapoğlu, 2008: 73). *“Kişideki bu değişim genellikle hoşnut olmanın verdiği ruh halidir ve bu durumlarda kişi daha pozitif ve daha enerji doludur”* (Ç. Güler ve B. Güler, 2009: 4).

İncelenen ‘gülme’ tanımlarında birbirine uymayan tanımlar olduğu görülür. Tanımlarda ortak noktalar olduğu gibi; gülmeyi sadece davranış olarak açıklayan ya da gülmenin sadece bir duygu olduğunu ileri süren hatta gülme hem duygudur hem de davranıştır görüşünü savunan araştırmacılar yukarıdaki tanımlarda görülmektedir. Gülme bir tepki olarak gerçekleşirken uyarının olması ya da olmaması önemlidir. Gülme, bir duygudur tanımlamasında ise gülmenin aniden gerçekleşmesi ve beklenilmeyen bir durumun varlığı söz konusudur. Yapılan tanımlara bakıldığında tanımların ortak noktası ise gülmenin insana özgü olmasıdır.

3.3. Mizah (Gülmece)- Gülme İlişkisi

Usta (2005: 28), her gülmenin mizah sonucu ortaya çıkmadığını belirtmektedir. Eğer bu durum tersine çevrilirse de karmaşık bir sorunla karşılaşır demektir. Ve şu soruyu sorar: “*Mizah, her zaman gülme ile mi noktalanır?*”

İlgaz ise bu soruyu şu şekilde ifade etmektedir;

“*Çağına yakışır devrimlerini henüz yapmamış toplumlarda mizahın ‘gırgır geçme’, ‘laf salatası yapma’, ‘şunun bunun dalgasına taş atma işi’ olarak ele alınması mizahın gülmece güldürmece, dil üstünde kaydırmaca olarak nitelenmesi, tanımlanması en azdan halkı uyutma, oyalama, hızını kırma anlamına gelmez mi?*” (Akt.: Nesin, 2001: 315). Bu sorularla karşılaştığımızda mizahın gülme ile ilişkisi akılda soru işareti yaratır.

“*Gülme birçok durumda mizah çağrışırsa da mizahla aynı değildir. Gülme mizah algılaması ve etkisiyle de başlayan beyinsel süreçlerin sonucunda oluşan anatomik ve fizyolojik cevaptır. Gözlenebilen gülme eyleminde iki bölüm vardır: Bir devinimler grubu ve sesin oluşumu. Beyin bizim bu hareketleri eş zamanlı olarak yapmamızı sağlar*” (Ç. Güler ve B. Güler, 2010: 37).

Paules’e göre gülmenin gerçekleşmesi mizah olduğunu doğrulamaz ve gülme, eğlence de içermez. Alınan bir ilaç sonucunda ortaya çıkan gülme ya da çalışan patronunu memnun etmek için ortaya çıkan gülme mizahî ve eğlenceli değildir. Diazot monoksit (güldürücü gaz), gülme derecesini arttırarak kakhaha derecesine ulaşır. Ancak kakhaha derecesine ulaşan gülme de mizahı karşılamaz (Akt.: Usta, 2005: 27-28).

Gülme ile mizahın ilişkisi ele alındığında gülmeyi, mizahtan ayıran unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlardan en önemlisi gülmenin bir refleks olarak değerlendirilmesidir. Mizah daha dar kapsamda ele alınır ve gülmeyi sağlayan unsurlardan biridir. Eşigül mizahı, sanatsal gülme olarak değerlendirmektedir. Gülme, sanatsal bir biçimde sunulduğunda mizahtır (Eşigül, 2002: 3).

M. Güler (2007: 83) ise, sadece güldürmek amaçlı ortaya çıkan durumun, insanı gıdıklayarak uyaranın olmasıyla gerçekleşen gülmeden farklı olmadığını belirtmektedir. Öğretmenin kürsüsüne iğne koymak mizah olarak değerlendirilemez.

Bu, uyaran karşısında verilen tepkidir ya da düzeyli mizah değildir. Mizah, yergi, eleştiri ve öfke içerir. Gülmeye bu unsurlar da eklenirse mizah ortaya çıkar.

“Mizahın eğlence ile bu kök ilişkisi yüzünden, mizahla gülmeyi birbirine karıştırır olmuşuz. Gülme deyince mizah anlıyoruz, mizah deyince gülme başlıyor. Gülme, mizahın yalnızca alkışı yerinde. Her gülme mizahı ilgilendirmedeği gibi, her mizah ürünü de güldürmüyor” (Öngören, 1983: 12).

Mizah-gülme ilişkisi hakkında yukarıda yapılan değerlendirmelerin aksine Nesin (2001: 19), mizah ile gülme arasında çok fark yoktur görüşünü savunur. Mizahın olduğu yerde gülme vardır. Gülmenin olmadığı yerde mizahtan bahsedilemez. Mizah, gülme dışında başka bir şey ile ilişkilendirilemez, der.

Mizah ile gülme arasında bağlantı bulunmaktadır; ancak farklı kavramlardır. Gülme eyleminin gerçekleşmesi mizahın olduğunu göstermez. Mizahın ortaya çıkardığı gülme ise çeşitlilik göstermektedir. *“Kanaatimize göre, mizah, mizahçı tarafından seyirci-okuyucuyu güldürmek için üretilir. Yani mizahçının ana gayesi, bilinçaltında dahi olsa güldürmektir. Ürünün güldürme oranı ise, kişiden kişiye ve mizahın kalitesine göre değişir”* (Usta, 2005: 29).

Mizah ile gülme arasındaki ilişki ile ilgili yukarıda birçok görüş ortaya konulmuştur ve bu görüşlerden ortaya çıkan genel kanaat, mizah ile gülmenin birbirinden farklı olduğu yönündedir. Mizahın içerisinde gülme vardır. Ancak mizahın ortaya çıkması sadece gülme ile sağlanmamaktadır. Her gülme mizah ve her mizah da gülme içermez. Mizah ve gülme birbirleriyle ilişkili ancak birbirlerinden farklı kavramlardır.

3.4. Mizah Unsurları

Mizah unsurları ile ilgili birden fazla teori geliştirilmiştir. Ancak bu teoriler içinde en çok kabul gören ve mizah konusunda geniş bir bakış açısı sağlayan: Üstünlük Teorisi, Uyumsuzluk (zıtlık) Teorisi ve Rahatlama Teorisidir. Bu çalışmada da yukarıda ismi geçen teoriler çerçevesinde Ilgaz'ın eserlerine yaklaşılabacaktır. Bu teorilerin yeterliliği tartışılmaktadır. Üstünlük kuramına göre mizah, insanların birbirlerinden üstün olma isteği ve üstün olan insanın duyduğu gururdur. Rahatlama kuramında mizah, bireyin içinde bulunduğu ruhsal bunalımın dışa yansması olarak

değerlendirilmektedir. Uyumsuzluk kuramı ise mizahı, beklenti ve sonuç arasındaki çelişki ya da beklenmedik anda birden ortaya çıkan durum olarak nitelendirmektedir. Eserlerin tahlilinde nelerin amaçlandığının daha iyi anlaşılabilmesi için bu teoriler hakkında bazı bilgiler verilmelidir.

3.4.1.Üstünlük (Kötüleme) Kuramı

Morreal'a göre; üstünlük kuramı, mizah kuramları arasında en eskisidir. Bu kuramda, insanlar güç isteği ve galip gelme arzusu içerisindedir. İnsanlığın genel eğilimi güç isteği ve galip gelme arzusu üzerindedir (Akt.: Usta, 2005: 70). Sanders'e göre (2001: 31-32), İnsanlar yaşamları süresince birbirleriyle rekabet içindedirler. İnsanların birbirlerinden üstün olma isteği ve üstün olan insanın başarısı neticesinde gülme gerçekleşir. Bir kişinin kusurlu veya talihsiz bir anının olması çevresindeki insanlara *“birdenbire duyulmuş bir gurur”* ile gülme isteği verir. İnsanların gülme nedenleri ise kendilerinin kusurlu ya da talihsiz bir anlarının olmaması olarak açıklanmaktadır. Üstünlük duygusu gülmeye yol açmaktadır. Başka bir ifadeyle kusurlu olmayan ya da talihsizlik yaşamayan kişinin *“zafer kükremesi”*dir.

Özünü'ye göre (1999: 21) Üstünlük kuramında gülmece ögesini barındıran ya da bir fıkrayı okuyan, dinleyen kişi, gülmece ögesi barındıran unsurdan veya fıkranın kahramanının yaptığı hatalardan zevk alır. Gülmece ögesini barındıran ya da bir fıkrayı okuyan, dinleyen kişi, kahramanın yaptığı hataları kendisinin yapmayacağından emindir ve kahramandan kendisini üstün görür. Üstünlük kuramıyla ilgili yapılan çalışmalara göre (Nesin, 2001, Usta, 2005; Sanders, 2001; Özünü, 1999). Başkasının başına gelmiş her türlü talihsizlik ya da başkalarının kusurları ve eksiklikleri komiktir. Bu durumları başkalarının yaşaması ve bizim başımıza gelmemesi bizde 'üstünlük' sağlar.

Nesin (2001: 40), üstünlük kuramını açıklarken mizahı toplumsal açıdan ele almıştır ve şu şekilde açıklamıştır: Yaşam ortamında yenen ve yenilen olmak üzere iki sınıf bulunmaktadır. Yenilen sınıfın en güçlü silahı gülmedir. Yenen kişilere karşı kullanılan bir silahtır. Ezilme, yenilme, sömürülme duygularına karşı kullanılan gülme eylemi ile üstün gelinmektedir. Kullanılabilecek başka bir üstünlük durumu bulunmamaktadır.

Kılınç (2008: 55) ise, üstünlük kuramını, savaş ve mizah arasında benzerlik kurarak açıklamıştır: Mizahta da savaş bulunmaktadır. Bu savaş, üstünlük kurma isteğinden kaynaklanmaktadır.

Üstünlük teorisinde iki durum dikkati çeker. Bu durumlardan birini Türkmen şu şekilde açıklar; üstünlük teorisinde âşıkları izlediğiniz zaman birbirlerine söylenen fiziksel noksanlıkların, kusurların hatta hakarete ulaşan sözlerin derecesi arttıkça gülme durumu yoğunlaşır. Âşıkların lakaplarına baktığımız zaman alaycı bir ifadeyle karşılaşırız. Toplumda etnik farklılıklara sahip, insanın kendisine benzemeyen giyim tarzı, konuşmaları taklit edilebilir. İnsan kendisine benzemeyen ve kusur olarak gören davranışları, giyimleri ve konuşma farklılıklarını kabul etmez. İnsan kendisini, kendisine benzemeyen, farklı olan insandan üstün görür ve farklı gördüğü insan gibi olmadığı için kendisiyle gurur duyar ve insanda gurur duygusu gülme isteği uyandırır. Ancak karşılaşılan tüm durumlar üstünlük kuramı ile açıklanamaz (Akt.: Bayraktar, 2010: 96). Türkmen, diğer dikkat çeken durumunu ise şöyle açıklamaktadır: İnsanda iki benlik söz konusudur. Kişi kendisini farklı biriymiş gibi gördüğü bir benliğe sahiptir ve diğer benliğindeki olaylara, saldırganlık duygusundan uzak duygulara, insanlardan ayrılmış tuhaflıklara, zayıflıklara güler. Kişi, başkasının yaptığı hataları görür ve kendi hata yapmadığı için mutlu olur. İnsanın kendini diğer insanlardan daha üst görerek kendini tebrik etmesi olarak açıklanır. Bazı durumlarda da daha önce yaşadığımız talihsizliklerden, şansızlıklardan arınarak daha iyi bir durumda olduğumuzu düşünmek kendimizi yine tebrik etmemizi sağlamaktadır (Akt.: Bayraktar, 2010: 96).

Usta, üstünlük kuramını, mizahi olmayan gülme içerisinde yer aldığı için tam olarak açıklanabilir bulmamaktadır. Elbette insanların diğer insanlardan kendisini talihli ya da üstün görmesi ile gülme gerçekleşmektedir. Ancak üstünlük kuramı, alay etme ile gerçekleşen gülme dışında diğer gülme çeşitlerini açıklayamadığı ya da sınırlı kaldığı için rağbet görmez (Usta, 2005: 72). Gülmenin neden olduğu durumlar tam olarak belirlenemediği için üstünlük kuramı tek başına gülme durumlarını açıklayamaz.

3.4.2. Rahatlama Kuramı

Birçok insan, gülme ile insanda bir rahatlama gerçekleştiğini bilir. Ancak güldükten sonra neden rahatladığımız konusunda bir fikir sahibi değiliz. Rahatlama kuramı açıklanırken güldüğümüzde rahatlamamızın nedeni de ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

“Üstünlük kuramı gülme ile ilgili duygular üzerinde, uyumsuzluk kuramı da gülmeye yol açan nesneler ya da düşünceler üzerinde yoğunlaşırken, rahatlama kuramı, bu iki kuram içinde çok az tartışılan bir soruyu yöneltir kendine; o da: Gülme, neden girdiği fiziksel biçimi alır ve bunun biyolojik işlevi nedir?” (Bayraktar, 2010: 112). Morreall’ a göre, rahatlama kuramı gülme kuramları arasında önemli bir kuramdır. Rahatlama kuramı fizyolojik bir bakış açısı ile değerlendirilmektedir. Diğer kuramlarda olduğu gibi rahatlama kuramında da farklı yorumlar bulunmaktadır. Bütün yorumlarda ortak olan noktalar bulunmaktadır. Bu ortak noktaların en belirgin ve kabul edileni ise sinirsel enerjinin ortaya çıkışı ve gülmenin gerçekleşmesi olarak kabul edilmektedir (Akt.: Bayraktar, 2010: 112).

Paulos’a göre de rahatlama kuramı sinirsel enerjinin boşaltılması olarak kabul edilmektedir. İnsanda gereksiz bir enerji yığını bulunmaktadır ve bu enerji gülme yoluyla dışarı aktarılır. Sinirsel enerjinin yığıntı halinde oluşmasının nedeni ise kişinin önemli olarak gördüğü bir durumun hiçbir hazırlık yapmadan önemsizleşmesidir. Paulos örneğini, cenaze törenlerinde yaşanan ve zıtlık yaratan bir durumla açıklamıştır. Cenazede önemli bir konuşma gerçekleştiren kişiye karşı enerji biriktirilir ancak bu konuşma gerçekleştiği sürede başka önemsiz bir uyarın devreye girer. Cenazede önemli bir konuşma gerçekleştiren kişiye karşı enerji biriktirilen enerji önemsiz uyarın için harcanamaz. İki durum arasında uyumsuzluk oluşur ve gülme meydana gelir. Bu enerjinin yığıntı halinde kalması ve diğer önemsiz uyarana yönelme sağlanması sinirsel boşalma, rahatlama olarak değerlendirilir (Akt.: Usta, 2005: 74). Sanders, sinirsel enerjinin yığılma nedeninin toplum olduğunu vurgular. Toplum insan doğasının rahat bir şekilde hareket etmesini kısıtlar. İnsana baskı uygular. Toplum baskısı altında bastırılan istekler insanın kendi arzularından uzaklaşmasını sağlamaktadır. Baskının birinin ya da birkaçının ortadan kalkması ile kişide rahatlama meydana gelmektedir. Bu rahatlama gülmeye yol açar. Palyaço

toplumsal baskılara aldırmandan vücuduna verdiği çarpıklıklarla, rahatça hareket edebilmektedir. Palyaçonun toplum baskısından bir ya da birkaç hareketle uzaklaşması insanlarda gülme isteği uyandırmaktadır ya da dil içerisinde kullanılan kurallı sözlerde yapılan değişiklikler insanda rahatlama ve gülme isteği uyandırır (Akt.: Usta, 2005: 74).

“Herhangi bir ortamda kendini güvensiz, korumasız hissedən bir insan endişeye ve kaygıya kapılır. Yeniden güvenli bir ortamın ve koşulların sağlanması durumunda insanın elemleri, kaygısı azalır, haz duymaya başlar. İnsan gerilimin ardından gelen rahatlama gülümsemeyle tepki gösterebilir” (Kasapoğlu, 2008: 71).

Kılınç (2007: 4) ise, rahatlama kuramını baskı altında olan insanların baskıdan kurtulması ile değil de açık bir şekilde kendini ifade eden insanların baskı altına alındığında hareketlerinde değişme yaşadıklarını söyler. Rahat bir şekilde kendini ifade eden insan baskı altında hissettiğinde bir şekilde bunun dışavurumunu yaşamaktadır. Bu dışavurum ister öykünme ister taşlama isterse de soytarılıkla olsun bir şekilde baskıdan kurtulma yoludur. Bu durum kişinin karşı taraftan öç alma isteğinden kaynaklanmaktadır. Kendilerini kabullendirme ve rahatlama yaşarlar. Bu öç ile yaşanan rahatlama gülmeyi sağlamaktadır.

Morreal’a göre, bir ortamda baskı varsa bu baskının ortadan kalkması için insan çaba gösterir. Sınırlama bırakılan durumlar, yapma isteğini artırmaktadır. Arzu ile kaldırılamayan baskı ise sinirsel enerji olarak ortaya çıkar. Örneğin çocuklar hareket halinde olmak isterken başkaları tarafından kısıtlanırlar. Bu kısıtlamalar çocuklarda sinirsel enerji yığını olarak ortaya çıkar. Açığa çıkarılamamış enerjinin daha önemli durumu ise diktatörlük ile baskı altına alınmaya çalışılmış kişilerde görülmektedir. Morreal, rahatlatıcı gülmenin gerçekleşebilmesi için iki durumdan bahsetmektedir. Birinci durum sinirsel enerji serbest bırakıldığında ortaya çıkmaktadır. Örneğin toplum içerisinde anlatılması ya da yaşanılması uygun olmayan yani toplum tarafından baskı altında tutulan konular açığa çıktığında rahatlama ve gülme gerçekleşir. Bu konular şiddet, düşmanlık ya da cinsellik gibi konular olabilir. Cinselliğin anlatılması, konuşulması, arkadaş ortamında bahsedilmesi uygun değilse ve bir kişinin bu durumu umursamaması diğer insanların rahatlamasını sağlar ve

gölme gerçekleşir. İkinci durumda ise sinirsel bir birikinti söz konusudur ve bu enerjinin sonradan boşalma durumu gerçekleşmektedir. Önce gülme gerçekleşir daha sonrasında sinirsel boşalma ortaya çıkar. Örneğın tiyatroya gidildiğı zaman gösteri yapan karakter insanda birçok duygu uyandırabilir. Gösteri sonuna kadar uyandırdığı duygu ile ilerlendiğinde ve gösteri sonunda uyandırılan duygu ile çatışan bir duygu ortaya çıkabilir. İlk uyandırılan duygu ile son uyandırılan duygu arasında zıtlık oluşur. Gösteri içerisinde biriktirilen duygu gereksiz hale gelir ve rahatlama sağlar. Bu rahatlama ile birlikte gülme gerçekleşir (Akt.: Bayraktar, 2010: 113).

Halk, ezildiğı süre içerisinde gücü yetmeyeceğı durumlarla karşılaşır. Ezilen, yenik düşen halkın başkaldırma isteğı olsa da gücü yetmez. Ezilen halk, öcünü mizah ile alır. Mizah, kendini baskı altında, ezik ve yenik hisseden halk için bir silah görevi görmektedir ve yaşayabilmek adına mizahı kullanırlar (Nesin, 2001: 42).

Sinirsel enerji içimizde birikmektedir. Ve bu sinirsel enerji kasların hareket etmesiyle dışarı boşaltılmaktadır. Sinirsel enerjinin yoğunluğu kasların yoğunluğu ile eşdeğerdır. Örneğın enerjinin dışarı atılmasında biriken gereksiz enerji yoğunsa küçük bir gülümseme ya da kıkırdama bu enerjinin atılmasını sağlamaz ancak bu enerji kahkaha ile dışarı aktarılır (Bayraktar, 2010: 114).

Rahatlama kuramı sinirsel enerjinin dışarı yansıması olarak değerlendirilmektedir. Bazen içinde bulunulan anın bazen baskının bazen de daha önceden yaşanan olayların birikintisidir. *“Çünkü gülmek için her zaman baskı altındaki duyguların gün ışığına çıkmasına ya da birikmiş sinirsel enerjinin boşaltılmasına gerek yoktur”* (Usta, 2005: 74). Rahatlama kuramı da tek başına gülmenin sebep olduğu tüm durumları açıklayamaz.

3.4.3. Uyumsuzluk (Uyuşmazlık, Aykırılık) Kuramı

Uyumsuzluk kuramına göre insanlar beklenmedik, akıl dışı ve uygun düşmeyen durumlar karşısında tepkide bulunmaktadır. Uyumsuzluk kuramında gülme birbirine uymayan iki duruma, zıtlığa; beklenmeyen bir olayın yaşanmasına ya da beklenmeyen bir uyarının ortaya çıkmasına bağılıdır.

Bazı kişilerin komik bulduğu bir durum başka biri tarafından komik bulunmayabilir. Ne tür fıkralara gülünüp gülünmeyeceğı kişi tarafından belirlenir. Kişinin sosyal konumu, eğitim seviyesi, yaşadığı toplum, yaşı, cinsiyeti, kültürel

yapısı gibi durumlar komik algısını belirleyen unsurlar içerisinde yer almaktadır (Tufan, 2007: Akt.: Öрге, 2010: 51).

Usta (2005: 74), gülme kuramları içerisinde en çok kabul gören kuram uyumsuzluk kuramıdır. Uyumsuzluk kuramında kişi beklenilmeyen uyumsuz bir durumla karşılaşır. Bu uyumsuzluk kişinin karşılaştığı durumlardan aykırıdır. Bu uyumsuzluk başka bir mantıkla örtüşebilir, kişi bu mantık çerçevesinde uyumsuzluk ya da aykırılık anı yaşamalıdır.

Türkmen, uyumsuzluğun gerçekleşmesini bazı unsurlara bağlamaktadır. Bu unsurlar hem zihni hem de kavramsaldır. Bu unsurların arkasında psikolojik bir güç olduğunu düşünür. Uyumsuzluğun gerçekleşmesi için bir tepkinin olması gerekmektedir. Bu tepkinin derecesi yüksek olmalıdır. Yüksek tepkiye ise ‘coşkulanma’ denir. Tepki coşku seviyesine ulaşmadığında başka duygulara yönelme gerçekleşmektedir. Bu duygular korku, acıma hatta nefret bile olabilir (Akt.: Bayraktar, 2010: 110).

Mizah, kabul edilebilir bir uyumsuzlukta olmamalıdır. Sıradan bir durum ya da bir nesne olağandışı olmalıdır ve abartılarak sunulmalıdır. Kara mizah örneğinde Charlie Chaplin “Şorlo” tipini mizaha uyarlarken uyumsuzluk ile sağlamıştır. Bu uyumsuzluk abartılarak sunulmuştur. Zengin kişilerin kıyafetlerini giyerek (melon şapkası, eldivenler, kuyruklu ceket vb.) kıyafetlerin altına yırtık ve açılmış bir ayakkabı giymiştir. Dikkat ve özenle giyilen kıyafetler dikkatsiz özensiz bir ayakkabı ile bütünleştirilmiştir. Bu uyumsuzluk ve çatışma mizahı pekiştirir. Zenginlik ve fakirlik bir arada sunulmuştur. Zıt kavramlar, zıt bir görünümde yansıtılarak uyumsuzluk yakalanmıştır (Bayraktar, 2010: 22).

Paulos, uyumsuzluk kuramının gerçekleşebilmesi için bazı koşullar ileri sürmektedir. Bu koşulların biri ya da birkaçı karmaşıklık ifade etmelidir veya bunların aykırılığı sunulmalıdır. Uç noktalarda oluşan karmaşıklık ortaya çıkmalıdır. Zihinsel olarak ortaya çıkan bu karmaşıklık, kendi içinde bağlantı kurmalıdır (Akt.: Usta, 2005: 75).

Gülme kuramları arasında en çok kabul gören kuramlardan biri de uyumsuzluk kuramıdır. Ancak uyumsuzluk kuramının gülme kuramları arasında kabul görmediği araştırmalarda bulunmaktadır.

Morreall, uyumsuzluk kuramı diğer kuramlar arasında en çok kabul gören kuramdır. Ancak uyumsuzluk kuramının diğer kuramlardan daha fazla kabul görmesi uyumsuzluk kuramının gülme kuramı olarak kabul edileceği anlamına gelmez. Çünkü uyumsuzluk kuramı mizahî gülmeleri açıklayabilir ama mizahî olmayan gülmeleri açıklamakta sınırlı kalmaktadır. Uyumsuzluk kuramının gülme kuramı olarak kabul görmesi için hem mizahî gülmeleri hem de mizahî olmayan gülmeleri karşılaması gerekmektedir (Akt.: Usta, 2005: 76).

3.5. Mizah Çeşitleri ve Kavram Tanımları

Tezin bu bölümünde, detaylı olmamakla beraber temel mizah çeşitleri üzerinde bilgi verilecektir. Mizah kuramları, Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplardaki mizahı açıklamada yeterlidir. Mizah çeşitleri açıklanırken kavram tanımları, kitaplardan alınan mizah metinleri bölümünde yapılacaktır.

Gülmenin çeşitlerini Usta ise şu şekilde ele almıştır: Gülmece içerisinde belirli dil oyunları vardır. Bu dil oyunları içerisinde kullanılan sanatlar mizah ögesi barındıran yaratımlar arasında sıkça başvurulan sanatlardır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz: Mübalağa (Abartma), Benzeşme, Eş Adlılık (Cinas), Çok Anlamalılık, Ağız, Lehçe, Kesimsel Dil Kullanımı, Argo kullanımı, Teşbih (Benzetme), İstiare (Deyim aktarması, Düz değişmece), Mecaz-ı Mürsel, Teşhis (Kişileştirme), Tezat (Karşıtlık), Müşakale, İştikak, Yankı, Dil Sürçmesi, Kaydırma, Alışılmamış Bağdaştırma kullanımı, karşıtlama, İkilem (Paradoks), Aktarım, Değiştirim, Geçişirme, Değişim, Türeme, Tersine çevirme, Ön Sayılıtlarla Oynama, İroni, Saçmalama, İmleme (Usta, 2005: 75-110). Usta mizah çeşitlerini belirlemek ile birlikte gülme çeşitlerini de şu şekilde sınıflandırmaktadır:

a. Aristokratik Gülüş- Halk Gülüşü

Bazı araştırmacılar, toplumsal yapıyı ve sınıf farkını dikkate alarak gülüş şeklini ikiye ayırmıştır. Aristokratik gülüş, sınıf farklılığında üstte olan sınıfın gülüş şeklidir ve bu sınıfı yüceltmektedir. Halk gülüşü ise sıradan insanların gülüşüdür ve avam insanlara özgü, kahkaha derecesine ulaşan gülüştür (Koestler, 1997: Akt.: Usta, 2005: 16-17).

b. Alaycı (Aşağılayıcı) Gülüş- Neşeli Gülüş

İlyada'nın birinci bölümünde Hephaistos adlı Tanrı, çirkinliği ve kötürümlüğü ile bilinmektedir. Hephaistos'un kötürümlüğü zihinsel olarak yetersizliğini de belirtmektedir. Hephaistos, bir takım tas yapar ve bu tasların içini şaraplarla doldurarak diğer Tanrılara sunar. Ancak Hephaistos kötürüm olduğu için şarap dolu tasları taşıırken attığı her adımda şarap Hephaistos'un üzerine dökülür. Hephaistos'un üzerine şarap dökülmesi diğer Tanrı'ların kahkahalara boğulmalarına yol açar ve diğer Tanrı'ların bu gülüşleri yıkıcı gülüşlerdir (Sanders, 2001: 86-87).

Sanders (2001: 85), alaycı ve neşeli gülüş arasında farklılıklar olduğunu belirtmektedir. Alaycı gülüş, karşıdaki insana duygusal açıdan zarar verir ve insanı incitir. Alaycı gülüş yıkıcıdır. Neşeli gülüş, insana duygusal açıdan zarar vermez ve kırmaz. Eski zamanlardan beri alaycı gülmenin zarar verdiği düşünüldüğünden ateşle, neşeli gülüş ise ışık ve hava ile ilişkilendirilmiştir.

c. Mizahi Gülme- Mizahî olmayan Gülme

Gülme çeşidinin, mizahî unsurları içermesi ya da mizah olarak adlandırılmaması birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Gülmenin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi ya da sağlıklı gülme olarak adlandırılmaması araştırmacıların konusu olmuştur. Bunlardan Moreall; *“gıdıklama, cee oyunu, havaya atılıp tutulma, sihir, tehlikeden güvenli ortama geçme, bulmaca çözme, oyun kazanma, bir dostla karşılaşma, piyango kazanma, zevkli bir işe girişme, utanç duyma, histeri, azot oksit soluma gibi durumların mizahi olmayan gülmeye yol açtığını belirtir”* (Akt.: Usta, 2005:18).

Moreall'a göre, *“bir fıkra taklit, abartma, ses-hece karışması, aliterasyon, garip giysiler içindeki biri, bir örnek giyinmiş yetişkin ikizler, yerli yersiz her şeye gülen aptal bir kişi, bir çocuğun büyüklerle özgü ifadeleri yerinde kullanması, birisinin fikrayı anlayamaması veya fikrayı mahvetmesi, birisine usturupluca yapılan hakaret gibi haller ise mizahi gülmeye neden olur”* (Akt.: Usta, 2005:18). Sağlıklı ve sağlıklı olmayan gülmenin bazı koşulları bulunmaktadır.

d. Doğal Gülme- Yapay Gülme

Gülmenin doğal bir şekilde gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesi araştırmacıların konularındandır. Doğal bir şekilde, kendiliğinden gerçekleşen gülme doğal gülme olarak nitelendirilmektedir. Doğal bir şekilde gerçekleşmeyen gülme ise yapay gülmedir. Nesin'e göre, *"Kimyasal maddelerin veya gıdıklamanın etkisiyle oluşan yapmacık gülüşler, yaranma gülmeleri vb. sağlıklı olmayan yani yapay gülme çeşitleridir. Görüldüğü gibi, sağlıklı olmayan gülüşle kastedilen, kişinin çeşitli etkenlerle zorla güldürülmesi veya gülmesidir. Yukarıda, bu tip gülme durumlarının mizahi olmayan gülme durumları içerisinde yer aldığı görülmektedir"* (Akt.: Usta, 2005: 18-19).

Öngören (1983: 39) ise mizah çeşitlerini: Latife, nükte, şaka, iğne ve taş, hiciv, alay, halt olarak sınıflandırmıştır ve bu sınıflamanın amacını da dalga geçmek, gırgır yapmak, matrak geçmek vb. gibi mizah oluşturan durumları belirlemek amacıyla kullandığını söylemektedir. Mizah çeşitleri arasında bunlar bulunmaktadır ve bu çeşitlendirme günümüzde daha da artmıştır. Öngören, sınıflamasını yaptığı mizah çeşitlerinin aslında hicvin çeşitleri olduğunu belirtmektedir ve bu çeşitler hoşgörü içerisinde hafiften ağıra doğru farklı adlandırmalara tabi tutulmaktadır. Ancak bu mizah çeşitlerinin, bilinçli bir şekilde kullanılmasının güzelliği ve zarafet inceliklerini taşımasından dolayı toplumda anlatılmaları ya da bir fikri ifade etmede kullanılmaları mizah çeşidi olarak kabul görmesine yol açmıştır.

Nesin (2001: 40-43) ise, Halk gülmecesinin ve halktan yana gülmecenin betimlemesi başlığı altında mizah çeşitlerini: Üstün gelme, alay etme, yere ve zamana bağlılık, kalıcılık, başkaldırma yerine,boşalarak rahatlama, beşerilik olarak belirlemiştir.

Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı romanlarındaki mizah çeşitleri belirlenirken bazı araştırmacıların (Usta, 2005; Öngören, 1983; Nesin, 2001 vb.) gibi mizah çeşitleri sınıflandırmaları örnek alınmıştır. Ancak tek bir araştırmacının mizah çeşitleri sınıflandırmalarına göre Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplardaki mizah çeşitleri belirlenmemiştir. Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarındaki konuların farklı olması mizah çeşitlerini belirlemede farklılık göstermektedir. Çünkü *"Mizahta konu seçilmez, aksine konu kendini seçtirir. Siyaset ve politika,*

sosyal olaylar, alışkanlıklar, günlük hayat, aktüalite vs. her şey mizaha malzeme olabilir” (Kılınç, 2008: 55). Rıfat Ilgaz’ın çocuklar için yazdığı kitaplarındaki konuların ve mizah çeşitlerinin çeşitlilik göstermesi konuya göre mizah çeşitlerini belirlemede yol gösterici olmuştur.

3.6. İnsan Yaşamında Mizah

Mizahın ne zaman var olmaya başladığı tam olarak bilinmemektedir. Ancak mizahın ne zaman var olmaya başladığı araştırmaları konusunda Sanders (2001: 17), *“Başlangıçta gülme vardı. Yaklaşık olarak İÖ üçüncü yüzyılda yazılmış simya konusundaki bir Mısır papirüsüne göre dünya böyle olmuştur. İlk Mısır tanrısının yaratı konusunda farklı, daha canlı ve daha temel bir yöntemi vardır. Kaosla yüzleşir, onu kahkahasıyla uzaklaştırır, ışığın içine sevinç ve coşku dolu bir dünya salar”* görüşüyle insanlardan önce de mizahın var olduğunu, gülmenin Tanrılardan geldiğini belirtmektedir. Mizahın Anadolu’da var oluşu da Tanrıların Anadolu’da çok olmasına bağlanmaktadır: *“Anadolu, gülmeceyi ilk üreten “Tanrı”ların durağı gibidir. Tanrıların çoğu Anadolu doğumludur. Noel Baba, Ezop buna örnek gösterilebilir. Kral Midas’ın Eşek Kulakları, Diyanizos törenleri, Hititlerde, “bol ürünleri karşılama törenleri” (Purulli)... hep Anadolu kaynaklıdır. Bunlara, “Anadolu’daki oyun yerlerini” tanık olarak gösterebiliriz: Side, Bergama, Efes...”* (Özcan, 2002: 20).

Hiçbir toplum gülmece olmadan var olmamıştır. *“Bir yerde kötülükler, haksızlıklar, kayırmalar, düzensizlikler varsa, o yerde, yerginin ve gülmecenin olması doğaldır”* (Özcan, 2002: 19).

Nesin (2001: 42) ise Özcan’ın (2002) mizah konusundaki düşüncesini şu şekilde doğrulamaktadır: *“Halk, kendini ezenlere karşı başkaldırmak için yeterince gücü, yürekliliği, dayanışması, olanağı olmadığı için, onlara karşı mizahı bir başkaldırma silahı olarak kullanmakla yetinmez, aynı zamanda baskı altında ve ezilirken de yaşayabilmek, yaşama gücünü elde edebilmek için, mizah yoluyla boşalıp rahatlar”*

Eker’e göre mizahın ilk varlığını gösterdiği dönemlerde mizah, olumsuz bir kavram olarak kullanılmaktadır. Mizahın varlığını oluşturma tarihi sert bir ifadedir

ve mizah yıkıcı olarak düşünölen bir kavramdır. 21. Yözyıl ile birlikte mizah kavramı olumlu, yapıcı anlamını taşımaya başlamıştır. Mizahın sert üsluptan yumuşak üsluba geçilmesini sağlamak mizah kavramının anlamını da değıştirmiştir (Akt.: Emeksiz, 2015:8).

İlk zamanlarda gülmecenin daha sert bir şekilde sunulmuş olduğu bilinmektedir. Toplumsal gelişimin sağlanması ile birlikte sert söylemlerin yerini incitmeden söyleme ve yumuşatarak söyleme almıştır. Bununla birlikte gülmece içerikli komediler yer almıştır ve acıklı tiyatrunun yerini, gülmece almıştır. Öncölüğünü Yunanlılar sağlamıştır. Mizah, ilk zamanlarda sert bir ifadeyle eğitmek amacıyla, iğneleyici bir şekilde ortaya çıkmıştır. Ortaçağ'da yaşayan sanatçılar, öçlerini almak için bu türü kullanmışlardır (Özcan, 2002: 19).

İnsan, her zaman mizah ile bütünleşmiştir. Gülme, insana has bir duygudur ve mizahın zihinle bağlantısının olması insana gülme ihtiyacı hissettirir. İnsan sürekli olarak hayatın gerçekleri ile karşı karşıya kalamaz. Bir anlık bile olsa gülümseme ve eğlenme ihtiyacı hisseder. Mizahın gülmeyi içermesi, insanın gülümseme ve eğlenme ihtiyacını karşılar. Mizah, hayatın bütün yönlerini yansıtır. Mizah, insan ile ilişkili şakayı ve nüktayı ifade eden bir kavramdır (Taş, 2007: 5).

Berke ve Triber' e göre mizah tek bir kavram olarak görölse de içinde birçok unsur barındırmaktadır. Bu unsurları birbirleri ile ilişkilendiren ortak bağ ise mizahtır. Mizah çeşitleri, edebi türler, anekdotlar ve amacı olmaksızın yapılan hareketler mizah içerisinde bütünleşebilir. Mizah, insanı eğitme ve insanın sosyal yaşamında iletişim aracı olan zihinsel süreçtir (Akt.: Özkara, 2013: 183).

Mizah sadece gülme içmez. Mizah, eleştirel bir bakış açısı ve yaratıcı düşüncenin varlığını da kapsar. Mizahın gelişmesi ile toplumlarda da gelişme olmuştur. Sadece yapay bir düşünceyle oluşan eleştirel düşüncenin varlığı yaratıcılığı ortadan kaldırır (Özdemir, 2010: 27).

3.7. Mizah ve Mizah Unsurlarının Çocuk Edebiyatındaki Önemi

Mizah ve mizah unsurlarını, çocuk edebiyatı kavramıyla ilişkilendirdiğimiz bu çalışmada“*Bireyin ana dilini edinme ve geliştirme süreci doğrudan doğruya o dilin edebiyatıyla bağlantılıdır. Bu sebeple Türkçe öğretiminin niteliği, çocuk*

edebiyatından ve çocuk edebiyatı ürünlerinden faydalanma düzeyiyle ilişkilidir.” (Baş, 2013: 486). Bu bağlamda çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatının nitelikleri ve çocuk gülmecesi konularının açıklanması gerekmektedir.

3.7.1. Çocuk Edebiyatı

Çocuk Edebiyatı “çocuk” ve “edebiyat” kavramlarının bir araya gelerek oluşturduğu anlamdan daha fazlasını ifade etmektedir. Çocuk edebiyatı, dirik ve sanatsal bir yapıdır (Güleryüz, 2002: 35). Çocuk edebiyatı, dönem içerisinde çocuğun bilişsel ve duyuşsal dünyasını geliştirebilecek yazılı ve sözlü etkinliklerin alanı olarak tanımlanmaktadır. Görünürde ve tanımlar içerisinde edebiyat; sözlü olarak ‘konuşma’yı içerisine almaktadır. Yazılı edebiyattan kasıt ise ‘yazma’ becerisidir. Ancak edebiyat, konuşma ve yazma becerisinden öte dört temel beceriyi kapsamaktadır ve bu dört temel beceri: konuşma, yazma, dinleme ve okumadır. Bu beceriler, çocuğun anadili öğretim süreçleriyle değerlendirilmelidir (Güleryüz, 2002: 35).

Çocuk edebiyatı, çocuğun dil özelliklerini kazanmasında ve çocuğa temel dört becerinin kazandırılmasında etkili olması beklenen bir sahadır.

Çocuk edebiyatı her şeyden önce bir edebiyattır. Bu bağlamda dil özelliklerine ve anlamına, dilin sözcük yapısına ve çizgilerin estetik bir şekilde sunulmasına dikkat edilmelidir. Edebi metinler çocuklara, edebiyat sevgisi kazandırmalı ve çocukların düşsel yeteneklerini geliştirebilecek iletiler barındırmalıdır. Türkçenin anlatım güzelliği dil becerileriyle estetik bir şekilde çocuğa sunulmalıdır (Sever, 2013: 98).

Çocuk edebiyatı, çocukluk döneminde bulunan bireyler için oluşturulan edebi bir türdür ve çocuğa özel olarak yazılmaktadır. Edebi eserler yazılırken çocuğun gelişimsel düzeyi göz önünde bulundurulur. Gelişimsel dönemler içerisinde çocuğun duyuşsal, bilişsel, sosyal ve dilsel evreleri dikkate alınmaktadır. Çocuk edebiyatı, kültürel miras olarak değerlendirilir ve edebiyat, çocuğun kültürel mirası geleceğe aktarması için bir yoldur. Çağın değerlerini barındırmakla birlikte diğer alanlarla da ilişkilidir. Edebiyat kavramını barındıran çocuk edebiyatı, tüm bunları sağlamakla birlikte çocuğun estetik duygusuna katkı sağlamalıdır (Can, 2014: 9). Çocuğun

kendine has alanları bulunmaktadır ve çocuk yetişkinlerden ayrı tutulmalıdır. Çocuk edebiyatı, çocuğa özgü olmalıdır.

Çocuğun dil özelliklerini kazanması edebiyat yapıtlarının sorumluluğu altındadır. Çocuk, iletişim ve topluma uyum sağlama becerilerini geliştirmektedir. Edebi metinlerle yetişen çocuk, sanatçı duyarlılığı kazanır, insanların farklı kişilik özellikleri olduğunu kabul eder ve çocuğun insanları tanımasını sağlar. İnsanlara saygılı olmayı öğrenir, demokratik kültürü kendi bünyesinde içselleştirerek iletişim becerisini, düşünme ve duyumsama becerisini kazanır. Edebi yapıtlar, bu işlevini çocuğa sezdirerek ve çocukta farkındalık oluşturarak kazanmasında çocuğa yardımcı olur (Sever, 2013: 37).

Sanatçılar tarafından oluşturulan edebi metinler, öğüt verme amacı gütmemektedir. Sezdirilen duygu, düşünce ve bilişsel süreç çocuğa farkındalık sağlar. Edebi metinlerin öğüt verme amacı bulunmamaktadır (Sever, 2013: 98).

Çocuk edebiyatı kavramı bazı araştırmacılar tarafından kabul edilmemektedir. Bu düşüncelerine kaynak olarak da çocuk edebiyatının tarihi göz önünde bulundurulmaktadır. *“17.yy’ın sonundan itibaren görülmeye başlanan ve bu eserlerin ilklerinden sayılan “Fenelon’un Masalları” ve “Telemaque”si sadece tek bir çocuk için; Fransa Kralı 14.Louis’in oğlu Bourgogne dükü için yazılmıştır. Perrault’da masallarını zaten çocuklar için yazmamıştır”* Ancak bu dönemden itibaren yazılan eserlerin de çocuk edebiyatı mı yoksa pedagojinin mi konusu olduğu belirsizlik oluşturmaktadır (Akın, 2009: 42).

Çocuk, daha önceki dönemlerde edebiyattan uzak kalmıştır. Çocuğun edebiyata ihtiyaç duyduğunun fark edilmesi 1980’li yıllardır. Çocuğun edebiyattan yoksun kalması, ihmalkârlığın sonucudur. Bugün edebiyat, çocuk için de yetişkin için de vardır (Dellal, 2010: 14).

Çocukların edebiyata olan ihtiyacı kabul edilip ve çocuklar ile ilgili eserler var olduğuna göre, çocuk edebiyatının varlığı kabul edilebilir. Çocuklarla ilgili yayınlarla, sadece çocuklara özel olarak yazılan ve sanat eseri olarak kabul edilen kitaplar arasında fark bulunmaktadır. Çocuklar için yapılan yayınların sayısı gelişmiş ülkelerde oldukça yüksektir (Akın, 2009: 43).

Çocuk edebiyatıyla tanışmanın temelini eğitim psikolojisindeki gelişmeler kaynaklık etmiştir. Çocuğun eğitimi toplum hayatında önemli bir yere sahiptir düşüncesi, çocuk edebiyatı alanındaki gelişmelere kaynaklık sağlamıştır. Çocuk edebiyatı, çocuğun hayal dünyasına, duygusuna ve düşüncelerine; çocuğun gelişimine ve büyümesine katkı sağlayan ve çocuğu eğiten çocuksu bir edebiyat olarak değerlendirilmektedir. Çocuk edebiyatı, çocuğun gelişimine katkı sağlamakla birlikte çocuğu eğlendirmektedir. “Çocuğa görelik” ilkesiyle hareket etmenin ortaya çıkardığı, çocuklar için edebiyat yaklaşımı, çocuğa göre bir edebiyat oluşturulması yönünde yenilikçi bakış açısını belirler (Şirin,1994: Akt.: Gürel, vd., 2007: 19).

Çocuk edebiyatı, çocuğun duygu dünyasını geliştirme, hayal kurmasını sağlama ve yaratıcılığını tetikleyen eserler ile sunulan edebiyat olarak kabul edilir. Ve bundan dolayı çocuk edebiyatı, sadece okuma-yazma bilen çocuklar ile ilgili değildir. Okul öncesi çağlardaki çocuklarında psikolojileri göz önünde bulundurularak yazılır. Sosyalleşmek için temel kaynak sağlamaktadır. Çocuğun çevresini anlamlandırmasına ve çevresine uyum sağlamasına yardımcı olmaktadır (Can, 2014: 6).

Çocuk edebiyatı, çocuğun ruhsal gelişimini sağlamayı temel işlev olarak kabul etmektedir. Edebi eserler, çocuğun estetik haz duygusunu sağlayan eserler olduğundan duygusal gelişimi sağlayan en iyi kaynak olarak kabul edilebilir. Çocuğun ihtiyaçları dikkate alınarak yazılan eserler, çocuğun psikolojisine katkı sağlayan en iyi eserlerdir (Can, 2014: 6).

Çocuk edebiyatının temel amacı, çocuğa yönelik olmasıdır. Çocuğun gelişimsel aşamaları dikkate alınarak yazılmalıdır ve ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Çocuk ile ilgili konularla birlikte yetişkinlerin biçtiği roller, düşünceler, değerler ve hatta ideolojiler de çocuk edebiyatında yer alabilir (Akın, 2009: 44).

İsveçli edebiyat teorisyeni G.Klinberg, gençlik edebiyatı adı altında beş madde sıralamıştır ve çocuk edebiyatı olarak da bu maddeler kabul edilebilir olarak nitelendirilmektedir:

a- Çocukların/Gençlerin zevk alacakları konularda yazılmış eserler,

b- Yalnızca çocuklar/gençler için yazılmış eserler,

c- Çocuklar/Gençler tarafından yazılmış eserler,

d- Yetişkin edebiyatından çocuklar/gençler için seçilmiş eserler,

e- Çocukların/ Gençlerin beğenerek okudukları her türden metinleri, içerir.

Akın ise, bu sınıflandırmaları doğru bulmadığını belirtmektedir. Çocuk edebiyatı, edebiyat olarak düşünülmelidir. Edebi bir değer taşıyor ve sanat eseri olarak değerlendirilmelidir. Bu konuda yetkin olan kişiler çocuk edebiyatı ile ilgili edebi ürünler çıkardığından bu sınıflandırmanın sadece “(c) şikkının çocuk edebiyatı için değil çocuk yayınları/kitapları açısından değerlendirilmesi gerektiğinin daha doğru olacağı düşünülmektedir” (Akın, 2009: 44).

“Bugün bile, ne çocuk ne de gençlik edebiyatına ait klasik denebilecek eserler dünya edebiyatı içinde hala büyük bir toplama ulaşabilmiş değildir. Hele ki Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Klasiklerinden söz edebilmek mümkün değildir. Zaman zaman bu alanlar tartışılmaya açılrsa, bu yönde çalışmalar yapılırsa da, çocuk ve gençlik edebiyatı türünün, edebiyat sahasında varlığını daha güçlü hissettirebilmesi çok ciddi bir takım bileşenlere bağlıdır” (Akın, 2009: 45).

Birey, çocukluk döneminde temel eğitimini alır. Çocukluk döneminin, okul öncesi dönemi de kapsaması çocukların temel ihtiyaçlarının karşılandığı dönemi kapsar. Çocuğun birçok ihtiyacı yetişkinler tarafından karşılanır. Çocuğun, duygusal ihtiyacının tamamlayıcısı ise edebiyat olarak görülmektedir. Edebiyat, duygularla birlikte düşünme ve hayal kurma yetisini geliştirmektedir. Çocuğun ihtiyaçları yetişkinler tarafından sağlanırken manevi ihtiyaçlarını edebiyat tamamlamaktadır (Can, 2014: 6).

“Çocuk edebiyatı, erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlam düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeyini yükselten ürünlerin adıdır” (Sever, 2003: 9).

“Çocuk edebiyatını: Çocukları “okuma, dinleme, izleme” etkinlikleriyle özgün sanat eserleriyle buluşturarak estetik, duygu ve düşüncelerini beslemek, geliştirmek, derinleştirmek; üst düzeyli yaratıcı enerji kullanarak “duygu,

düşüncelerini “sözle, yazıyla, görsellerle, müzikal oyunlarla ifade etme sürecidir” (Güleryüz, 2013: 87).

Çocuk edebiyatı kavramının içerisinde ‘edebiyat’ kavramı olduğundan yetişkinler için yazılan edebiyattan büyük farklılıklarla ayrılmaz. Çocuk edebiyatının farkı, çocuğun diline uygun bir şekilde yalın olarak sunulması, anlayacağı şekilde anlatılması ve yaşantısına uygun olması olabilir. Çocuk için yazılmayan edebi türler de çocuğun dikkatini çekebilir ve bu eserlerden çocuk faydalanabilir (Gürel, vd., 2007: 20). *“Çocuğun hayal dünyasına hitap eden, üstün nitelikleri olan, estetik bir boyut taşıyan, kelime hazinesine uygun, ana dilini geliştirebilecek özellikte, ulusal ve evrensel değerleri içeren, psiko-sosyal gelişimine katkı sağlayan, severek dinlediği / okuduğu, zevk aldığı yazılı ve sözlü edebiyat mahsullerini “çocuk edebiyatı” içerisinde değerlendiriyoruz”* (Gürel, vd., 2007: 19).

Çocuk edebiyatının tarihi çok eskilere dayanmamaktadır. Eğitim psikolojisindeki gelişmelerle birlikte çocuğun edebiyata da ihtiyaç duymasının ortaya çıkması çocuk eserlerinin verilmesinde kaynaklık etmiştir. Bu ihtiyacın ortaya çıkmasına rağmen bazı kesimler çocuklar için edebi eserler verilmesine karşı çıkmıştır. Özellikle kilise ve din adamları, çocuk edebiyatının olmaması gerektiği konusunda görüşler belirtmişlerdir. Bu görüşlere rağmen 18. Yüzyılda ilk örneklerini sunan çocuk edebiyatı, istenilen şekilde çocuğa uygun eserler değildir. Eserler kilisenin etkisinde ortaya çıkmıştır ve kuru bir anlatımla sunulmuştur (Nas, 2004:9). Bu ilk denemeler, çocuğun ihtiyacını karşılayacak seviyede olmasa da çocuk edebiyatının temelini oluşturması açısından son derece önemlidir.

Rönesans dönemi ile birlikte birçok alanda değişikliklere gidilmiştir. Aklın, bilginin ve deneysel düşüncenin de etkisi ile aydınlanma dönemi olarak nitelendirilen bu dönem, eski düşünceleri yıkmış ve eski düşünceler yerini akıllı ve bilgiyi yol edinmeye bırakmıştır. Aklın gösterdiği yolda eğitim ön planda tutulmuştur. Eğitime verilen önemle birlikte çocuk eğitiminde bazı değişiklikler yapılması öngörülmüştür. Çocuğun ihtiyaçları ve çocuğa uygunluk, çocuk edebiyatının temelini oluşturmaktadır. Çocuğun duygu dünyası ön planda tutularak oluşturulan düşünceler çocuk eğitime katkı sağlamaktadır (Can, 2014: 17).

Türk edebiyatında da bu özel alanın varlığı konusunda tartışmalar olagelmıştır. Özellikle 1970 sonrasında Türkiye’de edebiyat ve çocuk edebiyatı tartışmaları daha çok ön plana çıkmıştır. Yaşar Kemâl, Nurullah Ataç, Cemal Süreya, Tomris Uyar, Adnan Özyalçın, İnci Enginün, Atilla Özkırımlı, Necati Mert ve Arif Ay çocuk edebiyatı adı altında ayrı bir alanın olmaması gerektiğini düşünürken; Satı Bey, Enver Naci Gökşen, Enise Kantemir, Ferhan Oğuzkan, Kemâl Demiray, İbrahim Kıbrıs, Talip Apaydın çocuk edebiyatı adı altında bir alanın olması gerektiği görüşündedirler. Cemil Meriç, Ceyhun Atuf Kansu, Cahit Zarifoğlu, Haldun Taner ve Tacettin Şimşek ise çocuk edebiyatı adı altında ayrı bir alanı kabul etmekle birlikte, bu alanın yetişkin edebiyatına nazaran daha zor olduğu görüşündedirler. Selahattin Dilidüzgün, Oktay Asutay, Turgay Kurultay ve Mustafa Şirin ise çocuk edebiyatını bir geçiş dönemi olarak savunurlar (Şirin, 2016: 30-31).

Baltacıoğlu, edebiyatı; edebiyat ve çocuk edebiyatı olarak ikiye ayırmanın bir anlamı olmadığını, çocuk için özel bir edebiyat oluşturmanın anlamsız olduğunu belirtmektedir. Çocuk, yetişkinlerden farklı bir birey değildir. Edebiyat sahasından alabileceği kadar yararlanmalıdır (Akt.: Nas, 2004:30). Baltacıoğlu, bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: *“Çocuklar için özel bir edebiyat olamaz. Özel besin, özel hava, özel sanat, özel dil olmayacağı gibi. Çocuk da bir insan ve adam olmaya adaydır! Çocuğun alacağı, yiyeceği ve seveceği büyük adamlarınkinin aynısı olacaktır”* (Akt.: Nas, 2004:30).

Çocuğun farklı bir varlık olmakla aynı anlama geldiğini düşünen Yaşar Kemal de çocuk için ayrı bir edebiyat oluşturulmasına karşıdır. Çocuk edebiyatının varlığı çocuğu kabul etmek değil, inkâr etmektir. Çocuk herkes tarafından küçük görülen ve bu yansıtılan bir durumdur. Çocuk edebiyatı denilen türden çocukları uzak tutarak onlara yardımcı olabiliriz ve çocukların ayrı bir birey olmadıklarını kabulleniriz (Akt.: Nas, 2004:301).

“Tüm bu tartışmalar ışığında çocuk edebiyatı kavramına yönelik tanımlara bakılmadan önce çocuk edebiyatı kavramının kapsamını vurgulamamız, sınırlarını çizmemiz gerekmektedir.

“Psikolojik ve biyolojik araştırmalar, bebeklik ile erinlik çağları arasında yer alan çocukluk çağının:

1. İlk çocukluk çağı 2-6 Oyun çağı

2. İkinci çocukluk çağı 6-12 Okul çağı

3. Son çocukluk çağı 12-14 Ergenlik öncesi- ortaokul çağı yaşlar olmak üzere üç bölüme ayrıldığını göstermektedir. Bu sınıflandırma, Çocuk edebiyatının 2-14 yaşları arasındaki çocukların gereksemelerini karşılayan bir edebiyat olduğunu göstermektedir” (Kantemirci, 1979: 193-194).

“Çocuk edebiyatı; 2-14 yaşındaki çocukların duygu ve düşüncelerine yönelik yazılı ve sözlü edebî ürünlerden oluşmaktadır. Bunu 0-16 yaş grubu olarak daha geniş bir zamana yayan görüşler de dikkate alınmalıdır” (Bilkan, 2005:7).

Bu bağlamda çocuk edebiyatı tanımlarına bakılacak olunursa; Türkçe Sözlükte çocuk edebiyatı (TDK, 2016), “çocukların hayatı kavramasına yardımcı olacak, hayal gücünü geliştirici, okuma sevgisini aşıl原因, eğitici bir edebiyat türü, çocuk yazını” olarak ifade edilmiştir.

Sever (2003: 17) çocuk edebiyatını, “çocuk edebiyatı (yazını), erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır” şeklinde tanımlamıştır. Oğuzkan (2010: 3), “Çocuk edebiyatının 2-14 yaş aralığındaki kimselere yönelik sunulan, onların hayal, duygu ve düşüncelerine hitap eden yazılı-sözlü tüm eserleri kapsayacağı görüşündedir”

Oğuzkan ve Sever’in çocuk edebiyatı tanımlarında, her şeyden önce edebiyat olan çocuk edebiyatı, sanat kaygısı taşınmalıdır. Çocuk edebiyatı olması sanat kaygısı taşımayacağı anlamına gelmez aksine çocuk edebiyatında daha üst bir sanat kaygısı aranmalıdır. Kaleme alınan eserler çocuğa hitap edebilmeli ve sanat anlayışını taşınmalıdır.

Aytaş ve Yalçın ise, çocuklar için yazılacak eserleri kaleme alırken uygulanacak yöntem ve üslûbun farklı olması gerektiğini vurgulamışlardır:

Çocukluk dönemi olarak adlandırılan ve bu dönem içinde bulunan çocuk ile ilgili olan her şey, çocuk edebiyatına dâhildir. Çocuk olarak bu dönem içinde olan

herkesi bir bütün halinde kabul eder. *Dolayısıyla çocuk edebiyatı, yazarın ‘Neleri yazmalıyım?’ yerine ‘Nasıl?’ ve ‘Ne kadarını?’, ‘Niçin yazmalıyım?’ diye düşündüğü ve kendisini sorguladığı bir yazma sürecidir*” (Aytaş ve Yalçın, 2012: 17). Konu olarak ele almaktansa yöntem olarak sunabilme durumuna ağırlık verilmiştir ve çocuğa katabilecek, duyarlılığını ve çocuğun düşünce dünyasına katkı sağlayabilecek eserler üzerinde durmaktadır.

3.7.2. Çocuk Edebiyatının Nitelikleri

Çocuğa yönelik olarak oluşturulan edebiyat, çocuk edebiyatı olarak kabul edilmektedir. Çocuk edebiyatının varlığı yeni bir dal olarak kabul edilmesine rağmen üzerinde titizlikle durulmalıdır. Çocuğun geleceği yansıtan birey olarak kabul edilmesi, biyolojik olarak ya da kültürel olarak geleceği yansıtmaması bu konunun önemini arttırmaktadır (Tekin, 2005: 469).

Norton, Çocuk edebiyatının, çocuğun okuma-yazma bilme zorunluluğu olmaksızın okul öncesi dönemden başlayan ve çocuğun dilsel, bilişsel ve toplumsal gelişimine katkı sağlayan önemli bir unsur olduğunu belirtir. Çocuğun gelişimine katkı sağlayan eserlerin varlığı önemlidir (Akt.: Sever, 2008: 37).

Sever, okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmanın çocuk edebiyatının aranan en önemli özelliği olduğunu söyler. *“Çocuk edebiyatının temel işlevlerinden biri çocuğa kitap okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır. Çocuğun okuyacağı eserlerle kitaba olan ilgisinin artması ve okuma kültürü kazanması, çocuk edebiyatı ürünlerinde aranan en önemli özelliklerdendir. Kitaplara karşı ilgi duyan çocuk zamanla ilgisine yönelik kitapları arayacak, kazandığı sanat zevki ile okuma alışkanlığı kazanacaktır*” (Sever, 2003: 19).

Güleryüz’e göre (2002: 35), *“Çocuk edebiyatı ürünleri, çocuğun sanat zevkini geliştirmesinin yanı sıra, anadili eğitiminde de destekleyici olmalıdır*” Edebiyat sanat içerisinde sunulmalıdır. Sanat kaygısı ile oluşturulan eserler, çocuğun dil gelişimine de katkıda bulunur. Sözlü (konuşma) ve yazılı (yazma) olarak tanımlanan edebiyat, dinleme ve okuma becerilerini de kapsamaktadır. Çocuk edebiyatı, okul öncesi dönemi kapsamaması ile birlikte ilerleyen dönemlerde geliştirilerek çocuğun gelişimi ile eşdeğer ilerlemelidir (Güleryüz, 2002: 35). Çocukluk döneminde bulunan çocuklar, dilsel gelişimlerini edebi metinler ile

‘zenginleştirilmiş bir dil çevresi’ oluşturan ve bu metinler çocukların dil gelişimine katkı sağlayan türler olarak görülebilir (Sever, 2003: 36).

“Çocuk kitapları, okul öncesi dönemden başlayarak dilsel becerilerin edinilmesi sürecinde çocuklara ‘zenginleştirilmiş bir dil çevresi’ yaratan önemli araçlar olarak değerlendirilebilir” (Sever, 2003: 36).

Okul dönemindeki çocuk, ders kitaplarından sıkılabilir. Bu durum bazen okuma sevgisini köreltebilir. Bu durumu engellemek ve çocuğun okuma sevgisini canlı tutmak için edebi metinler tavsiye edilmelidir. Çocuğa, çocuğun hayal dünyasını ve duygularını ön plana çıkaran kitaplar önerilmelidir (Oğuzkan, 2010: 12-13).

Çocuk edebiyatı ürünlerinin nasıl olması gerektiği ile ilgili şu yorumlar yapılmıştır:

“Çocuk edebiyatı ürünlerinde yalın, sade bir anlatım benimsenmelidir. Yalın anlatımdan kasıt ise içi boşluk ya da yüzeysellik değildir. Edebiyatın gerçekliğine yaklaşan bir anlatım olmalıdır. Yalınlık, edebiyat gerçekliği üretmeli, kuru ve yavan bir anlatımdan kaçınılmalıdır. Yalın anlatım yazarın sıklıkta yazması değildir, tam tersine ustalaşması, birikimlerini ortaya çıkarmasıdır” (Nas, 2004: 36). Yazarın yalın yazmasından kasıt, nitelikli eserler sunması ve bu eserlerin öz ve kısa yazılmasıdır.

“İyi bir çocuk kitabı, çocuğa yaşamın değişik yönlerini öğrenmesinde, türlü insan tiplerini tanınmasında, başka ülkeler ve toplumlar üzerinde bilgi edinmesinde çok zengin imkânlar sağlar” (Şirin, 2000: 215).

Kıbrıs (2000: 320)’a göre, çocuk kitaplarında olması gereken hedefler şunlar olmalıdır:

- “En iyi arkadaş kitaptır” ilkesinden yola çıkılarak, kitabın iyi bir vakit geçirme ve bilgi edinme kaynağı olduğunun sezdirilmesi
- Çocuğun; güven duygusu, başarma, bir grupça benimsenme, sevmesevime, öğrenme, oyun ve estetik duygu gibi ruhsal gereksinimlerinin karşılanması
- Çocuğun dil gelişimine katkıda bulunarak, dilini kullanma becerisinin artırılması,

- *Çocuğun algı, düşünme ve duyma yeteneklerinin geliştirilmesi,*
 - *Çocukların kitaba karşı olan ilgilerinin beslenip, kitap okumanın bir gereksinim biçimine dönüştürülmesi,*
 - *Çocuklarda edebiyat zevkinin geliştirilmesi için katkıda bulunarak, estetik-beğeni ve seçme-duygularının oluşmasının sağlanması,*
 - *Çocuklara türlü yaşantılar sunarak, yaşam deneyimlerinin zenginleştirilmesi,*
 - *Yaratıcı düşünmeye özendirilmesi, düş güçlerinin sınırlarının genişletilmesi*
 - *Çocuğun dinleme, okuma anlatma ve yazma yeteneklerinin geliştirilmesi,*
 - *Çocukların değişik konu ve kavramları yansıtan kitaplarla tanıştırılarak ufuklarının, içlerinde uyumakta olan “ben”lerinin uyandırılıp, genişletilmesi,*
- Aytaş ve Yalçın ise, “çocuk edebiyatı metinlerinin birtakım nitelikler içermesi gerektiği görüşündedir. Bu nitelikleri aşağıdaki gibi sınıflandırabiliriz:
- *Çocuk edebiyatı metinleri yaşamın gerçeklerine uymalıdır. Tamamen hayali bir üslup takınılmamalıdır.*
 - *Çocuk edebiyatı ürünleri çocuğun duygu dünyasını geliştirmeli, hayal gücüne bir şeyler katmalıdır.*
 - *Metinler çocuğun ülkesine ve dünyaya olan sevgisini artırmalıdır.*
 - *Metinler çocuğun girişimci ve katılımcı bir ruh kazanmasına yardımcı olmalıdır.*
 - *Çocuk edebiyatı metinleri, şiddet öğeleri içermemelidir.*
 - *Çocuk edebiyatı metinleri, çocukta sanat duygusunu geliştirmelidir.*
 - *Çocuk edebiyatı metinleri, çocuğun eleştirel düşünce yetisini geliştirmesini sağlamalıdır.*
 - *Metinler, çocuğun kimlik ve kişilik kazanmasına yardımcı olmalıdır.*

- *Metinler, çocuğun dil becerisini geliştirici olmalıdır.*
- *Çocuk edebiyatı metinleri, çocuğun kaderci bir anlayışa bürünmesine neden olmamalıdır. Önyargılarından arınmasını sağlamalıdır” (Aytaş ve Yalçın, 2012: 50-52).*

Çocuk edebiyatı metinlerinde olmaması gereken, sakıncalı durumları ise aşağıdaki gibi sıralayabiliriz: (Yörükoğlu, 2004: 95).

- *Çocuk kitapları her türlü kör inanç ve önyargılardan arınmış olmalıdır. Irk üstünlüğü, din ayrılığı, bağnazlık, dolaylı ya da doğrudan aşılammamalıdır.*
- *Yurt sevgisi, ulusal değerler ve Türklük bilinci işlenirken evrensel değerler bir kenara itilmemeli, ülkeler arasında düşmanlık ve öç alma duyguları körüklenmemelidir.*
- *Yiğitlik abartılmamalı; çocuklara, yanılmaz insan, üstün insan, her şeyi bilen insan örnekleri sunulmamalıdır. Başka bir deyişle, etiyle kemiğiyle, olumlu ve olumsuz yanlarıyla insan tanıtılmalıdır. Çocuk, kitaplarında çelişkileriyle, değişen duygu ve düşünceleriyle insanı görmeli; başkalarında kendisine benzerlikler bulabilmelidir. Katı ahlâk kuralları içinde sıkışıp kalmamalı, hoşgörü ve esneklik kazanmalıdır.*
- *Alın yazısı, yazgı gibi insanın boynunu büktüren, savaşım gücünü köstekleyen inanışlara yer verilmemelidir.*
- *Her kitap bir dizi ahlak yargısıyla sonuçlandırılmamalıdır.*

3.8. Çocuk Gülmececi

‘Gülmece’ denince, edebiyatta ya da diğer sanat ürünlerinde olduğu gibi yetişkinler düşünülmektedir. Ancak çocuk edebiyatı olduğu gibi çocuk gülmececi de bulunmaktadır. Çocuklar tarafından oluşturulma zorunluluğu olmaksızın romanda, hikâyede, şiirde, tiyatrodan ve resimde çocuk eserleri varsa çocuk gülmececi de bulunmaktadır (Bayrak, 1987: 64).

Ilgaz’a göre “Yeryüzündeki amacımız hep daha iyiyi aramaksa, mizahın da bu arayışta yeri ve payı vardır. Çözümü, yani nasıl olmamız gerektiğini anlatmaz ama; sorunu, yani nasıl olduğumuzu söyler. Kimliğimizi belki de en iyi gülerken

keşfederiz. Gülmek temelde insanlara özgüdür. Kusursuz olmadığımızı görmenin burukluğuna karşılık insanlığımızın bilincine varmamız hiç de kötü bir alışveriş değildir” (Akt.: Bezirci, 1997: 132). *“İlgaz’ın bu yaklaşımı yani nasıl olmamız gerekliliğine odaklanmama durumu yetişkinin beklentisinden çok çocuğunkine yakındır. Karışıklıklar ve çatışmalar, komik durumlar aracılığıyla anlatıldığında, çocuklar zor şartlar altındaki kahramanların buldukları çözümleri görerek rahatlarlar”* (Yılmaz, 2007: 817).

Çocuğu, toplumun geleceği olarak gören sanatçı, çocuğu gözlemleyerek ve dinleyerek sanatçının kendi gözlemlerini aktardığı bir edebiyat sanatıdır. Edebi ürünler içerisinde çocuğun gelişimsel özellikleri ön planda tutulmakla birlikte çocuğu eğlendirme amacı da göz ardı edilemez. İçinde, çocukları eğlendirme düşüncesi olan eserlere çocuk gülmecesi denilmektedir. Amaç, eğlendirme ile sınırlı değildir, eğlendirirken güldürmek hedeflenmektedir (Bayrak, 1987: 64).

Mizahın kökeninde eğlence ve hoşgörü yer alıyor. Yeryüzünde, hemen hemen bütün alanları içine alan mizah, eğlence ve hoşgörü boyutları ile kişilik kazanmış ve temel gelişimini sürdürebilmiştir. Mizah başlangıçta; şakası ve taşlaması ya da fıkrası, komedisi, karikatürü, hikâyesi ile çağımızdaki örneği gibi var olmadığına göre, tabii ki ilgi çekici bir gelişme ile karşımıza çıkacaktır. Geriye doğru gittiğimizde bizi mizah adına, eğlence ve hoşgörü karşılıyor. *“Gülme, siniri, çeşitli hastalıkları da işaret edebiliyor. Gülmenin sağlığını eğlence belirleyebiliyor. En önemlisi de gülme gibi psikolojik bir görünüşün mizah konusunda hiç bir bilgi getirmeyişi. Eğlence ise, bol ürün gibi, kişi- toplum çatışmasını ortadan kaldırmak gibi kök kavramlardan mizahı açıklamaya ve çağına göre biçim vermeye başlıyor”* (Öngören, 1983: 12).

Mizahın içerisinde eğlence bulunmaktadır ancak mizah salt eğlence ile ilgili değildir. Bu durum karıştırılmamalı ve bu doğrultuda hareket edilmelidir. Gülmenin sağlıklı bir şekilde de gerçekleşebilir ve eğlence şekli sağlıklı olup olmadığını belirleyebilir. Bu bağlamda eğlencenin niteliği, gülmecenin sağlıklı olup olmasında kaynaklık sağlamaktadır. Eğlence tanımlanırken, toplum ile kişi arasındaki çatışma bittiğinde ortaya çıkan duygu olarak yorumlanmaktadır. Çatışma sona erdiğinde, neşe ve özgürlük duygusu ile eğlence harekete geçmektedir (Öngören, 1983: 11-12).

Öngören, mizahın varlığını yadsımaz. Eğlence olmadan mizahın olmadığını ileri sürmektedir. Ancak tamamının eğlence olma zorunluluğu yoktur. Yaşantımızın temelinde bilgiden ve deneyimden önce eğlencenin var olduğunu düşünmektedir. *“Eğlence, mizahın gövdemizdeki ana kaynağı durumunda. Eğlence bir güdü olarak, her türlü bilgi ve deneyden önce, yaşantımızda ortaya çıkar. Eğlence, bütünü ile mizah olmadığı gibi mizahın bütünü de eğlence olmuyor”* (Öngören, 1983: 11).

İnsanlar, çeşitli duygular içinde bulunabilir. Bu duygular; mutlu olmak, keyiflenmek, sinirlenmek, hoşça vakit geçirme isteği gibi duygular olabilir. Birbirine zıt duygular olmasına rağmen ortak noktaları, bunu mizah ile ortaya çıkarabilme durumlarıdır. Mizahın dili yumuşaktır. Bu nedenle hoşgörü ile yapılan ya da iletilen duygular, insanoğlunun eğlenerek kendini ifade etmesini kolaylaştırmıştır (Bayrak, 1987: 21).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Tezin bu bölümünde, temel mizah çeşitleri üzerinde bilgi verilecektir. Mizah çeşitleri açıklanırken kavram tanıtımları ve Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarından alınan mizah metinleri sunulacaktır.

4. Rıfat Ilgaz'ın Romanlarındaki Mizah Unsurlarının Belirlenmesi

Bu çalışmada, Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı Bacaksız Tatil Köyünde, Bacaksız Sigara Kaçakçısı, Bacaksız Paralı Atlet, Bacaksız Kamyon Sürücüsü, Bacaksız Okulda, Öksüz Civev, Halime Kaptan, Kumdan Betona, Küçükçekmece Okyanusu, Cankurtaran Yılmaz, Hoca Nasrettin ve Çömezleri adlı eserleri incelenmiştir. Bu kitaplar, Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı eserler içerisinde yer almakta ve bu eserler çocuk edebiyatı kapsamında sunulmaktadır. Seçilen eserlerin, çocuk edebiyatı kapsamında yer alması, çalışmanın seçiminde yol gösterici olmuştur. Bununla birlikte Ilgaz'ın çocuklara duyarlı bir şekilde yaklaşması ve çocukları sevmesi Ilgaz'ın çocuk eserlerini incelememizde önemli bir rol oynamıştır.

Ilgaz'ın çocuk eserleri içerisinde yer alan kitaplarının kahramanları, çocuktur. Rıfat Ilgaz'ın yazdığı ve 'Bacaksız serisi' (Bacaksız Tatil Köyünde, Bacaksız Sigara Kaçakçısı, Bacaksız Paralı Atlet, Bacaksız Kamyon Sürücüsü, Bacaksız Okulda) olarak bilinen kitaplarının kahramanı, Bacaksız'dır. Bacaksız; yaramaz, zeki ve girişkendir. Bacaksız, kendi haklarını savunan ve cevap vermekten çekinmeyen bir tiptir. Ilgaz'ın 'Cankurtaran Yılmaz' kitabının kahramanı, Yılmaz'dır. Yılmaz, maddi zorluklar ile mücadele eden ve kendi parasını kazanmaya çalışan bir çocuktur. Yılmaz, karşılaştığı haksızlıklar karşısında boyun eğmez ve hayatın gerçeklerini yansıtmakta önemli bir rol oynar. Ilgaz'ın 'Öksüz Civev' romanının kahramanı, Güliz'dir. Güliz, kibar, doğal yaşama karşı hassas ve duyarlı bir çocuktur. Ilgaz'ın 'Kumdan Betona' adlı kitabının kahramanı ise Necat'tır. Necat maddi zorluklar karşısında yılmayan, çocuk yaşta parasını kazanan ve çalışmak için gittiği yerde okul hayatını devam ettiren bir çocuktur. Ilgaz'ın 'Halime Kaptan' adlı kitabının kahramanları arasında Bekir ve Zeynel de çocuklar için örnek olacak tiplerdir.

Ilgaz'ın 'Hoca Nasreddin ve Çömezleri' adlı eserinin kahramanı çocuk olmamasına rağmen çocukların mizah anlayışını geliştirmesi açısından önemlidir.

Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplar genellikle Cide'de geçer. Ilgaz'ın Cide'de doğması, Cide'ye olan özlemi ve Cide'de çocukluğuna dair anılarının olması çocuk kitaplarında Cide'ye yer vermesinde önemli bir rol oynamıştır.

Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplar, mizah kuramları ve mizah yöntemleri açısından çeşitlilik göstermektedir. Ilgaz, kahramanlarının mizahî kişiliğini yansıtmaktan öte yaşadığı dönemin bilincini ve toplumun sosyolojik yapısını yansıtmaktadır. Rıfat Ilgaz'ın çocuk eserleri, mizah anlayışı ve gerçeğe yaklaşımı açısından farklıdır. Mizah, eserlerinin temelini oluşturmaya rağmen yegâne amacı değildir. Toplumsal aksaklıklar, oluşan çelişkiler ve taraflılık, haksızlık, eşitsizlik Rıfat Ilgaz tarafından eleştirel bir bakış açısıyla ele alınır. Ilgaz, yaşadığı ortamı çarpıcı ayrıntılarla gözler önüne sererken toplumun aksaklıklarını, insanların riyakârlıklarını, adaletsizliğini, vurucu cümlelerle sunmaktadır. Ilgaz, genel olarak kelime oyunlarından ve gereksiz sözcük kullanımından uzak durmuştur.

Bu çalışmanın amacı, sadece Rıfat Ilgaz'ın çocuk kitaplarını mizah teorilerine göre incelemek değil; metinlerdeki mizah unsurlarına dikkat çekmektir. Çünkü Ilgaz'ın çocuk kitaplarını sadece teorilere göre tahlil etmek, teorilerle açıklanamayan mizah unsurlarını ve yöntemlerini göz ardı etmektir. Bu bağlamda önemli olan seçilen çocuk kitaplarında yer alan metinlerin, mizah unsurları ve mizah yaratma yöntemleridir. Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda yer alan metinler bu çalışma için en önemli veri kaynağıdır. Teoriler ise çocuklar için yazdığı kitaplarında yer alan metinlerdeki mizah olgusu ve mizah yaratma eylemini tahlil etmede yol gösterebilir. Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda teorilere bağlı kalarak açıklamak yeterli değildir.

Mizah çeşitleri açıklanırken kavram tanımları ve Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarından alınan mizah metinleri şu şekilde anlatılmaktadır:

4.1. Ağız, Lehçe, Kesimsel Dil Kullanımı

Mizahta kişinin sosyal sınıfı ve sahip olduğu kültür düzeyi önemlidir. Mizah yazarları konularını bu unsurlardan faydalanarak oluştururlar. 'Ağız, lehçe, kesimsel

dil' kişinin sınıfını ve kültürünü yansıtmaktadır. Toplum ile uyumsuzluk sağlayan ve aksan kullanımına yönelen kişiler mizah için önemli bir kaynaktır. Özellikle yeni bir sınıfa dâhil olmuş kişiler daha önceki konumlarını yeni sınıflarına dâhil ettiklerinde ortaya çıkan tezatlık mizahı pekiştirir (Usta, 2005: 84). Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı "Bacaksız Kamyon Sürücüsü" ve "Bacaksız Tatilde" adlı eserlerinde ağız, lehçe, kesimsel dil kullanımı örneklerine rastlanmaktadır. Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda mekân, İstanbul ve Cide'dir. Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitapların kahramanları ise halk içinden seçilmiş ve doğal bir söyleme sahip olan kahramanlardır. Ilgaz kahramanlarını yerel bir dille konuşturamaz ancak Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarının kahramanları bazı durumlarda (şaşkınlık, korkma, vs.) bulundukları yerin ağız özelliklerini dile getirmektedirler ya da mizah kişinin ait olmadığı bir kesimin kelimeleriyle konuşmaktadırlar. Ilgaz'ın Bacaksız Kamyon Sürücüsü adlı eserinde (1) tane, Bacaksız Tatilde adlı eserinde (1) tane olmak üzere ağız, lehçe, kesimsel dil kullanımı ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat Ilgaz'ın "Bacaksız Kamyon Sürücüsü" adlı eserinde Bacaksız, karpuzu başkalarına yedirdiği için babası tarafından cezalandırılır ve babası Bacaksız'a kamyonu yıkama cezası verir. Bacaksız, kamyonu yıkarken kamyonun anahtarının üzerinde olduğunu fark eder ve kamyonu çalıştırmak ister. Bacaksız, arkadaşı Gülten'e karşı 'Bacaksız' olmadığını ispatlama çabası içerisinde. Ancak çalıştırdıktan sonra kamyonu durduramaz. Mizahı sağlayan unsur, üstün gelme isteğinden kaynaklanmaktadır. Bacaksız, kamyonu kullanabilseydi, bacaklarının kamyonu sürebilecek kadar uzun olduğunu ispatlayacaktı. Ancak bu durum gerçekleşmez ve mizah; ağız, lehçe, kesimsel dil kullanımı ile pekiştirilmektedir. Mizah içeren unsurları Ilgaz şu şekilde anlatmıştır:

"Biyaaa... Yoldan biyaaa... Vallaaa şaka demeeyon! Zaptedemeeyon gamyonu! Kör olayım canınıza kıyaaa! "(Ilgaz, 2015: 40).

Rıfat Ilgaz'ın "Bacaksız Tatil Köyünde" romanında mizah, kargacık köyüne gelen Fransız bir aile ile Bacaksız arasında geçen iletişim güçlüğünden

kaynaklanmaktadır. Mizahî öğeleri pekiştirmek için, mizah çeşitlerinden ağız, lehçe, kesimsel dil kullanımından faydalanılmıştır. ‘Koşon’ kelimesi ‘domuz’ kelimesini karşılamaktadır. Bacaksız, Fransız aileye domuz avlamak için mısır tarlasına gitmeleri gerektiğini söylemektedir. Romanda geçen ağız, lehçe, kesimsel dil kullanımı farkı iletişimi sağlayana kadar birçok zorluk oluşturmaktadır. İletişim sağlandıktan sonra rahatlama ile birlikte mizah gerçekleşmektedir. Mizah ile ilgili unsurları Ilgaz şu şekilde anlatmıştır:

“Tom Amca senin füzil var?
 -Var.
 -Kaç tane var?
 -Var üç tane?
 -Vurmak var koşon.
 -Nerede koşon?
 -Bizim tarlada. Var mısır orada.
 -Çok güzel, Jerom. Bum, bum. Pol de...
 - Bu akşam tamam mı?” (Ilgazb, 2015: 71).

Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Tatil Köyünde” romanında ağız, lehçe, kesimsel dil kullanımı farkı iletişimi zorlaştırmaktadır. İletişim sağlandıktan sonra rahatlama kuramına göre insan rahatlar ve gülme gerçekleşir. Ilgaz, kahramanlarını yerel bir dille konuşturamaz ancak Ilgaz’ın çocuklar için yazdığı kitaplarının kahramanları bazı durumlarda (şaşkınlık, korkma, vs.) bulundukları yerin ağız özelliklerini dile getirmektedirler.

4.2. Alay

Rıfat Ilgaz’ın çocuklar için yazdığı “Bacaksız Kamyon Sürücüsü” ve “Bacaksız Tatilde” adlı eserlerinde alay içeren mizah örneklerine rastlanmaktadır.

Alay, ölçülü olan bir mizah çeşididir. Alayın ölçüsü ise incelik ile ifade edilmesidir. Alay olduğu gibi sunulmaz, alayın ustalığı karşı tarafa hissettirmemesinde gizlidir. Çekişme ve yücelten övgüler barındıran alayda gerçek olmayan bir durum söz konusudur. Ancak gerçek olmayan durumun karşı tarafa gerçekmişçesine benimsetilmesi gerekmektedir (Öngören, 1983: 40-41). Ilgaz’ın çocuklar için yazdığı kitaplarda alay, insanların birbirlerini incitmeleri ya da

kırmaları için mizah çeşidi olarak kullanılmaz. Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda kahramanlar genellikle güçsüz ve hayatla mücadele eden tiplerdir. Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitapların kahramanları yaşama karşı mücadele vermektedir. Ilgaz'ın haksızlıklar karşısında ve yaşam karşısında yenilen kahramanları mizahı savunma olarak kullanmaktadır. Çocuklar, Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarında iyi ve kötü, fakir ve zengin, güçlü ve güçsüz gibi kavramların varlığını fark ederler ve taraf tutmaksızın yaşamın gerçeklerine hazırlanırlar. Ilgaz'ın Bacaksız Kamyon Sürücüsü adlı eserinde (4) tane, Bacaksız Tatilde adlı eserinde (1) tane, Bacaksız Sigara Kaçakçısı adlı eserinde (4) tane, Bacaksız Paralı Atlet adlı eserinde (2) tane, Kumdan Betona adlı eserinde (1) tane, Öksüz Cıvcıv adlı eserinde (2) tane, Halime Kaptan adlı eserinde (4) tane, Küçükçekmece Okyanusu adlı eserinde (2) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (7) tane olmak üzere alay ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat Ilgaz'ın “Bacaksız Kamyon Sürücüsü” adlı eserinde Bacaksız, elindeki karpuzu tekrar yere bırakır ve karpuzun yuvarlanarak gideceğini düşünür. Ancak sapa bir noktaya geldiğinde karpuz bayır aşağı gitmeye başlar ve karpuzu kaybeder. Bacaksız, karpuzu karşısından gelen insanlara sormaya başlar. Sokakta gördüğü kişilere sorulan soru, alışılmış bir soru değildir. Karpuzun canlı bir varlık gibi anlatılması ve ‘nerede’ olduğunun sorulması karşısında alınan cevaplar mizahı pekiştirir. Mizah öğelerini pekiştirmek için alaydan faydalanılmıştır. Alay içeren mizah unsurları, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

- “Amca! diye seslendi.
- Buyur oğlum! Diye yanına yaklaştı adam.
- Aşağı doğru gidiyordu...Rastladın mı ona? Dedi Bacaksız.
- Kime?
- Karpuz!
- Karpuz mu dedin?
- Evet Amcacığım; hızla gidiyordu bayır aşağı!
- Karpuz mu gidiyordu?
- Karpuz gidiyordu, görmedin mi? Adam şakacı bir şeye benziyordu.
- Gördüm! dedi. Görmez olur muyum! Ata binmiş gidiyordu!” (Ilgaz, 2015: 12-13).

Bacaksız, aldığı cevaplar karşısında yılmaz ve etrafta bulunan başka insanlara da sormaya devam eder. İnsanların Bacaksız’a bir karpuzla ait nesnelerin neler olduğunun açıklanmaya çalışılması, mizah öğelerini pekiştirmek için alaydan faydalandığını göstermektedir. Alay, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Abiler! Dedi. Karpuzumu gördünüz mü benim?

Sarı saçlısı: Nerden bilelim senin karpuzun olduğunu? Dedi gülerekten.

-Şöyle aşağı gidiyordu.

-Başında şapkası var mıydı? ” (İlgaz, 2015: 13).

Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Kamyon Sürücüsü” adlı eserinde, var olan ile karşılaşılan durum arasında uyumsuzluk bulunmaktadır. Günlük hayatta, bir karpuzun kendi başına eve gittiğine rastlanılmamıştır. Diyalog içerisinde gerçekleşen olaylar, açıklanmadan, kısa bir şekilde özetlenmeye çalışıldığı için mizah oluşturmaktadır. Mizahı pekiştirmek için alaydan faydalanılmıştır. Alay içeren mizah unsurları şu şekilde anlatılmıştır:

“Abla! Dedi. Bu yana doğru giden bir karpuz gördün mü?

-Karpuz mu dedin? Nereye gidiyormuş bu karpuz, bakalım? Dedi genç kız.

-Nereye gidecek? Dedi Bacaksız. Eve gidiyordu önümden.

-Gülüyordu katıla katıla.” (İlgaz, 2015: 15).

Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Kamyon Sürücüsü” adlı eserinde Bacaksız, eve gelir. Bacaksız’ın babası, gönderdiği karpuz ile Bacaksız’ın getirdiği karpuzun aynı olmadığını anlar. Getirilen karpuz kabak çıktığında babası Bacaksız’dan hesap sorar. Bacaksız babasından korkmaktadır. Bacaksız satın aldığı ve kabak çıkan karpuzu manavdan aldığını söyler. Korkudan sonra ortaya çıkan ve rahatlama sağlayan mizah ise beşerilik olarak nitelendirilir. Yenik olanların gülmececi olarak nitelendirilmektedir. Başkaldırmaya cesaret gösteremeyen kişiler, ezenlerden korktukları için alaya başvururlar. Alay içeren unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Nedir bu? Dedi. Bu karpuzu nerden aldın sen! Manavda bile satmazlar böyle kabağı! Doğru söyle!

-Valla baba... Ben...

-Doğru söyle diyorum!

-Valla doğru söylüyorum baba!

-Satar mı Manav böyle kabak karpuzu?

-Satar valla baba!...” (Ilgaz, 2015: 28).

Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Tatil Köyünde” adlı eserinde koşon avlamaya giden Bacaksız, Tom Amca ve pol, mısır tarlasında İbrahim’i ve Vural’ı korkuturlar. Bu durum, mizah öğelerini pekiştirir. Mizahi öğelerini pekiştirmek için İbrahim ve Vural’ın korku karşısında verdiği tepkilerden faydalanılmıştır. Hareket komiği içerisinde yer almaktadır. Hareket komiğine göre insan, daima mekanik olarak tetikte olmalıdır. Topluma uymayan insan komik duruma düşer ve düşmeyen insan kendini diğer insanlardan daha akıllı olarak nitelendirir. Düşene ya da yerde yuvarlanana güler, alay eder. Alay ile ilgili unsurlar şu şekilde anlatılmıştır:

“Çitin kazığına yapıştığı gibi kendini attı öbür yana. Ondan aşağı kalmamak için İbrahim de yapıştı aynı kazığa. Tam kendini atarken paçası takıldı. Dolu çuval gibi mısır saplarının içine yuvarlanıverdi. Kalkmak için doğrulurken önce sayvandan kibrit çakılır gibi bir alev parladı, arkasından da bir gümlleme. Gecenin suskusu içinde bazuka gibi bir gümlleyişti bu. Ses karşı kayalarda yankılanırken bir gümlleme daha. Bir daha...” (Ilgaz, 2015: 84).

Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Sigara Kaçakçısı” adlı eserinde kalabalık içerisinde aniden gerçekleşen hareket ile mizah pekişmektedir. Beklenilmeyen hareketler gerçekleştiğinde uyumsuzluk ortaya çıkarmaktadır. Bacaksız, kadınların arasında sıkışarak tabağını sormaya çalışmaktadır. Olay anında gerçekleşen ani hareketler, toplum davranışlarına uygun olmayabilir ve diğer insanlar yani toplumsal davranışlara uyan insanlar üstünlük hissedebilir ve bunu alay malzemesi olarak nitelendirir. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Bacaksız, tabakçının başına birikenleri gördükçe, dolmakta olan kazanı unutmuş, yavaştan yavaştan arabaya doğru sokulmuştu. Alışveriş Bacaksız’ın umduğundan da parlak gidiyordu. Bir ara kadınların eteklerinin arasından başını uzatarak:

“Tabakçı Amca, nasılmış,” dedi. “Doğru değil miymiş? Sakın tuzlukları satın bitirme, birini de bana ayır!” (İlgazc, 2015: 12).

Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Sigara Kaçakçısı” adlı eserinde Bacaksız, çocuklara kaçak sigara satışı yaptıran Rasim Abi’nin yanına gider. Bacaksız, para kazanmak istemektedir. Bacaksız, Rasim ile karşılaşır ve aralarında geçen diyalogda, Bacaksız’ın söylediği sözlere Rasim Abi hareketleriyle karşılık verir. Rasim Abi alay etmektedir. Ancak Rasim, alay ederken de karşısındakini küçük düşürmeye çalışmaz. Alaydan daha ziyade komik bir şekilde ifadedir. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Rasim Abi! Rasim Abi! Hey Rasim Abi! Durur musun biraz.

Arkasına dönüp bakmıştı Rasim Şenpazar. Ne var lan Bacaksız? Ne zorun var gene?

-Hele dur Rasim Abi! Soluk alayım, anlatacaam!

-İki ayağımı askerler gibi topuk topuğa getirdi Rasim Şenpazar:

-Peki, dedi. Durdum.

-Bak Rasim Abi.

-Baktım.” (İlgazc, 2015: 36).

Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Sigara Kaçakçısı” adlı eserinde kaçak sigara satan çocuklar, karakoldan tıraş edilerek gönderilmişlerdir. Mahalledeki diğer çocuklar, kaçak sigara satışına çıkan çocukları saç tıraşlarından tanımaktadırlar. Karakoldan bir numarayla tıraş edilerek gönderilmişlerdir. Durumdan mahalledeki çocuklar haberdardır. Ancak durum, söylenilmek istenerek alay edilmiştir. Mizah öğelerini pekiştirmek için alaydan faydalanılmıştır. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Çocuklar, dedi. Askere mi gönderiyorlar sizi?

Yıllık Recep: Hayır dedi. Bizi kimse göndermiyor, biz gönüllü gidiyoruz.

-Yoksa bitlendiniz de Kızılay’ın adamları mı tıraş etti sizi?” (İlgazc, 2015: 80).

Rıfat Ilgaz'ın "Bacaksız Paralı Atlet" adlı eserinde Fesleğen sokağında oturan çocukların maddi olanakları Ferit ile kıyaslandığında kötü durumdadır. Ferit'in karnının ağırlığına sebebi ise fazla pasta yemekten kaynaklanmaktadır. Diğer çocukların bir dilim pasta yeme olanakları bile yoktur. Bu durumla baş edebilmek için çocuklar, Ferit ile alay etmektedir. Mizahı pekiştirmek için alaydan faydalanılmıştır. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

"Ferit sünnet mi ettiler seni? Dedi Fesleğen Sokağı'ndan biri.

-Ne sünneti... Dedi başka biri. Havuza düşmüş. Baksana, paçasından sular akıyor.

- Demek havuz derin değilmiş. Yoksa çoktan boğulurdu." (Ilgaz, 2015: 31).

Rıfat Ilgaz'ın "Bacaksız Paralı Atlet" adlı eserinde mahalleye ketenhelvacı gelir ve çocuklar ketenhelva almak için ketenhelvacının başında toplanırlar. Ancak çoğunun ketenhelva almak için maddi durumları yetersizdir. Ferit de mahallededir ve ketenhelva alma olanaklarına sahiptir. Çocuklar, kendi maddi olanaklarını arka plana almak ve üstün gelmek için Ferit ile alay ederek mizahı ortaya çıkarırlar. Çocuklar alay ederken de geçmişe dönük olayları anımsatarak, iğneleyerek alay ederler. Mizahı pekiştirmek için alaydan faydalanılmıştır. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

"Ne dedi annen? Diye yanaştı. Anlayamadım!

-Ne diyecek. Sakın bayat helva yeme, dedi.

-Ne olurmuş bayat ketenhelvası yersen?

- Ne olacak, midem bozulur.

-Varsın bozulsun. Zengin çocuğusun sen. Pantolon sıkıntısı mı çekersin? Sözü buraya gelip dayanacağını kestiremeyen Ferit bozum olmuş, önüne bakıyordu. Çocuklar pasta öyküsünü hemen anımsadıkları için tepine tepine gülüyorlardı. Dobiş Mehmet:

-Opel'i var Ferit'in, dedi. Atladığı gibi doğru belediye helâsına!" (Ilgaz, 2015: 46).

Rıfat Ilgaz'ın "Cankurtaran Yılmaz" adlı eserinde Tural, daha önce Yılmaz'ın çalıştığı yerde huysuzlanarak 'Pepsi' içeceğini söylemiştir. Bu durumu pek içine sindiremeyen Yılmaz, Pepsi şişesinin içini boşaltarak içine 'Meysu' doldurmuştur.

Yılmaz bu durumu anlamadan içen Tural’a gönderme yaparak, yoğurdunu satın almak istemeyen Tural ile alay etmiştir. Mizahı pekiştirmek için bulunan göndermeler, alayı pekiştirmektedir. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Tural, arkadan bağıryordu: Biz, senin yoğurdunu istemiyoruz!

-Kapıyı ekerken Yılmaz duymuştu Tural’ın dediklerini. Kapıyı yeniden açtı: Küçük Bey! Dedi, Sen yoğurdu yiyip de ne yapacaksın? Sulu Aroma içersin Pepsi yerine... Gene canın çekerse, karşıya gel de iireyim sana!” (Ilgaz, 2008: 24).

Rıfat Ilgaz’ın “Cankurtaran Yılmaz” adlı eserinde boğulmaktan son anda kurtulan Tural’ın ve babasının dinlenmesi gerekmektedir. Doktor dışarı çıkmalarını yasaklamıştır. Bu durumdan sıkılan Tural, babasına sorular sorar ve babası bulunduğu durumu da iğneleyerek, alaya almaktadır. Sorduğun soruları bilmiyorum hatta yüzme de bilmiyorum. Yüzme bilseydim eğer bu durumda olmazdım diyerek mizahı pekiştirmek için düşülen durumla alay edilmiştir. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Oğlu, durmadan soruyordu: Baba diyordu, daha kalacak mıyız buralarda?

-Doktor bilir, oğlum.

-Neden doktor biliyor da, biz bilmiyoruz?

-Biz mi oğlum? Biz... Hiçbir şey bilmiyoruz şimdilik. Yüzme bile bilmiyoruz biz. Yüzme bilsek, başımıza bu haller gelir miydi? Diyordu.” (Ilgaz, 2008: 48).

Rıfat Ilgaz’ın “Halime Kaptan” adlı eserinde Temel Reis, yanına Halil, Bekir ve Zeynel’i alarak Kurtuluş Savaşı yıllarında evine tuz ve erzak getirebilmek için yola çıkılmıştır. Ancak Bekir’i deniz tutmuştur. Gençler Bekir’i deniz tutmasını normal karşılamış gibi görünmelerine rağmen, Bekir ile alay etmişlerdir. Romanda, mizah ögesi olarak alaydan faydalanılmıştır. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Bekir başını kaldıracak oldu, dönüyordu. Bir bulantı başlamıştı midesinde. Ah, bir boşaltıp rahat edebilseydi...

-Zeynel: Yelkenin arkasına geç! Dedi.

-Halil: Gemicilik! Hem de Karadeniz’de sandalcılık! Kusmazsan açılmazsın!” (Ilgazı, 2016: 45).

Rıfat Ilgaz’ın “Halime Kaptan” adlı eserinde denizde sadece düşmanlarla savaşılmıyordu. Korsanlar da ortalıkta dolaşmaktaydı. Temel Reis ve yanındakiler, üzerlerine gelen gemi ile mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Ancak yönlerini değiştirerek uzaklaşırlar. Çünkü savaşmak zorunda oldukları gemi büyüktür ve savaşma durumları bulunmamaktadır. Bu yüzden Temel Reis ve yanındakiler uzaklaşırlar. Kötü hava şartları da kimin kaçtığını belirsiz kılmaktadır. Bunun üzerine Temel Reis, durumla alay etmektedir. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Reisin keyfi yerine gelmişti. Hangimiz kaçıyoruz? Diye sordu gülerek. Onlar mı, biz mi?

-Bekir: Biz yolumuza gidiyoruz, dedi. Onlar kaçıyorlar.” (Ilgazı, 2016: 52).

Rıfat Ilgaz’ın “Halime Kaptan” adlı eserinde Çipil Reşit, köy korucusu olarak savaşta tek kolunu kaybettikten sonra hayatını tek kolla devam ettirmektedir. Reşit’in attığı kurşunla vuramadığına dair silahına bırakılan bir merminin olmasından yola çıkılmaktadır. Çipil Reşit’in kör bir nişancı olduğu ortaya çıkmaktadır. İkinci kurşunun verilmeme nedenleri düşünülür ve durumla alay edilir. İkinci bir kurşunun neden bırakılmadığı bilinmemektedir. Varsayılan ihtimaller ile mizah pekişmektedir. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Haşim Bey: Hak ettin bu Osmanlı martinini demişti. Kırk bir korucunun içinde bu martin ancak sana yakışır.

-Derler ki, Bereket versin, Haşim Bey acıdı da ikinci kurşunu vermedi!

-Acaba Haşim Bey kime acıdı?

-Kimi, şubenin camlarına acıdı, der; kimi çalımı bozulmasın diye Çipil Reşit’e, kimi de yoldan geçen bir vatandaşa, diye cevap verir. Yoook, hayır, acısa acısa ikinci kurşuna acımış olacaktı.” (Ilgazı, 2016: 54).

Rıfat Ilgaz'ın "Halime Kaptan" adlı eseri eli silah tutan bütün erkeklerin cepheye gönderildiği Kurtuluş Savaşı yıllarını anlatmaktadır. Köyde yalnızca yaşlılar, kadınlar ve çocuklar kalmıştır. Halime Kaptan'ın kocası asker kaçağı olarak aranmaktadır. Böyle bir kadının kocası asker kaçağı olarak nitelendirilmemesi için muhtar, Halime Kaptan'ın kocasını evinden aldirmek için Çipil Reşit'i gönderir ve kendi eliyle onu askeriye teslim edeceğine dair söz verir. Muhtar, Halime Kaptan'ın kocası Sabri'yi evden aldirmek için Çipil'i gönderir. Ancak Halime Kaptan'ın kocası Sabri, direnmek yerine Çipil tek kollu olduğu ve silahı tam olarak kullanamadığı için Çipil'le alay etmektedir. Sabri, martiniyi Çipil'in elinden alacağına dair güç göstergesi yaparken Çipil, onu vurabileceğine dair ihtimalleri ortadan kaldırmak için martiniyi yanına almadığını söyler. Bu durum mizahı pekiştirmektedir. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

"Nerde martinin be? Diye sordu Sabri.

-Yok!

-Kim aldı?

-Muhtar aldı.

-Elinden alırım diye korktu, öyle mi?

-Yok, Ondan değil. Karşı gelirsın de seni vururum diye korktu." (Ilgazı, 2016: 82).

Rıfat Ilgaz'ın "Bacaksız Okulda" adlı eserinde Ferit, kahramanlık ile ilgili şiir okumuştur. Ancak Ferit şiir okurken Fesleğen sokağın çocukları bir şekilde Ferit'i korkutmuştur ve Ferit'in altına kaçırması ile olay neticelenmiştir. Bu durum göndermeler ile Ferit'in alaya alınmasına neden olmuştur. Yaşanılan durum mizahı pekiştirmektedir. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

"Yaşa Kırkyalan!

Yaşa kahraman Ferit!

Hiçbir şeyden korkmazsın sen ha!..

Yaşa ıslak donlu Ferit!

Aslan Ferit!

Şefika Teyze! Bez getir!.." (Ilgaze, 2015: 61).

Rıfat Ilgaz'ın "Öksüz Cıvcıv" adlı eserinde Güliz, susayan cıvcivin başında durmaktadır. Cıvcivin İçtiği su miktarı ile gösterdiği performans arasında tezatlık bulunmaktadır. Cıvcivin suyu bitirdiğini sanan Güliz, bu durumla alay etmektedir. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

"Cıvcivi kulpu kırık fincanın başına götürdü. Gerçekten de bulgur çok susatmıştı. Gagasını fincana sokup sokup başını havaya kaldırıyor. Üç, beş derken, onu, on beşi bulmuştu, başını kaldırıp indirmesi. Güliz eğilip eğilip fincana bakıyordu.

-Bilip bilmeyen de suyu bitirdi sanır! Dedi. Su olduğu gibi duruyor fincanda!" (Ilgazf, 2015: 41).

Rıfat Ilgaz'ın "Öksüz Cıvcıv" adlı eserinde Öksüz cıvcivi görmeye gelen İclal, cıvcivin Zeliha Nine'nin etrafında dolanmasını, cıvcivin Zeliha Nine'den bulgur istemesi olarak yorumlamıştır. Aldığı cevap ise alay ile birlikte 'öyle olduğunu anladım, hayranlık olsun diye senin etrafında dolaşmıyor' demiştir. Bu durum, alay ile mizahı pekiştirmektedir. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

"Senden bulgur istiyor! Dedi. Zeliha Nine.

-Sen ne sanıyorsun kızım, bizim öksüz Cıvcıv, senin ela gözlerine hayran mı sanıyorsun?" (Ilgazf, 2015: 69).

Rıfat Ilgaz'ın "Kumdan Betona" adlı eserinde Necat'ın boyacılıkta gündeliği biraz artmıştır. Necat işi öğrenmeye başlamaktadır. Mehmet Usta, Necat'a takılarak çıraklıktan ustalığa terfiini yükseltmiş ve Necat usta diye seslenmiştir. Necat'ın işi yeni öğrenmeye başlamasına rağmen 'usta' olarak nitelendirilmesi tezatlık oluşturmaktadır ve bu durum alay ile pekiştirilmektedir. Mizahı pekiştirmek için alaydan faydalanılmıştır. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

"Merhaba Mehmet Ağabey! Dedim.

-Başını yazdığı mektuptan kaldırdı: Ooo!.. Merhaba Necat Usta! Dedi" (Ilgazg, 2016: 41).

Rıfat Ilgaz'ın "Küçükçekmece Okyanusu" adlı eserinde tekne ile balık avlamaya çıkan Altan ve abisi Dursun, kötü hava şartlarından dolayı boğulma tehlikesi ile karşı karşıya kalmışlardır. Altan ve abisi kurtarılır. Kurtarma ekibi, Altan'ın yaşadığını görüp sevinmiştir ve kurtulma sebebini tombul olmasına bağlamışlardır. Tombulluğu ile alay etmişlerdir. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

"Yaşa be, Altan! Dedi. Demek sen de kurtuldun! Altan'ı dalgalar batıramamış, diye düşündü. Tombulluğu işe yaramış demek." (Ilgaz, 2016: 49).

Rıfat Ilgaz'ın "Küçükçekmece Okyanusu" adlı eserinde boğulmaktan kurtulan Altan ve abisini, sahilde arkadaşları beklemektedir. Altan'ın kurtulduğunu gören kimi arkadaşı, durumu abartarak Altan'ı okyanus fatih'i, kimi balık avlamaya gittiklerini iğneleyerek Küçükçekmece balıkçısı, kimi de tombulluğu belirten kelime kullanmıştır. Mizahı pekiştirmek için alaydan faydalanılmıştır. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

"Yaşasın Küçükçekmece balıkçıları! Dedi liseli ağabeylerden biri.

-Çivi Asım, az önce yaptığı kavgayı unutmuştu bile. Ne balıkçısı! Dedi. Göl kahramanı onlar!

-Uğur onlardan aşağı mı kalırdı: Yaşasın okyanus fatihleri! Diye bağırırdı

-Turgut, fatihin ne anlama geldiğini anlamamıştı ama: Yaşasın! Diye doğruladı. Üç dört saat önce dövuştüğü Altan'ı motorda gülerken görünce dayanamadı: Yaşa, benim Topak Altanım! Dedi." (Ilgaz, 2016: 63).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde eşekten düşen Hoca, durumu kurtarmak için zaten eşekten ineceğini söylemektedir. Hoca, sonucun değişmediğini belirtmektedir. Durum ile alay etmek için ise Muhzır; 'Biz de senin çift perende atacağını sanmıştık' diyerek hoca ile alay etmiştir. Hoca'ya kahvenin şişkinliği aldığını belirterek eşekten düşün göndermesi yapılmaktadır. Kelime oyunu oynanmıştır. Korktun eşekten düşünce kahve iyi gelir anlamında kullanılmıştır.

Durumla alay edilerek mizah pekiştirilmiştir. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Biraz şakacı olan Muhzır, Ya öyle mi hoca efendi... Dedi. Biz de seni çift perende atacak sanmıştık. Oysa sen tek perendeyle sırtüstü gittin!

-Ah muhzır efendi, dedi hoca, sen beni gençliğimde görecektin.

-Belini ovalarken de kendi kendine, Bilmez miyim seni! Diye mırıldandı. Ben senin gençliğini de bilirim.

-Müçteba Çelebi, Gel hocam, bir kahve iç de yüreğinin kabartısı insin... Dedi.” (İlgaz, 2014: 15).

Rıfat İlgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde hocaya burcunun ne olduğu sorulur. Hoca burçlar içinde olmayan ‘teke’ burcu olduğunu söyler. Teke burcunun olmadığını söyleyince de hoca, ben oğlak burcuyum, oğlak büyür yetişirse teke olur. O halde yaş geçtiğine göre teke burcuyum der. Mizahı pekiştirmek için alaydan faydalanılmıştır. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Ne burcundansınız, hoca? Dedi gençlerden biri.

-Teke!

-Böyle bir burç var mıydı, hocam?

-Ben doğduğumda oğlak burcu vardı. Oğlak benimle birlikte büyüye büyüye teke oldu!

-Daha da büyürse?

-Aman büyümesin. Hoşnudum talihimden. Bizim gibilere çoğu zarardır, evlat” (İlgaz, 2014: 64).

Rıfat İlgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde tay, halsizlikten ikide bir duruyor, soluk aldıktan sonra, ilerleyen anasına yetişmek için zorlanıyordu. Harami, kime kızdığı belirsiz bir öfkeyle hocaya çıkmıştır ve tayı kucağına almasını söylemiştir. Himmet ağa, hocadan önce davranınca hoca durdurur. Hoca, ben alırım tayı kucağıma Tanrı’dan beni taşıması için at isteyen de, eşeğin okuyup adam olacağına inanan da benim, bu düşüncelere sahip olan birine tayı taşımak daha

uygundur diyerek kendi durumuyla alay etmiştir. Mizahı pekiştirmek için alaydan faydalanılmıştır. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Ne duruyorsun, dedi, alsana şu tayı kucağına!

-Himmet Ağa, hocadan önce davranmak isteyince, Dur Himmet Ağa! Dedi hoca. Tanrı’dan at isteyen benim! Beni taşıyın diye istemiştin atı, o benim taşımam için yolladı! Eşeğin okuyup adam olacağına inanan aptala müstahaktır. Bırak da taşıyayım!” (İlgaz, 2014: 68).

Rıfat İlgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde tabutun neresinde bulunulması gerektiği konusunda sorulan soru karşısında hocanın verdiği cevap alay olarak nitelendirilebilir. Mizahı pekiştirmek için ‘içinde olmayın da neresinde olursanız olun’ diyerek ölmediğin sürece tabutun ne tarafında olduğunun önemli olmadığı belirtilmiştir. Mizahı pekiştirmek için alaydan faydalanılmıştır. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Çömez kılıklı biri, Hocam, dedi, cenaze giderken tabutun neresinde bulunalım? Sağında mı bulunalım, solunda mı? Yoksa arkasında mı?

-Hele sorduğun şeye bak! Dedi hoca. İçinde bulunmayın da neresinde bulunursanız bulunun!” (İlgaz, 2014: 95).

Rıfat İlgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Nasrettin Hoca, Subaşı’nı beklerken sıkılmıştır. Biraz dolaşmak için göl kenarına gider. Göl kenarında subaşı ile karşılaşır. Subaşı, Hoca Nasrettin’in adını duymuştur ancak kendisi ile tanışmamıştır. Subaşı, hocaya kim olduğunu sorduğunda ise karşısındaki kişinin Hoca Nasrettin olup olmadığını araştırmaktadır. Hoca alaylı bir ifadeyle ‘başkası sahip çıkmazsa benim’ der. İnsanın kim olduğunu belirleyen lakap ve isim başkası tarafından sahip olunacak bir durum değildir. Mizahı pekiştirmek için alaydan faydalanılmıştır. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Kimsin sen?

-Ben, Hoca...

-Hoca Nasrettin olmayasın sakın?

-Eğer başkası Hoca Nasrettin’liğe sahip çıkmazsa!” (İlgaz, 2014: 110).

Rıfat İlgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde dini inanışlarda bazı takıntılara sahip olan kişilere karşı Hoca, bildiklerini doğrudan aktarmaz. Karşılaştığı durumlarda kendi bildiğinin doğrusunu mizahî bir şekilde karşı tarafa aktarır. Tavuğu, kadın keserse yenilmeyeceğini düşünen kişiye Hoca doğrudan yenilip yenilmeyeceğini söylemez. Hoca, kadının ‘Pişirdiği pilav yenir de kestiği tavuk mu yenmez’ diyerek karşı tarafı düşünmeye sevk eder. Hoca, kabul edilmese de ben yedim oldu sen de yeme diyerek alay etmektedir. Mizahı pekiştirmek için alaydan faydalanılmıştır. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Büyük adamların işine aklım ermez benim. Ben bugüne kadar tavuk bile kesmedim. Hep bizim büyük hanım keser tavukları.

-Tavuğu kadına mı kestiriyorsun?

-Kime kestireyim ya?

-Yenmez kadının kestiği tavuk.

-Pişirdiği pilav yenir de kestiği tavuk yenmez, haaa?

-Asla yenmez.

-Ben yedim oldu, muhızır efendi. Sana buyur edersem yeme!” (İlgaz, 2014: 118- 119).

Rıfat İlgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Timur, aksaktır ve giydiği terlikleri dengeleyebilmek için bir tekini diğerine göre daha yüksekte kullanmaktadır. Hoca, karısı Gülsüm’e çarşıdan terlik almadan gelmeyeceğine dair söz verir. Ancak hoca sözünü yerine getirebilecek vakit bulamadığı için Timur’un otağından Timur’un terliğini karısına getirir. Terlik erkek terliği olduğundan Gülsüm’ün ayağına olmaz ve terliği Hoca giyer. Ancak giydiğine pişman olur. Terliğin biri diğerinden yüksek olduğu için Hoca, terliği giyince dengeyi sağlayamaz ve kayar. Mizahı pekiştirmek için hareket komiğinden faydalanılmıştır. Hareket komiği ile birlikte Timur’un aksak olduğu ve bir ayağını diğeriyile dengelemek için terliğinin bir tekinin diğer tekinden yüksek olduğunu belirten durumlar ortaya koyulmaktadır. İnsanlar, üstünlük sağlayabilmek için eksiklikleri olan kişilerle ile

alay ederler ve ben düşmedim, kaymadım daha üstünüm gönderisi yaparlar. Alay içeren unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Hoca çorabını da çıkarıp attıktan sonra, Getir şu terliğin sağ tekini de ben giyeyim... dedi. Timur’un saltanatının biraz da ben çıkarayım tadını. Terliğin sağ tekini geçirdi ayağına. Çıplak ayağının burnuna basa basa, aksaya topallaya ayakyoluna gidiyordu ki odanın tam eşliğinden atlarken dengesini tutturamayıp duvara çarptı. Karı, karı, dedi, giy şu terliğin solunu da sarıl boynuma. İki terlik bira araya gelsin ki Topal Timur gibi rahatça adım atabilelim!” (İlgaz, 2014: 57).

İlgaz’ın çocuklar için yazdığı kitaplarda alay, çocuklara kötü örnek teşkil etmez. Alay, İlgaz’ın eserlerinde insanların birbirlerini kırması ya da gücendirmesi için kullanılmaz. İlgaz, alayı güçsüz insanların hayata karşı mücadelesi olarak görmektedir. İlgaz’ın haksızlıklar karşısında ve yaşam karşısında yenilen kahramanları mizahı savunma olarak kullanmaktadır.

4.3. Argo Kullanımı

Toplumsal anlaşmayı sağlamak için bireylerin kendi aralarında oluşturduğu dildir. Her ülkede ve her toplumda belli kişiler veya bir kesim tarafından kullanılan özel bir anlaşma aracıdır (Aksan, 2009a: 89). Mizah içerisinde argo kullanımına rastlanmaktadır. Ancak argo kullanımı tek başına mizah sağlamaz. Argo kullanımında zekâ pırıltısı, keşif, ince bir söylemle alay ya da mizah çeşitlerini içeren herhangi bir unsur olmadığı takdirde mizah olarak nitelendirilmesi doğru kabul edilemez. Bunların olmaması durumunda argo, kulağı yoran kötü bir söylemden ileri gitmez. İlgaz, çocuklar için yazdığı kitaplarında argo kullanımı ile birlikte mizaha çok yer vermemiştir. İlgaz’ın çocuklar için yazdığı kitaplarda argo kullanımı çocukların kendi aralarında kullandıkları ve günlük hayatın içinden alınan kelimelerdir. İlgaz, çocukların kişisel gelişimini etkileyen argo kelimelerden uzak durur. İlgaz’ın kullandığı argo kelimeler ince bir söylemle dile getirilir. İlgaz’ın “Bacaksız Okulda” adlı eserinde argo kullanımı (1) tane, “Kumdan Betona” adlı eserinde argo kullanımı (1) tane olmak üzere argo kullanımı ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat Ilgaz'ın “Bacaksız Okulda” adlı eserinde tahtaya yazı yazmak için Bacaksız sol elini kullanmaktadır. Ancak öğretmen sağ el ile yazması için ısrar etmektedir. Hatta sol eli ile deftere yazdığında da öğretmen, cetvelle Bacaksız'ın eline vurmaktadır. Bacaksız, tahtaya çıktığında da hangi eline alması gerektiğini öğretmenine tekrar sorar. Çünkü sağ el ile yazarken zorlanmaktadır. Bu durumu Bacaksız'ın ciddiye almadığını düşünen öğretmen, Bacaksız'ı eline cetvelle vurmakla tehdit etmektedir. Ancak cetvel uzak olduğu için Bacaksız, öğretmenini ‘palavracı’ olarak nitelendirilmektedir. Mizahı pekiştirmek için argo kelimelerden faydalanılmıştır. Argo kullanımının sağladığı mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Bu ak ak çomakların adı tebeşirdi, biliyordu. İlk günden öğrenmişti bunu. Ama eline ilk kez alıyordu. Hangi eline?

-Şimdi geliyorum! Öbür eline al!

-Uzaklardaydı cetvel tahtası. Ha deyince yetişebilir miydi? İnsan yaşlandı mı böyle biraz palavracı oluyordu, öğretmen bile olsa!” (İlgaze, 2015: 13).

Rıfat Ilgaz'ın “Kumdan Betona” adlı eserinde Necat, hayatında ilk kez sinemaya gitmiştir. Necat, çocuktur ve ilk kez sinemaya gitmiştir ve sinemada olup biteni yorumlar. Ancak Necat durumu yorumlarken, bazı beklenmedik argo kelimeleri sesli olarak dışarı yansıtmaktadır. Mizahı pekiştirmek için argo kelimelerden faydalanılmıştır. Argo kullanımının sağladığı mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Bir sofra kuruldu ki, üstünde bir kuş sütü eksik... Yiyip içip boyuna konuşuyorlar... Derken, kırmızı derili dedikleri adamlar oklarıyla, yaylarıyla çıkıverdiler ormandan. Güzel giyimli kişilerin o dayalı döşseli evlerini ellerindeki maşalarla başladılar mı yakmaya!.. Ortalık kapkara duman içinde kalıverdi birden... Namussuzlar! Diye bağırıışım kendimden geçerek...

-Sus! Dedi Mehmet Ağabey. Onlar bizden be!

-Canım, ben ormandan çıkanlara bağurdım, evdekilere değil! Dedim.

-İşte, bizden olanlar, o ormandan gelenler.” (İlgazg, 2016: 45).

Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda argo kullanımına fazla rastlanmamaktadır. Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda argo kullanımı içeren unsurlar ise aşağılayıcı, kırıcı ya da kötü söylemden uzak unsurlardır.

4.4. Benzetme

Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda Ilgaz, benzetme sanatına yer vermiştir.

İki kavramın birbirine benzer yönünün ya da yönlerinin bulunması ya da niteliklerinin karşılaştırılması benzetme olarak kabul edilebilir. Nitelik bakımından güçsüz olan üstün olana benzetilir ve benzetme yapılmasının amacı, sözü daha etkili duruma getirmektir. Benzetmeler gerçek anlamlarından sıyrılarak mecaz anlam taşıyabilir (Dilçin, 2013: 405). Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda benzetme, mizahın gücünü arttırmak ve daha etkili olmasını sağlamak için kullanılmıştır. Ilgaz, söz söylerken doğrudan söylemek yerine güçsüz olanı üstün olana benzeterek sözün etkililiğini artırır. Ilgaz'ın *Bacaksız Kamyon Sürücüsü* adlı eserinde (1), *Bacaksız Tatil Köyünde* adlı eserinde (1) tane, *Bacaksız Sigara Kaçakçısı* adlı eserinde (2) tane, *Bacaksız Okulda* adlı eserinde (3) tane, *Cankurtaran Yılmaz* adlı eserinde (1) tane, *Öksüz Cıvıv* adlı eserinde (1) tane, *Hoca Nasreddin ve Çömezleri* adlı eserinde (3) tane olmak üzere 12 benzetme unsuru kullanılmıştır. Benzetme yoluyla mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat Ilgaz'ın “*Bacaksız Kamyon Sürücüsü*” adlı eserinde karpuz, *Bacaksız*'ın taşıyabileceğinden ağırdır. *Bacaksız* bu duruma çare aramaya başlar ve aklına gelen fikirler ile uygulamaya geçer. Fikirlerin uygulanması mizaha yol açar. Karpuzun taşınmasıyla teker taşınması arasında kurulan benzetme mizahı pekiştirir. Karpuzun teker kadar büyük olması, yani büyük olan nesnelerin yuvarlanarak taşınabiliyor düşüncesini akla getirmektedir. Boyutlar arasındaki benzetme mizahı pekiştirmektedir. Benzetme sanatının oluşturduğu mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Hepsi güzeldi ya, eve nasıl götürecekti bu kocaman karpuzu? Kamyonun tekerleği kadar vardı. Babası geçenlerde üç yeni lastik almıştı lastikçiden. Yuvarlaya yuvarlaya götürüp kamyonu

takmıştı. Hiç de kucağına alıp götürmeyi düşünmemişti lastikleri... Bacaksız da kamyon tekerleği gibi yuvarlaya yuvarlaya götüremez miydi bu koskocaman karpuzu? Hıı?... Bir denese” (İlgaz, 2015: 3).

Rıfat İlgaz’ın “Bacaksız Sigara Kaçakçısı” adlı eserinde satış için mahalleye gelen satıcıdan eşya alabilmek için Bacaksız mahallede satış yapmaktadır. Bacaksız, seslenme sırasında satışı kolaylaştırmak için bardakları çiçeğe benzetmektedir. Mizahı kuvvetlendirmek için benzetme sanatından faydalanmıştır. Benzetme sanatının oluşturduğu mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Tabakçı, melaminler! Kristaller! Kırılır, kırılmaz bardaklar’ Paşabahçe’nin çiçekleri! Çiçek satıyorum, çiçek, çiçek!” (İlgaz, 2015: 9).

Rıfat İlgaz’ın “Bacaksız Sigara Kaçakçısı” adlı eserinde Bacaksız, kaçak sigara satmaktadır. Bacaksız ve müşteri arasında geçen diyalog mizaha yol açar. ‘Salata satar gibi kaçak sigara satılmaz.’ Kaçak sigara satmak yasal bir durum değildir. Yapılan benzetme mizahı pekiştirmektedir. Benzetme sanatının oluşturduğu mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Hadi uğurlar olsun! Öyle salata satar gibi, yol ortasında bağırma bir daha! Piyastos olursan kıvrıkcık saçlarını düzeltiverirler, hayırlarına, aynasız ağabeyler!” (İlgaz, 2015: 64).

Rıfat İlgaz’ın “Bacaksız Tatil Köyünde” adlı eserinde Vural ile İbrahim suya düşmüşlerdir. Vural ve İbrahim evlerine gitme konusunda ve arkadaşlarının onlarla alay etmesinden çekinirler. Mısır tarlasında karınlarını doyurmak isterler. Suya düşme durumları, soğan çuvalına benzetilmektedir. Oturmakla kaptan olunmamasındaki durum da mizahı pekiştirmektedir. Mizah öğelerini pekiştirmek için benzetmeden faydalanılmıştır. Benzetme sanatının oluşturduğu mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Ararlar. Yüzün var mı bizim çocukların karşısına çıkmaya? Ali’nin, Hasan’ın, İzzet’in? Hele Ali Rıza’nın?”

-Ne der senin için biliyor musun? Soğan çuvalı gibi düştün suya der, sen kim, kaptanlık kim. Her kıştında oturan kaptan olsa, ocak başından kalkmayan ninem de kaptan olurdu, der” (İlgazb, 2015: 83).

Rıfat İlgaz’ın “Cankurtaran Yılmaz” adlı eserinde Yılmaz, bir gazinoda çalışmaktadır. Gazinonun bulaşıklarını yıkamak Yılmaz’ın görevidir. Bulaşıkları yıkarken ortaya çıkan durum ve Yılmaz’ın bulaşıkları yıkarken yaptığı oyun mizahı pekiştirmektedir. Yılmaz’ın bulaşık yıkarken bardakların başına bir bardağı koyarak o bardağın diğer bardaklardan sorumlu olduğunu belirtmesi, bardağı komutana benzetmesi mizahı pekiştirmektedir. Benzetme sanatının oluşturduğu mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Yılmaz ocak bölümüne girmiş, bardakları vimliyordu. Küçük bir leğenin içine sabunlu su yapmıştı, vimlediği bardakları kırmadan içine bırakıyordu. Elli, altmış... Tam altmış iki bardağı sabunlu sudan çıkardı. Beşer beşer masanın üzerine dizdi. İki bardak artmıştı. Bunlardan birini başa geçirdi, birini de yana çıkardı. “Komutan olsun bu da” Dedi.” (İlgaz, 2008: 9).

Rıfat İlgaz’ın “Bacaksız Okulda” adlı eserinde Bacaksız okula başlamıştır ve Bacaksız’a okul numarası verilmiştir. Okul numarasını otobüs numarasına benzeten Bacaksız, mizah ögesini pekiştirmektedir. Mizah benzetme ile sağlanmaktadır. Benzetme sanatının oluşturduğu mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Bahri için büyük bir değişiklikti okul. Otobüsler gibi bir numarası vardı artık! 19 diyordu öğretmen. Herkesin numarası çoktu da onunki neden bu kadar azdı? Otobüs numaraları gibi...” (İlgaze, 2015: 8).

Rıfat İlgaz’ın “Bacaksız Okulda” adlı eserinde Tomruk Hasan ile Bacaksız’ın arasındaki diyalog mizahı pekiştirmektedir. Öğretmenin veresiye olarak kasaptan alışveriş yapması çocuklarda anlam karmaşasına yol açmıştır. Bacaksız, bu durumu dilencilerin yaptığı bir davranış olarak değerlendirmektedir. Bacaksız ‘Kurban dilencileri’ para vermeden et alır düşüncesindedir. Öğretmen üzerinden yapılan

benzetme mizahı pekiştirmektedir. Benzetme sanatının oluşturduğu mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Bu öğretmen var ya, bu öğretmen... Dedi Tomruk, Bacaksız’ın kulağına.

-Var, ne olmuş? Dedi Bacaksız.

-Bizim dükkânda defteri var, öğretmenin.

-Ne demek o?

-Para vermeden et alıyı demek...

-Para vermeden mi?

-He ya!..

-Hadi ordan, öğretmen kurban dilencisi mi!” (Ilgaze, 2015: 16).

Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Okulda” adlı eserinde Bacaksız, Ferit’in neden eve gittiğini biliyordu, sahnede Ferit’i utandırmıştı. Korku ile altına kaçırın Ferit eve, kıyafetlerini değiştirmeye gidiyordu. Bu duruma dikkat çekmek ve tam olarak Ferit’in utanacağı yeri vurgulamak için Bacaksız, ‘sünnet olmuş gibi’ benzetmesi yaparak mizahı pekiştirmektedir. Benzetme sanatının oluşturduğu mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Şefika Teyzeeee!.. Ferit, ‘Küçük Uçman’ı okudu mu?

-Kadın onlardan yana başını bile çevirmeden: Okudu! Dedi.

-Dağıldılar mı okuldan?

-Dağılmadılar.

-Siz neden çıktınız ya?

-Bacaksız işin içinde olduğundan: Bak Sevil! Dedi. Ferit nasıl yürüyor. Sünnet olmuş gibi.” (Ilgaze, 2015: 73).

Rıfat Ilgaz’ın “Öksüz Cıvcıv” adlı eserinde Erdem, dedesi ile oynadığı oyunda benzetme sanatı ile mizahı pekiştirmektedir. Dedesini motora benzetererek Erdem dedesi ile oyun oynamıştır. Oyunlaştırılan bu durum, mizahı pekiştirmektedir. Benzetme sanatının oluşturduğu mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Dedesi onun huyunu bildiği için: Bak, Erdem dedi. Ben kayık olacağım, sen de bana bineceksin. Gel yanaş! Kayık olursam senin kürek çekmen gerekir... İstersen motor olayım! Söyle ne olayım?

-Erdem, güçbela dedesine yanaşabilmişti. Sırtüstü yatan dedesinin karnının üstüne oturunca: Motor! Dedi. Motor ol sen!

-Niyazi Tekinok, ayaklarını suya pata pata vurup motor sesi çıkarırken suları da köpürtüyordu. Gerçekten, motor gibi de hızlanmıştı” (İlgaz, 2015: 62).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca, tıraş olurken berber Salih’e iğneleme de bulunarak yüzünün sol tarafına dokundurmamıştır. Yüzünün sağ tarafı kanlar içinde kalıp pamukla doldurulan Hoca Salih’e yüzünün sağ tarafını Çukurova bölgesi gibi pamukla doldurduğunu yüzünün sol tarafını kendisine bırakmasını söylemektedir. ‘Pamuk’ kelimesinin taşıdığı anlamdan faydalanılarak benzetme yapılmıştır. Mizahı pekiştirmek için benzetmeden faydalanılmıştır. Benzetme sanatının oluşturduğu mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Kanlı bir çizgi kulağına doğru uzayıp gidiyordu. Berber Salih elindeki pamuğu yapıştırıverdi kanayan bölgeye. Sağ kulağının üstünde tıraş edecek temiz yer kalmamıştı. Hocanın canı burnuna gelmişti. Berber Salih kör usturayı kayışa tutup da sol yanına yanaşınca,

-Yooook dostum, dedi, o yanı bana bırak! Kafamı Çukurova’ya çevirdin. Pamuk ekeceksen sağıma geç. Ben oraya keten ekeceğim!” (İlgaz, 2014: 27).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Timur’un adamları, Hocayı kahveden alıp kahveyi kilitlemişlerdir. Götürmek için hareket ettiklerinde Hoca, ata biner ve hocanın ata binmesiyle düşmesi bir olur. Hoca daha önce eşekten başka bir hayvana binmediği için, ata binince düşmüştür. Hoca’ya ne olduğu sorulduğunda ise hoca durumdan faydalanarak ve başka bir duruma gönderme yaparak atın yüksek geldiğini, yüksek yerde tutunamayarak düştüğünü söylemektedir. Mizahı pekiştirmek için benzetmeden faydalanılmıştır. Benzetme sanatının oluşturduğu mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Dur daha! Dedi onbaşı Çayı görmeden paçaları sıvama, hoca.

-Çay da görüldü aslanım, çayların görüldüğü Hazar Denizi de. Kelepir Rıza, tut şu mübarek hayvanın üzengisini de bineyim. Hoca kahve halkına mahcup çıkmamak için öylesine hızla basıp çıktı ki eyere, üzerine oturmadan öbür yana kayıverdi.

-Ne oldu hoca? Diye bağırdı onbaşı.

-Ne olacak, dedi hoca, düştüğü yerden, yüksek mevkilerin adamı olmadığımızdan yukarıda tutunamadık.” (İlgaz, 2014: 33-34).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca, oğlu Ferhat’a hikâye anlatarak içinde bulunulan durumu ortaya çıkarmak istemiştir. Hikâyede geçen gerçek anlamdaki körler ile Timur’un Akşehir halkına yaptığı eziyet karşısında halkın bu durumu göremeyişini, kör oluşunu birbirine benzetmektedir. Misal üzerinden anlatılan hikâyeye, Timur’un yaptıklarını pekiştirmek için gerçek duruma benzetilerek sunulmuştur. İçinde bulunulan durum acı gerçeğe sunulmaz, benzetme ile mizah pekiştirilir. Mizahı pekiştirmek için iki olay arasındaki benzetmeden faydalanılmıştır. Benzetme sanatının oluşturduğu mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

“Eşeklerin yularından tutmuş gidiyorlardı. Tam caminin önünden geçerken dört körün yan yana oturduklarını, el açıp dilendiklerini gördü hoca. Cebinden kesesini çıkarıp çingırdattı. Bunu size Timur gönderdi, dedi. ‘Kavga etmeden paylaşmanızı söyledi.’ Alın bakalım! Keseyi yavaşça cebine koydu.

-Körlerden biri seslendi arkadaşına: Süleyman, dedi, keseyi sana mı verdi?

-Yok. Bana vermedi. Necmettin Molla’ya vermiş olmasın.

-Ben de kese mese yok. Şerbetçi’de olacak.

-Bende de yok.

-Hadi aslanım. Çıkar şu keseyi de bölüşelim!

-Timur, ben dururken keseyi kimseye göndermez. Verin keseyi bana!

-Hey, Süleyman! Ver benim payımı!

-Körlerden biri atladı yanındakinin üzerine. Ver! Dedi. Yedirmem bu paraları sana!

-Körlerin dördü de ayağa kalkmış, birbirinin üzerine atlıyor, keseyi bulmaya çalışıyordu.

Kesenin ortaya çıkmayışı deliye döndürmüştü hepsini. Kese mutlaka dördünden birinde olmalıydı. İş adamakıllı kızıışmış, tekmeden tokattan ağız burun kanamaya başlamıştı.

-Hoca uzaktan, Görüyorsun ya, Ferhat, dedi, buna kör dövüşü derler. İşte memleketin hali. Timur'un sizin gibilere yaptığı da bundan farklı değil. Hadi yolun açık olsun.” (Ilgaz, 2014: 140-141).

Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda benzetme, sözün ve mizahın gücünü arttırmak için kullanılmıştır. Ilgaz, söz söylerken doğrudan söylemek yerine sözün etkisini arttırmak ve söz üzerinde dikkat çekmek için benzetme sanatından faydalanmıştır. Ilgaz, güçsüz olanı üstün olana benzeterек sözün etkisini artırır.

4.5. Çok Anlamlılık

Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda çok anlamlılıktan faydalanılarak mizah unsurları pekiştirilmiştir. Çocukların sözcüklerin tek bir anlamı üzerinde yoğunlaşması mizahı pekiştirmektedir.

Sözcüklerin tek bir anlamı yoktur. Bir sözcüğün birden fazla anlamı barındırması, birden fazla durumu yansıtması ve nitelikleri içermesi “*çok anlamlılık*” olarak belirtilmektedir. Birden fazla anlamı barındıran sözcüklere de “*çok anlamlı*” sözcük denilmektedir. Bu sözcükler ortaya ilk çıktıklarında tek bir anlam taşımaktadırlar. Çok anlamlı sözcük haline gelmesi zaman içerisinde kazanılır (Kahraman, 2015: 14-23). Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda mizah çeşitlerinden çok anlamlılık ile oluşturulan metinler yer almaktadır. Ilgaz, çocukların kitapları okurken sıkılmasını engellemek ve çocuklara sözcük öğretiminde yol göstermek için sözcüğün her iki anlamının da Ilgaz'ın kitaplarında uygun düşmesi ya da anlam karmaşasına yol açması önemlidir. Mizahta, sözcüğün her iki anlamı da duruma uygun düşer ya da anlam karmaşasına yol açabilir. Sözcüğün her iki anlamının da anlam karmaşasına yol açması mizahı pekiştirmektedir. Anlam karmaşasına yol açan sözcüğün yarattığı tezatlık insanı güldürür. Ilgaz'ın Bacaksız Tatil Köyünde adlı eserinde (1) tane, Bacaksız Sigara Kaçakçısı adlı eserinde (1) tane, Bacaksız Paralı Atlet adlı eserinde (1) tane, Bacaksız Okulda adlı eserinde (1) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (3) tane olmak üzere çok anlamlılık ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat Ilgaz'ın “Bacaksız Sigara Kaçakçısı” adlı eserinde mizahî unsuru kuvvetlendirmek için çok anlamlılığa neden olan ‘hortum’ kelimesi kullanılmıştır. Filin hortumu ile lastik boru şeklinde olan hortum arasında bağ bulunmamaktadır.

Yazılışları aynı olmasına rağmen anlamları farklıdır. Çok anlamlılık, dil oyunları içerisinde yer alır. Mizahı pekiştirmek için çok anlamlılıktan faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden çok anlamlılık ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Babasının uzun bir hortumu vardı, uzak yola çıkarken alırdı kamyonla. Dolaptaydı bu lastik boru. Babası hortum derdi ona. Oysa hortum deyince, filin hortumu akla gelirdi.” (İlgazc, 2015: 4).

Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Paralı Atlet” adlı eserinde ‘Bozkurt’ kelimesinin ‘Boz Kurt’ olarak düşünülmesi çocuklarda farklı çağrışımlar uyandırmıştır. Öğretmen tarafından verilmek istenen ileti ile çocukta var olan bilgi arasında farklılık bulunmaktadır. ‘Bozkurt’ kelimesinin anlamının birden fazla olması, mizah öğelerinden çok anlamlılık ile mizahı pekiştirmiştir. Mizah çeşitlerinden çok anlamlılık ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Çocuklar, dedi öğretmen. Bu bozkurt ne yapmış biliyor musunuz?

-Tomruk Hasan parmağını kaldırdı. Biliyorum, dedi.

-Söyle ne yapmış?

-Ağıla girmiş öğretmenim, koyunları parçalamış.

Zühal, Kırmızı Başlıklı Kız’ı anımsamıştı. Ben radyoda dinledim dedi.

-Neyi dinledin? Diye sordu öğretmen.

-Kırmızı Başlıklı Kız’ı...Kurt yedi en sonunda Kırmızı Başlıklı Kız’ı.

Kirpi Dursun, iki yıllıklardandı. Öğretmenim, dedi. Kurtlar kışın açta kalınca birbirlerini yerlermiş.” (İlgazd, 2015: 85- 86).

Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Tatil Köyünde” adlı eserinde mizah öğelerini pekiştirmek için dil oyunları kullanılmıştır. ‘Bakmak’ kelimesinin anlamının birden fazla olması anlam karmaşasına yol açmaktadır. ‘Görüşmek’ anlamında kullanılabildiği gibi mizahı pekiştirmek için ‘görmek’ anlamında da kullanılabilir. Mizahı pekiştirmek için çok anlamlılıktan faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden çok anlamlılık ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Hoş geldin oğlum, dedi yaşlı adam. Sabah sabah ne işin var bu evde demiyordu, ama bakışlarıyla düpedüz soruyordu Bacaksız’a.

-Tekin’e bir bakayım dedim de.

-Büyükbaba, çok şakacı bir adama benziyordu. Tekin! Diye seslendi odadan yana. Bir arkadaşın geldi, sana bakacakmış. Gel de baksın.” (İlgazb, 2015: 4).

Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Okulda” adlı eserinde baş komiser Nail, çocukların adını - soyadını öğrenmek için karakolda soru sorar. Baş komiser Nail, Ferit’in ‘derler’ soyadını böbürlenme olarak algılar ve ‘derler’ soyadı ile ‘kabadayılık’ anlamında kullanılan ve herkes tarafından tanındığını ifade eden; ‘derler’ anlamına gelen kavram arasında karışıklık olur. Mizahı pekiştirmek için çok anlamlılıktan faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden çok anlamlılık ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Öyle mi baş komiser bey? Dedi. Nasıl olmuştu, lütfen anlatır mısınız?

-Adlarını soruyordum da... Sıradan söylediler...Sıra ona gelince dayanamadım böbürlenerek Ferit Derler deyince. Bana da Baş komiser Nail Ünsalan derler diyerek...” (İlgaze, 2015: 100).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde ‘tahsil’ kelimesinin sağladığı çok anlamlılıktan yararlanarak kelime oyunu ile mizah pekiştirilmiştir. Alacaklarını alıp gelmek için kullanılan ‘tahsil’ ile eşeğin aldığı eğitim için kullanılan ‘tahsil’ kelimesi birbirinden farklı anlam taşımaktadır. Anlam karmaşasına yol açması ve kelimenin farklı anlamda kullanılması mizahı, çok anlamlılık ile pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden çok anlamlılık ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Son lokmasını da çiğneyip yutmuştu ki karşısına Aşağı Cami’nin imamı çıktı.

-Esselamünaleyküm ve...

-Kısa kes, imam efendi, gene ne zorun var benimle?

-Bugün üzerine afiyet...

-Hastasın demek...

-Hem de nasıl hocam... Şu eşeğini biraz versen de Memişler Köyü’ne kadar gitsem. Tahsil edeceğim bir alacak var da...

-Bizim eşek senden önce gitti tahsile.

-Tahsile mi dedin?

-Aldı bir hayır sahibi götürdü. Okula yazdırıp okutacak.

-Kimi, eşiği mi?

-Seni götürüp yazdıracak değil ya, bu yaştan sonra. Son günlerde adamakıllı haylazlığa vurmuştu işi.” (İlgaz, 2014: 23-24).

Rıfat İlgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde ok atmasını bilmeyen Hoca, Timur karşısında çaresiz kalmıştır. Hoca, oku ilk fırlatıldığında hedefi tutturamaz ama ‘İşte hükümdarım, dedi, bizim subaşı oku böyle atar’ diyerek durumdan sıyrılır. Hoca, oku ikinci kez fırlattığında ise yine hedefi tutturamaz ve ‘Sekbanbaşı da böyle atar’ diyerek durumdan sıyrılır. Üçüncü denemesinde hedefi tam tutturur ve Hoca, ‘ben de böyle atarım’ der. Timur, durumun hem farkında olduğunu söylemek için hem de kendisinin tam hedeften vurduğunu söylemek için ‘ben de olsam bu kadar atardım’ diyerek Hoca’nın yalan söylediğini ima etmektedir. Mizahı pekiştirmek için ‘atmak’ kelimesinin sağladığı çok anlamlılıktan faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden çok anlamlılık ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“-Hadi bakalım, dedi Timur, göster kendini!

- Çıktılar dışarı. Çerağlar yanmış, gündüz gibiydi ortalık. Çadırın önüne hedef tahtası dikilmişti. Hoca uzatılan oku aldı, yerleştirdi yaya. Hedefe doğru çevirip nişan aldı. Kirişi çekip, aldığı nişanı bir kez daha gözden geçirdikten sonra, salıverdi. Ok fırladı yaydan. Hedefin beş arşın sağından vınladı. Hoca, İşte hükümdarım, dedi, bizim subaşı oku böyle atar.

-İkinci oku verdiler. Nişan alıp çekti kirişi, gene bıraktı. Vınnn! Bu kez de ok soldan geçip kavak ağacına saplandı. Sekbanbaşı da böyle atar... Dedi. Daha bir gün hedefi tutturduğu görülmemiştir! Üçüncü kez çekmişti yayı. Nişan alsa da tutturamıyordu, almasa da. İçinden, ‘Allah rast getire!’ diyerek salıverdi kirişi. Öylesine çekmişti ki korkunç bir vınlamayla ok yaydan fırladı. Tak! Tam hedefin üstünde...

-Yaşa hoca! Dedi Timur.

-İşte başbuğum, Nasrettin kulunuz da böyle atar.”

“Timur gülerek, Ben de olsam bu kadar atardım... Dedi” (İlgaz, 2014: 38-39).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Himmet Ağa, Hoca'dan namazın on dört rekât olarak kıldırmasının açıklamasını isteyince, Hoca, o zaman 'Gülsüm'ün narçiçeği yanakları karışmıştır' yani işin içinde Gülsüm vardır cevabını verir. Himmet Ağa, 'Hocanın karısı boyanır mı bizim eşlerimiz laf ediyor, doğru mu bu durum' diye hocaya sorunca da Hoca, 'Sen yakışıp yakışmadığını eksik eteklere sor bakalım' diyerek yakıştığı aşikâr anlamına gelen cevabını vermektedir. Hocanın karısına bu durum uygun mu (yakışıyor mu) ile güzel duruyor (yakışıyor) arasında çok anlamlılıktan faydalanılmıştır. 'Yakışmak' kelimesinin sağladığı çok anlamlılık ile mizah pekiştirilmiştir. Mizah çeşitlerinden çok anlamlılık ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Namaz bittikten sonra Himmet Ağa yaklaşmış, Öğle namazı kaç rekât, hoca? Diye sormuştu.

-Anlamıştı hoca neden sorduğunu: Gülsüm'süzü sekiz, Gülsüm'lüsü on iki rekât... Dedi."

-Ya on dört rekât kıldırdığın zaman?

-İşte o zaman Gülsüm'ün narçiçeği yanakları karışmıştır işe!

-İyi amma, hoca, demişti Himmet Ağa, senin karı boyanıyor diye laf ediyor bizim eksik etekler... Doğru mu bu? Bir hoca karısının boyanması?

-Sor onlara bakalım! Demişti. Yakışıyor mu, yakışmıyor mu haspaya?" (Ilgaz, 2014: 76-77).

Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı eserlerde çok anlamlılıktan faydalanılmıştır. Çocukların kitapları okurken kelime hazinelerini geliştirmelerinde sözcüğün her iki anlamını da kullanılmaktadır. Ilgaz, çok anlamlılıktan faydalanırken kelime öğretimi ile birlikte mizahı da pekiştirmektedir. Ilgaz'ın kitaplarında kelimenin her iki anlamının da uygun düşmesi ya da anlam karmaşasına yol açması önemlidir. Mizahta, sözcüğün her iki anlamı da duruma uygun düşer ya da anlam karmaşasına yol açar. Anlam karmaşasına yol açan sözcük tezatlık oluşturur. Çocukta oluşan bu tezatlık mizahı pekiştirmektedir.

4.6. Deyimlerden Faydalanma

Rıfat Ilgaz, çocuklar için yazdığı kitaplarda deyimlerden faydalanmıştır. Mizah içerisinde deyimlerin kullanılması çocukların dil eğitimine katkı sağlar.

Deyimler, genellikle asıl anlamlarından uzaklaşarak kullanılan, sözün etkinliğini arttıran, anlatımı güzelleştiren ve toplumsal olarak kabul görmüş sözlerdir (Hengirmen, 2015: 412). Deyimler iki ve ya daha fazla kelimedenden oluşur. Deyimlerin mizah barındıran öğelerin içerisinde kullanılması sözün etkisini daha da arttırmaktadır. Ilgaz'ın Bacaksız Kamyon Sürücüsü adlı eserinde deyimlerden faydalanma (1) tane, Öksüz Cıvciv adlı eserinde deyimlerden faydalanma (1) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde deyimlerden faydalanma (2) tane olmak üzere deyimlerden faydalanma ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat Ilgaz'ın “Bacaksız Kamyon Sürücüsü” adlı eserinde Bacaksız, kaybettiği karpuzu yakaladıktan sonra karpuz ile yaptığı konuşmada mizahı pekiştirir. Bacaksız, karpuzu bir insan gibi nitelendirmektedir. ‘Yuvarlanıp gidiyoruz’ deyimini kullanılarak mizah pekiştirilmektedir. Mizahı pekiştirmek için konuşmada deyimlerden faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden deyimlerden faydalanma ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Taşıyamam seni! Dedi. Doğrusu bu sıcakta kucağıma alamam! Koskocaman karpuzsun! Kendi kendine yuvarlanıp gidersin adam gibi! Öyle ya! İnsanlar bile birbirlerine nasılsın diye sordular mı, “yuvarlanıp gidiyoruz!” demezler miydi?” (Ilgaz, 2015: 9).

Rıfat Ilgaz'ın “Öksüz Cıvciv” adlı eserinde Şenay Hanım bir yazardır ve Öksüz Cıvcivin hikâyesini yazmaya karar verir. Şenay Hanım evde beslediği cıvcivin hikâyesini yazarken cıvciv evdeki pirinci yemektedir. ‘Ayıkla pirincin taşını’ deyimine gönderme yapılarak mizah yapılmaktadır. Deyimlerden faydalanılarak mizah oluşturulmuştur. Mizah çeşitlerinden deyimlerden faydalanma ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Evin hanımı, onun öyküsünü yazadursun, o başlamıştı işine. Bu kez, gerçekten de ayıkıyordu pirincin taşını. Taşları bırakıyor pirinçleri atıştırıyordu” (Ilgaz, 2015: 91).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Nasrettin Hoca, ikinci karısına iş yapmaması gerektiğini, iş yapması için almadığını söylemektedir. Karısı ise kendisinin neden vardığını açıklarken deyimlerden faydalanarak mizahı oluşturmaktadır. İstenilen herhangi bir nesne için kullanılan 'İsteyenin bir yüzü kara vermeyenin iki yüzü kara' deyimini Hoca'nın karısı Hoca'ya varması ile bağdaştırmıştır. Deyimlerden faydalanılarak mizah pekiştirilmiştir. Mizah çeşitlerinden deyimlerden faydalanma ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Yorma kendini, sultanım! Ben seni iş diye mi aldım?

-Niçin aldındı, hocam?

-Güler yüzün, tatlı dilin için almadım mı?

-Ben sana niye vardım, onu da bil bakayım!

-Onu da sen bil! Bana niçin vardın, bir de sen söyle!

-Babamdan beni istemişsin. İsteyenin bir yüzü kara, varmayanın iki yüzü... Diye düşündüm.

-İyi düşünmüşsün, sultanım! (Ilgaz, 2014: 4-5).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde mizahı pekiştirmek için deyimlerden faydalanılmıştır. 'Göz görmeyince gönül katlanır' deyimini hoca, uygun olmayan yerde kullanarak yere düşmüş köfteyi üfleyerek yemek için kullanmıştır. Mizah çeşitlerinden deyimlerden faydalanma ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Köpek eğilip de yerdeki köfteyi almıyordu. Demek köftelerin gerisini bana bırakıyorsun. Gene de insafılı köpekmişsin! Oysa elindeki ekmeklerin içi bomboştur. Hoca bunu görünce, 'Bensiz boğazından geçmedi, değil mi? dedi. Ne bileyim beni bu kadar sevdiğini! Eğildi aldı yerden son köfteyi. Tozunu üfleyip koydu ekmeğin içine. Göz görmeyince gönül katlanır...' (Ilgaz, 2014: 23).

Rıfat Ilgaz, çocuklar için yazdığı kitaplarda deyimlerden faydalanmıştır. Deyimlerin öğrenilmesi çocukların dil gelişimine katkı sağlar. Ilgaz'ın, çocuk eserleri içerisinde deyimlere yer vermesi çocukların sözcük dağarcıklarını

geliştirmesi açısından önemlidir. Ilgaz'ın deyimleri kullanma yegâne amacı çocukların sözcük dağarcığını geliştirmek değildir. Ilgaz, deyimlerle mizahı pekiştirmektedir. Deyimlerin kullanımı Ilgaz'ın çocuk kitaplarında uygun düşmez. Deyimlerin yanlış yerde kullanılması ve uygun düşmemesi mizahı pekiştirmektedir.

4.7. İroni

İroni, bilinçli bir seyirci ya da dinleyici dikkate alınarak hazırlanan ve söylenen sözün tersi ima edilerek hazırlanan anlatım biçimidir. İroni, sözün gerçek anlamından ve yalın bir anlatımından öte başka bir anlama gelecek şekilde kullanılmasıdır. İroni, gerçeğin ve açık anlamın kastedilmediği an ortaya çıkar (Karadikme, 2006: 10). Ilgaz, çocuklar için yazdığı kitaplarda ironi ile oluşturulan mizah örneklerine sıklıkla başvurmuştur. Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda kahramanlar yaşama karşı mücadele içindedirler. Ilgaz'ın haksızlıklar ve yaşam karşısında yenilen kahramanları mizahı sıklıkla kullanmaktadırlar. Ilgaz, gerçeğin olduğu gibi kabul edilmesine ve ızdırap veren olayların anlatılmasına karşı çıkar. Ilgaz gerçekleri kabul eder ancak çocuklar için yazdığı kitaplarda bu gerçekleri olduğu gibi aktarmaz. Ilgaz'ın Bacaksız Kamyon Sürücüsü adlı eserinde ironi (2) tane, Bacaksız Okulda adlı eserinde ironi (1) tane, Cankurtaran Yılmaz adlı eserinde ironi (1) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (5) tane olmak üzere ironi ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat Ilgaz'ın “Bacaksız Kamyon Sürücüsü” adlı eserinde Bacaksız'ın yoldan çıkardığı kamyonu, Bacaksız'ın babasının arkadaşı Salih Amca durdurur ve bir kaza gerçekleşmesini engeller. Bacaksız'ın yaşı küçüktür. Bu yüzden Bacaksız ehliyet sahibi olamaz. Ancak Bacaksız kamyonu ehliyet almadan kullandığı için Salih Amca tarafından Bacaksız ile alay edilir. Ancak alay doğrudan gülmek için yapılmaz, senin ehliyetin yok niye kamyonu sürmeye kalkışıyorsun demek yerine dolaylı olarak ironi ile mizah pekiştirilir. Mizah çeşitlerinden ironi ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Nedir zorun! Dedi. Baban bile zor kullanıyor bu külüstürü? Sen nasıl kullanırsın be!... Çok şakacı adamdı Salih Amca:

-Ver bakalım ehliyetini! Dedi.

-Ehliyet mi? Ne ehliyeti?

-Kamyon kullanma ehliyeti!

-Yok ehliyetim!

-Yok da ne halt etmeye geçersin direksiyona? ” (İlgaz, 2015: 42:).

Rıfat İlgaz’ın “Bacaksız Kamyon Sürücüsü” adlı eserinde mizah, toplumsal gerçekliklerle oluşturulmuştur. Yaşanılan toplum ve zaman içerisinde oluşan olayları olduğu gibi aktarmak yerine hayatın gülmece yanları da mizaha yansıtılmıştır. Bacaksız’ın parası çok azdır. Bacaksız’ın sahip olduğu para ile karpuz alması mümkün değildir. Ancak alabileceği karpuz, dış görünümünde karpuz benzeyen ama içi kabak olan bir karpuzdur. Bu durumu manav, doğrudan söylemek yerine dolaylı olarak söylemektedir. Mizah, ironi ile pekiştirilmiştir. Mizah çeşitlerinden ironi ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Peki! Dedi. Bu kadar paraya ancak sana şu karpuzu verebilirim. Halis kabak! Annene verirsen bu kabağın tavaşını yapıp yedirir sana!... Al hayrını gör!” (İlgaz, 2015: 22).

Rıfat İlgaz’ın “Cankurtaran Yılmaz” adlı eserinde Serpil, kocasının balık tutamama durumunu doğrudan söylememektedir. Hatta durumun tersini söyleyerek alay etmektedir. Mizah ironi ile pekiştirilmiştir. Mizah çeşitlerinden ironi ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Naci Sarmaşık, hem dinliyor, hem de oltasını çekip bırakıyordu. Tek balık tutamamıştı henüz. Atıp atıp boşuna çekiyordu: Benim oltamda hiç iş yok galiba! Dedi, yoksa ters yerinde mi duruyorum sandalın? O yana geçsem mi acaba?

-Serpil Sarmaşık: İstersen yanıma gel! Dedi, Eğer o yanda balık olsaydı, mutlaka yakalardın!” (İlgaz, 2008: 90).

Rıfat İlgaz’ın “Bacaksız Okulda” adlı eserinde öğrenci olarak nitelendirilmesi gereken davranışlar Bacaksız’a öğretilmiştir. Öğrenciye verilmesi gereken eğitim ise okuma yazmayı öğrenmek olarak nitelendirilmiştir. Ama bir türlü okumayı

sökemeyen Bacaksız, içten içe bu durumdan rahatsızdır. Bu durumla alay edilmiş ve söylenmek istenenin tersi söylenerek mizah, ironi ile pekiştirilmiştir. Mizah çeşitlerinden ironi ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Nereye kalkılacağını, nasıl kalkılacağını biliyordu artık Bahri. Üç aylık bir öğrenciydi. Tebeşir parası veriyor, Kızılay pulu yapıştırıyor, okuyamadığı halde öğretmenden dergi alıyor, çiçek paralarına, kırılan cam paralarına katılıyordu. Durmuş oturmuş, görmüş geçirmiş bir öğrenci olmuştu.” (İlgaze, 2015: 21).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca, eşekten düştüğü için aslında sinirlenmiştir. Hoca, yaşanan durumda söylemek istediğinin tersini söyleyerek ironi ile mizahı pekiştirmektedir. Halkın telaş etmesi boşunadır. Eşekten düşmüş olsa da Hoca zaten inecek olduğunu belirtmek için ironi ile mizahı pekiştirmiştir. Mizah çeşitlerinden ironi ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Kalabalık büsbütün sinirini bozmuştu Karakaçan’ın. Boşluğa bir iki çifte savurdu... Ama birden durduğu için köpeğin zinciri gevşemiş, ayaklarından birine dolanmıştı. Öfkeyle boşluğa savurduğu çifte köpeğin belinin ortasına geldi. Can acısıyla bağırdı subaşının köpeği. Karakaçan sağa sola çifteleri salladıkça Hoca Nasrettin dizginlere sarılıyor, eyere tutunuyordu. Karakaçan işi daha da azıtınca hoca artık üstünde tutunamayıp tepetaklak kaldırımın üstüne indi. Akşehir’de bir söz vardı, attan düşen ölmez de eşekten düşen ölür, diye. Bunu bilen kahve halkı korkuyla koştular hocanın başına. Çok şükür hoca ölmemişti. Kendine gelince doğrulup kalktı ayağa. Başından fırlayıp kağıt tekeri gibi yuvarlanan kavuğunu eğilip aldı yerden. Başına geçirirken, ‘ Ne bu telaş, dostlarım...’ dedi. Ben zaten inecektim.” (İlgaz, 2014: 14).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca, ‘Sen ezbere Yasin okuyabilir misin, bizim gibilere veresiye defteri gerek’ derken; o kadar çok borcumuz var ki akılda tutmakla mümkün değil, uzun bir hafızan olması gerekir anlamını vermektedir. Mizahı pekiştirmek için diyalogda ironiden faydalanılmıştır. ‘İyisi mi, sen kendi karnının açlığına bak, hoca! Beş köfte sana nasıl? Beş de ona! Sen benimkini on yap da beşini onun köftesine ekleyeyim! İlahi hoca, bir gün de kendini düşünmezsin hiç!’ sözü ile de aslında

sen köpeği düşünmüyorsun on köftenin onu da senin ekmeğinin içine giriyor. Sen kendini hiç düşünmezsin iması verilmektedir ve söylenmek istenenin tersi söylenerek ironi ile mizah pekiştirilmiştir. Mizah çeşitlerinden ironi ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Selam, hoca efendi! Yeni cüppeni güle güle giy.

-Anladın peşin paralı müşteriye de gönlümü almaya çalışıyorsun, değil mi?

-O nasıl söz, hoca efendi? Sen alçakgönüllülük edip benim köftelerimi yemek istersen bütün köftelerim sana helal olsun!

-Sağ ol, köftecibaşı! Demek veresiye defterin var senin de?

-Ben okuma yazma bilmem! Alacaklarımı aklımda tutarım.

-Sen ezbere Yasin okuyabilir misin?

-Biz de öyle kafa mı var, hoca?

-Ahbap, bizim gibilere öyle kafa gerek! Sen koy iki ekmeğin içine onar köfte!

-Çok değil mi hoca?

-Ben bir günlük açım. Şu garip, kaç günlük açtır bilmem, dili olsa da söylese!

-Sen onu bilmezsin, ama köpeğin köpeklik etmesi için karnının hiç doymaması gerektiğini bilirsin!

-Bak bunu da senden öğrendim, köftecibaşı!

-İyisi mi, sen kendi karnının açlığına bak, hoca! Beş köfte sana nasıl? Beş de ona!

-Sen benimkini on yap da beşini onun köftesine ekleyeyim!

-İlahi hoca, bir gün de kendini düşünmezsin hiç!” (İlgaz, 2014: 21-22).

Rıfat İlgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Timur’un, köye gönderdiği fil, köylüyü mahvetmiştir. Ne bulduysa yiyen fil, köylünün elinde bir şey bırakmamıştır. Bu durumdan yakınan köylüler, hocayı da yanlarına alarak Timur’a hallerini anlatmak için yola koyulurlar. Karşılarından Timur gelir ve tam Timur ile konuşulacakken hoca arkasına baktığında kimseyi göremez. Herkes bir tarafa kaçmıştır. Yalnız kalan hoca, durumu arz etmek için konuşmaya başladığında Timur hocayı durdurur. Hoca, köylüye ders olsun diye filden şikâyet etmekten vazgeçer, yakınılan durumu ağzına bile almaz ve Timur’dan bir fil daha talep eder. Timur ise bu durumda, hoca’nın köyüne bir fil daha gönderir. Mizahı pekiştirmek için

söylenmek istenenin tersi söylenerek ironiden faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden ironi ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“İşte onu arz etmeye geliyorduk. Sizi karşıdan görünce kılık kıyafetlerinden utanıp kaçtılar.

-Neydi bana söyleyecekleriniz? Birden kaşları çatıldı: Sakın filden şikâyet...

-Estağfurullah, ulu hakanım! Filden o kadar memnun, o kadar memnunlar ki...

-Haaa! Öyle söyle! Demek huysuzluk falan yapmıyor?

-Biraz...

-Biraz haaa? Nasıl olur!

-Biraz dedim, ama ne yapsın, bir tek fil. Yalnız başına... Şuraya buraya sarkıntılık yapıyorsa, bekârlıktan. Bir de yanına dişisini istemek için maruzata geliyorduk.

-Çabuk, dedi, bir de dişi fil gönderin hocanın köyüne!” (İlgaz, 2014: 72).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Koçhisar’a gönderilen hoca, benzetme yaparak şehrin güzelliğinden bahseder. Hoca, ‘Akşehir’de bu güzellikler varken Subaşı, sokağa çıkmak yasak diyecek, böyle bir zorbayla sokakların güzelliğinden mahrum kalamazdım ve başkaldırdım çıktım buraya geldim’ der. Ancak durum böyle değildir, hoca Koçhisar’a sürgün edilmiştir. Bu durumu bilen halk, böyle değil senin sürgün edildiğin söylenir deyince de hoca, dil oyununu kullanarak ‘insanın isteyerek geleceği yer değil ya burası’ der. Mizahı pekiştirmek için söylemek istediğinin tersini söyleyerek ironiden faydalanılmıştır. Daha sonrasında ise şehir ile fikirlerini söyleyerek iğneleme ile tabi ki bu şehre devlet zoruyla gelinir diyerek mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden ironi ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Hadi! Dedi hoca. On beşlik kızın başı kadar ayı görmek için daha akşamdan dökülmüşsünüz sokaklara! Kağnı tekeri kadar ay gece gökyüzünde dolaşıp dururken subaşı kalkıp sokağa çıkmak yasak diyecek. Nasıl geçinilir bu zorbayla? Ben de çıktım Akşehir’den buralara geldim!

-Ama seni subaşının adamları zorla getirmişler buraya!

-Böyle memlekete insan kendi istegiyle gelmez ya. Gelse gelse devlet zoruyla gelir.” (İlgaz, 2014: 131).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Hoca, gölde, boy aptesi alınırken yüzünü ne yana çevireceğini soran gence, yön için önemli olan kıyafetlerinin olduğu taraftır. Hoca, gence herhangi bir durum karşısında kıyafetlerine ulaş iletisi vermektedir. Mizahı pekiştirmek için dil oyunlarından ironiden faydalanılmıştır. Eğer gölde abdest alıyorsan önemli olan yönün değil düşeceğin durumdur iletisini vermek ister. Ancak hoca doğrudan söylemez ve bu durum mizahı pekiştirir. Mizah çeşitlerinden ironi ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Neye toplandınız böyle erken erken? Diye sordu.

-Köyümüzde bir cenaze var da... Pazarcı Apti sizlere ömür... Cenazeyi kaldırmak için hazırlanıyoruz.

-Yeni sakal bırakmış bir genç sordu: Gölde boy aptesi alınır mı, alınmaz mı, hocam?

-Alınır, neden alınmasın?

-İçine mi girmeli, kenarında mı durmalı?

-Kışın kıyısında durmalı, yazın içine girmeli.

-Yüzümü ne yana çevireyim aptes alırken?

-Bu da soru mu? Elbiselerin ne yandaysa o yana çevirirsin, evlat!" (Ilgaz, 2014: 94).

Ilgaz, çocuklar için yazdığı kitaplarda ironiden faydalanmıştır. Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda kahramanlar halkın içinden seçilir. Kahramanlar yaşama karşı mücadele içindedir. Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitapların kahramanları bu mücadelede yenik düşer ve yenilmenin karşılığını mizahtan güç alarak yansıtır.

4.8. Teşhis ve Kişileştirme

Teşhis, insan dışındaki hayvan ve cansız varlıklara düşünce, soyut kavram ve hayali durumların yani insana özgü nitelik ve niceliklerin aktarılmasıdır. İnsana ait özelliklerin hayvan ve cansız varlıklara aktarılacak konuşturulmasına da kişileştirme denir (Dilçin, 2013: 419). Ilgaz, Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda kişileştirme mizah çeşidinden faydalanmıştır. İnsana ait özelliklerin hayvan ve cansız varlıklara aktarılacak konuşturulması çocuklarda anlam karmaşasına yol açmaktadır ve çocuklarda anlam karmaşasına yol açan durum uyumsuzluk oluşturur. İnsana özgü durumların aktarılması neticesinde ortaya çıkan uyumsuzluk çocuklarda gülmeye yol

açar. Ilgaz’ın Bacaksız Kamyon Sürücüsü adlı eserinde kişileştirme (3) tane, Öksüz Cıvıv adlı eserinde kişileştirme (4) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri (4) tane olmak üzere kişileştirme ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Kamyon Sürücüsü” adlı eserinde Bacaksız, karpuzu yuvarlayarak eve götürmek istemektedir. Karpuz, yokuş aşağı gitmeye başlar ve Bacaksız karpuzun arkasından seslenir. Bacaksız, karpuzu canlı bir varlık olarak nitelendirmektedir. Bacaksız’ın yaptığı konuşmayı, karpuz anlamlandıramaz. Bu durum, kişileştirme ile mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden kişileştirme ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Heey sana söylüyorum, dik kafalı karpuz! Ham karpuz! Kabak herif! Yavaş ol biraz diyorum sana! Peşinden koşturamazsın diyorum! Yusuvarlak yaptılarsa seni, yuvarlanıp gidesin diye yapmadılar. Bütün yuvarlak olan şeyler yollara düşüp de tıngır mıngır yuvarlanmaya başlasalar ortalık altüst olurdu. Bak senden çok daha tatlı olan portakallar da yuvarlak, ama hiçbirisi sepetlerinden fırlayıp sokaklarda yuvarlanmıyor. Böyle deli deli yuvarlanırsan alırım kucağıma haaa!” (Ilgaz, 2015: 6).

Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Kamyon Sürücüsü” adlı eserinde karpuz, karşıdan hızla gelip Bacaksız’ın ayaklarına çarpmıştır ve o hızla karpuz yukarı fırlayıp Bacaksız’ın iki ayağının arasında durmuştur. Karpuz canlı bir varlık olarak nitelendirilmektedir. Bacaksız, söylediği sözün tutulması gerektiği konusunda karpuzla seslenmektedir. Mizahı pekiştirmek için kişileştirmeden faydalanmıştır. Mizah çeşitlerinden kişileştirme ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Aferin, benim söz dinleyen karpuzum, dedi. İşte böyle olacak! Ben dur deyince duracaksın! Tamam mı? Böyle her konuşmanın sonunda “Tamam mı” demeyi babasından öğrenmişti” (Ilgaz, 2015: 7).

Rıfat Ilgaz'ın “Bacaksız Kamyon Sürücüsü” adlı eserinde mizahı pekiştirmek için çocukların kendi aralarında oynadıkları oyundan yola çıkarak kişileştirmeden faydalanılmıştır. Karpuz, bu oyunu oynayamaz. Ancak Bacaksız, kaybettiği karpuzu bulmak için karpuzla seslendirme yaparak durumu oyunlaştırmıştır. Mizah çeşitlerinden kişileştirme ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Nerelerdesin! Hangi cehennemlerde? Heey karpuz kardeş? Kavun dersem çıkma! Karpuz dersem çık!” (Ilgaz, 2015: 16).

Rıfat Ilgaz'ın “Öksüz Cıvcıv” adlı eserinde Zeliha Nine, on iki yumurtadan sadece bir tanesinden cıvcıv çıkmasına sinirlenmiştir. Tavuk, bir tane olan cıvcivini gezdirmek isteyince Nine, tavukla karşılıklı diyaloga girmiştir. Tavuğun kişiselleştirilip konuşturulması mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden kişileştirme ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Hadi! Diyordu. Karış tavukların arasına! Olmuş olacağı bir tek cıvcıv! Peşine takıp gezdireceksin de ne olacak? Ben bakarım ona balkonda! Ana oldum diye yumurtayı da keseceksin değil mi?” (Ilgaz, 2015: 29).

Rıfat Ilgaz'ın “Öksüz Cıvcıv” adlı eserinde Güliz'in annesi Şenay Hanım, Zeliha Nine'nin yeni cıvcıvlerinin ortaya çıkması ile Öksüz Cıvcıvın bakımını kendilerinin yapmasını Zeliha Nine'den istemiştir. Ancak cıvcıv biraz büyüyünce, cıvcıvın kimde kalması gerektiği cıvcıve sorularak karar verilecektir. Bu durum cıvcıvı kişiselleştirerek mizah oluşumunu sağlamaktadır. Mizah çeşitlerinden kişileştirme ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Biraz büyüyünce cıvcıvın de oyuna başvururuz, nereyi istiyorsa orada kalır. Şimdilik bizim konuşumuz olsun! Bu cıvcıvın bakımından da, eğitiminden de biz sorumluyuz, İclal de tanık olsun!” (Ilgaz, 2015: 75-76).

Rıfat Ilgaz'ın "Öksüz Cıvcıv" adlı eserinde Öksüz cıvcıv, Şenay Hanımlara gelmiştir. Öksüz cıvcıvın Şenay Hanımlara gittiğini gören Erdem Öksüz cıvcıve neden gittiğini sorar. Öksüz cıvcıvın 'Durmam ben Niyazi Dedelerde!' cevabı ile cıvcıvın ağzından konuşulmuştur. Kişiselleştirme, mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden kişileştirme ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Nasıl, nasıl? Diye sordu Erdem.

-Sizin balkondan uçarak geldi... Önce bahçeye kondu. Bahçeden de bize! Size yeni cıvcıvlerin geleceğini haber almış 'Durmam ben Niyazi Dedelerde! Diyor...' (Ilgazf, 2015: 78).

Rıfat Ilgaz'ın "Öksüz Cıvcıv" adlı eserinde Şenay Hanım'ın evde beslediği öksüz cıvcıv, artık bulduğu her türlü yiyeceği yemektedir. Cıvcıvın, gördüğü pirinci yemesi ve Şenay Hanım'ın cıvcıv ile yaptığı konuşma, cıvcıvi kişiselleştirmesine örnektir. Mizah çeşitlerinden kişileştirme ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Heeey! Pirincin taşını mı ayıklıyorsun orda? Heeey, sana söylüyorum! Pirinci olsun, bize bırak! On gündür, evde ne bulgur bıraktın, ne ekmek içi! Makarna yemeyi bile öğrendin! Şimdi pilava mı başlıyorsun? Öyleyse izin ver de, pişireyim önce!" (Ilgazf, 2015: 90).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Hoca, eşeğinin okuyup kadı olduğunu düşünmektedir. Eşeğinin, Koçhisar'a kadı olduğunu zanneden hoca, kadının yanına gider. Hoca, karşısındaki kadıyı kendi eşiği olarak görmektedir. Kadı, bu duruma sinirlenir ancak tepki vermez. Hocanın kalbini kırmamak için ona bir eşek verir. Bir süre sonra kadı eşekten memnun olup olmadığını öğrenmek için hoca ile konuşur. Hoca, memnun olduğunu söyler ama arada da mırıldanır. Kadı, 'memnun değil misin?' diye sorunca, Hoca 'memnunum memnun olmasına ama senin halin başkaydı,' diyerek kadıya sen bambaşka bir eşektin iletisi verir. Eşeğin okuyup kadı olması mümkün değildir. Ancak hoca eşeğini okuyup kadı yaptığına inandığı için kişiselleştirme sanatından faydalanmıştır. Mizah çeşitlerinden kişileştirme ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Kadı hiçbir şey anlamamıştı: Nasıl işine yarıyor mu bari?

-Yaramaz olur mu? Binip bir dolaşsam gözüm gönlüm açılıyor.

-Yürüyüşü nasıl, rahat mı?

-Eh, ayaklarım yerden kesiliyor ya, yeter.

-Demek öyle ahım şahım bir eşek değil, öyle mi?

-Gene sağ ol, sağ olmasına da...

-Demek memnun değilsin haaa?

-Memnunum, memnun olmasına da...

-Eee?

-Bırak evladım, deşme yaramı. Bunlar da eşek mi sanki! Ah, evlat, ah! Senin halin çok başkaydı!” (İlgaz, 2014: 143).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca, ciğeri ağız tadıyla yemek için tarif alırken ciğeri çaylağa kaptırmıştır. Bu durum karşısında hoca sinirlenir ancak yaşanan durumun mizahî yönünü ele alarak çaylağı kişileştirmiş ve ‘boşuna heves etme ciğer sende olsa da tarifesi bende’ diyerek durumun komik yanını ele almıştır. Hoca, çaylağa sen de ağız tadıyla yiyemezsin gönderisinde bulunmaktadır. Mizahı pekiştirmek için kişileştirmeden faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden kişileştirme ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Hızır Ağa, hocanın elindeki kuzu ciğerini görmüştü: Bilir misin, dedi, ciğer yahnisi nasıl yapılır?

-Bizim eksik etekler bilirler...

-Ne bilecek onlar. Önce sıyracaksın zarını. On tutam karabiber, iki baş soğan, bir kaşık tuz, iyi cinsten bir bardak zeytinyağı, bir domates...

-Dur ağa, aklım karıştı. Dur ki yazayım. Hele tut şu ciğeri önce.

-Eli doluydu Hızır Ağa’nın: Şu çınarın dalına asıver! Dedi.

-Hoca, ciğeri ağacın dalına asmış, divitini belinden çıkarmıştı. Söyle şimdi bakalım! Söylenilenleri güzelce yazdı hoca. Sağ ol, Hızır Ağa... Dedi. Çok severim kuzu ciğerini! Bu akşam sayende ağız tadıyla yiyeceğim demektir... Tam ciğeri uzanıyordu ki çınarın üst dallarından bir çaylak süzülürdü ciğerin üstüne doğru. Hoca çabuk davransa, uzanır, ondan önce alırdı ciğeri. Ama o duralayınca çaylak bir anda pençelerini geçirdiği ciğerle havalanıverdi. Hoca üzülecek yerde gülüyordu: Ağız tadıyla yiyemezsin! Diye bağırdı havalanan kuşun ardından. Boşuna bu açıkgozlülük! Tarifesi bende kaldı!” (İlgaz, 2014: 82-83).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde filin anlamsızca yaptığı hareketleri Hoca, kendince yorumlamaktadır. Çocuklar, Hocaya filin ne yaptığını sorduklarında, Hoca, filin hocanın başından aşağı su dökmesini, beni yıkayıp pakladı olarak açıklamıştır. Filin hortumunu hocanın eline sürmesini ise Hoca, elini öptüğünü söyleyerek açıklamıştır. Filin bunları yapmasının sebebini ise Hoca, Timur'dan istediği file bağlayıp, dünür gideceğimi bildiği için fil bunları yapıyor demiştir. Fil kişileştirilerek mizah pekiştirilmiştir. Mizah çeşitlerinden kişileştirme ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Fil hocayı görünce kovayı bıraktı. Hortumunu uzatıp başındaki kavuğu aldı. Çeşmeye getirip tuttu musluğun altına.

-Çocuklar soruyorlardı: Hoca emmi, açalım mı musluğu?

-Aman darıltmayın fili çocuklar! Hemen açın!

-Fil kavuğu suyla doldurduktan sonra getirdi pencerenin önüne, hocanın yeni kazınmış kafasından aşağıya boşalttı. Böyle iki üç kez tekrarladıktan sonra kavuğu onun başına geçirdi. Hocanın eline hortumunun ucunu sürtmeye başladı.

-Çocuklar, ne yapıyor, hoca emmi? Diye sordular.

-Önce beni bir temiz yıkadı, dedi hoca, şimdi de elimi öpüyor.

-Neden öpüyor, hoca emmi?

-Timur'a dünür gittiğimi haber almış olacak. Yarın gerdeğe giriyor da!" (Ilgaz, 2014: 84).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Hoca, kasaba yüz dirhem etin kaç akçe ettiğini sorar. Kasap ise okkasını söyler ve kaç akçe ettiğini sen hesapla der. Bu durumda Hoca, kendisinin almayacağını söyleyince köpeğine eğilir ve köpeği kişiselleştirerek 'kaç akçe ettiğini bilmezsin bir de et yemek istersin' der. Köpek kişiselleştirilerek mizah pekiştirilmiştir. Mizah çeşitlerinden kişileştirme ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Kasabanın önünden geçerken başını uzatıp sordu: Kasapbaşı, yüz dirhem et kaç akçe eder?

-Okkası dört akçe, sen hesap et gerisini!

-Canım, dedi hoca öfkeyle, ben alacak değilim ki hesap edeyim!

-Kim alacaksa o sorsun öyleyse!

-Hoca eğildi köpeğin kulağına, Doğru söylüyor kasap! Dedi. Yüz dirhem etin bir akçe ettiğini hesaplayamazsın, kalkarsın buz gibi koyun eti yemeye! Sen kim, et yemek kim! Yürü!” (İlgaz, 2014: 102).

İlgaz, İlgaz’ın çocuklar için yazdığı kitaplarda kişileştirme mizah çeşidinden faydalanmıştır. Kişileştirmede insana ait özelliklerin başka varlıklara aktarılması ya da varlıkların insan gibi konuşturulması çocuklarda anlam karmaşasına yol açmaktadır. Anlam karmaşasına yol açan durum uyumsuzluk oluşturur. Uyumsuzluk ile birlikte mizah ortaya çıkmaktadır.

4.9. Sözcük Sapması

Sözcük sapması, günlük dilde kullanılmayan kök, ek veya hecelerin eklenmesiyle yeni birleşimler oluşturması sonucu ortaya çıkan ögelerin kullanılmasıdır (İnce, 2002: 25). İlgaz, çocuklar için yazdığı kitaplarda sözcük sapması ile ilgili mizah örneklerine yer vermiştir. İlgaz’ın çocuklar için yazdığı kitaplarda kahramanlar halk içinden seçilmiştir. İlgaz’ın çocuklar için yazdığı kitapların kahramanları yer yer sözcüklerin anlamlarını karıştırmaktadır. Bir sözcüğün ilgisi olmayan başka bir sözcükle birleştirilmesi yapı ve anlam karmaşasına yol açmaktadır. İlgaz’ın çocuklar için yazdığı kitaplarında sözcük sapması ile mizah pekiştirilmektedir. İlgaz’ın Öksüz Cıvciv adlı eserinde (1) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (1) tane olmak üzere sözcük sapması ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat İlgaz’ın “Öksüz Cıvciv” adlı eserinde Güliz, öksüz cıvcivin evde olmadığını fark eder ve dışarıda yağmur yağmaktadır. Cıvcivin başına bir şey gelmesinden endişelenir. Annesine bu endişesini ‘şimşekler düşerse’ diyerek yansıtmaktadır. Ancak ‘şimşek düşmesi’ gibi bir söz öbeği bulunmamaktadır. Yıldırım düşerse anlamında kullanıldığı sanılmaktadır. Sözcük sapması ile mizah pekiştirilmiştir. Mizah çeşitlerinden sözcük sapması ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Ya bu şimşekler onun başına düşerseee?”

-Onun başına neler düşerse dedin, anlayamadım?

-Şimşekler düşerse dedim!” (İlgazf, 2015: 112).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Hoca, Cuma namazı için Akşehir'e geldiğini bildirmektedir. Ancak hoca 'Cuma namazı kılmak ya da Cuma namazını kıldırmak' arasında tam bir anlam sağlamamıştır. Hocaya Cuma namazını kılmaya gelmediği söylendiğinde hoca 'ben hocayım kıldırırım' diyerek yanıtlamaktadır. Hoca, Cuma namazını da kıldıran biri olduğuna göre gelmeme gerek yoktu diyerek diyalogda kendini doğrulamıştır. 'kılmak ile kıldırmak' kelimeleri arasında dil oyunlarından sözcük sapması ile mizah pekiştirilmiştir. Mizah çeşitlerinden sözcük sapması ile oluşturulan mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Yok hocam, peşinci müşteriden kahveciye hayır gelmez. Önce iç afiyetle kahveni, tebeşir kolay.

-Hay ömrüne bereket, Hacı Hamza. Senin gözünün tokluğu olmasa Cuma namazını bahane ederek bağ evinden kalkar da gelir miydin şu Akşehir'e?

-Hocam seni Cuma namazında görmemişler bugün.

-Benim işim namaz kılmak değil, namaz kıldırmak. Büyük Cami bugün imamsız mıydı, hatipsiz miydi?

-İkisi de tamamdı.

-Müftülükten emir gelmeden işim ne benim camide? Kendiliğimden gider de imam Yahya Çelebi'nin arkasında namaza durursam bir kuşku girer içine. Kendi namazının bozulduğu bir şey değil, topluluğun namazı da bozulur. Doğru değil mi Harun Ağa?" (Ilgaz, 2014: 29).

Ilgaz, çocuklar için yazdığı kitaplarda sözcük sapması ile ilgili mizah örneklerine yer vermiştir. Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda kahramanlar bazı durumlarda sözcüklerin anlamlarını karıştırmaktadır. Anlamı karışan sözcük duruma uygun düşmez ve mizah ortaya çıkmaktadır.

4.10. Tecahül-ü Arif

Tecahül-ü arif, bilinen gerçeklerin ortaya çıkmaması için çeşitli nedenlere bağlanması ve gerçeğin, bilinmezliğinin anlatılmasıdır. Tecahül-ü arif, bilinen gerçeğin varlığını yadsımaz ancak gerçeği bildiğini de dolaylı yollardan ifade eder

(Dilçin, 2013: 441). Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda tecahül-ü arif sanatına yer verilmektedir. Ilgaz, çocuklar için yazdığı kitaplarda gerçeğe olduğu gibi yaklaşmaz. Ilgaz'ın eserlerinde gerçek bazen bilinmezlikten gelinerek mizahı pekiştirmektedir. Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda gerçek, hayati önem taşıyan gerçek değildir. Çocukların yaşama karşı gerçeklerin farkında olması önem taşır ancak gerçek, olduğu gibi sunulmaz. Ilgaz'ın Bacaksız Sigara Kaçakçısı adlı eserinde (1) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (1) tane olmak üzere tecahül-ü arif ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat Ilgaz'ın “Bacaksız Sigara Kaçakçısı” adlı eserinde Gülten'in su taşıdığını gören Bacaksız yine de Gülten'in ne yaptığını sorma isteği içerisinde. Bacaksız, Gülten'e yardım etmek ister. Bacaksız, babasının benzin bidonunun benzin koktuğunu da bilir ancak içilecek su olarak kullanılmayacağını bildiği için benzin bidonu ile su taşımak ister. Diyalog kendi içerisinde bilinen durumlar göz ardı edilerek devam etmektedir. Mizahı pekiştirmek için tecahül-ü arif sanatından faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden tecahül-ü arif sanatı ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

- “ Gülteen! Su mu taşıyorsun annene?
 -Gülten gülererek yanıtladı Bacaksız'ın sorusunu:
 -“Görüyorsun su taşıyorum işte!
 -Üstün başın su içinde kalmış!
 -Annem çamaşır yıkıyor da...
 -Bir kova da bana ver, ben de taşıyayım!
 -Başka kovamız yok ki...
 -Babamın bidonuyla taşısam?
 -Oluur... Ama benzin kokmaz mı babanın bidonu?
 -Kokaaar. Taşdığım suyu siz içecek değilsiniz ki.” (Ilgaz, 2015: 2-3).

Rıfat Ilgaz'ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca, Akşehir'e gitmek için erkenden yola çıkmıştır ve belli bir mesafe ilerlemiştir. Ancak hoca eşeğin yüzünün ters tarafına denk gelmiştir ve eşek tekrar yönünü Akşehir'e ters gelecek şekilde değiştirmiştir. Hocanın karşısından gelen kişiler, sabahın o saatinde

Akşehir’e gidilip dönülmeyeceğini bilmektedirler. Ancak “Hocam, diyorlardı, Akşehir’den mi geliyorsun? Nasıl pazaryeri, kalabalık mı? Hocam, Cuma namazını kılmadan neden döndün? Hocam, yoğurt kaçtan gidiyor pazarda?” gibi sorularla durumdan haberdar değilmiş gibi davranmışlardır. Mizahı pekiştirmek için tecahül-ü arif sanatından faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden tecahül-ü arif sanatı ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Yoldan gelip geçenler durumu bilmezlermiş gibi soruyorlardı: Hocam, diyorlardı, Akşehir’den mi geliyorsun? Nasıl pazaryeri, kalabalık mı? Hocam, Cuma namazını kılmadan neden döndün? Hocam, yoğurt kaçtan gidiyor pazarda?

-Ne desin hoca? Eşeğime söz geçiremiyorum mu desin? Eşeğim huysuz, edepsiz mi desin? Hanım haber yollamış da erken dönsün diye... Kim bilir gene ne fendi vardır. Ya bulguru bitmiştir el değirmeninde çektirecek ya odunu bitmiştir ormandan taşıyacak.” (Ilgaz, 2014: 9).

Ilgaz’ın çocuklar için yazdığı kitaplarda tecahül-ü arif sanatına yer verilmektedir. Ilgaz, çocuklar için yazdığı kitaplarda genellikle gerçekçi yaklaşır. Ancak Ilgaz, gerçeği olduğu gibi yansıtmak yerine anlamazlıktan gelerek mizah unsurlarını oluşturur. Ilgaz’ın çocuk kitaplarını okuyan çocuklar gerçeğin farkındadır. Ilgaz, gerçeği çarpıtmaz. Gerçek, bilinmezlikten gelinir.

4.11. Tekerleme

Ilgaz’ın çocuklar için yazdığı kitaplarda tekerleme ile oluşturulan mizah unsuruna yer verilmektedir. “Uyumsuzluk kuramına göre tekerlemenin içeriğinde var olan tuhaf ve akıl dışı olayların gerçekle bir çatışma halinin sıralanması, çocukta gülme eylemini harekete geçirmektedir” (Varga, 2000: Akt.:Özkara, 2013: 185). Tekerleme içerisindeki sözcüklerin gerçek durumla tezatlık sağlaması çocuklarda gülmeyi sağlar. Mantık içerisinde harmanlanamayan ve uygun olmayan gerçek, mizah ile bütünleştğinde gülmeyi sağlamaktadır. Tekerleme içerisinde geçen sözcüklerin birbirlerine benzerliği, tekrarı ve uyumsuzluğu mizahı pekiştirmektedir. Ilgaz’ın Bacaksız Kamyon Sürücüsü adlı eserinde (1) tane olmak üzere tekerleme ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat Ilgaz'ın “Bacaksız Kamyon Sürücüsü” adlı eserinde mahalledeki çocukların, evlerine dağılırken söyledikleri tekerleme, mizahı pekiştirir. Söylenen tekerleme içerisinde, ‘çocuğun sıçan deliğine sığması’ çocukta akıl dışı bir durum oluşturur. Gerçekle çakışan bu durum mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden tekerleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Evli evine
Köylü köyüne!
Evi olmayan
Sıçan deliğine!” (Ilgaz, 2015: 75).

Rıfat Ilgaz'ın çocuk kitaplarında tekerleme ile oluşturulan mizaha fazla rastlanmaz. Tekerleme ile oluşturulan mizah ise tekerlemen varlığından kaynaklanmaktadır. Birbiri ile uyumsuz sözcüklerin arka arkaya gelmesi ve ses benzerliklerinin olması mizahı pekiştirmektedir.

4.12. Tersine çevirme (Kiyasmus)

Tersine çevirme olay komiğinden çok söz komiğinde kullanılan mizah çeşididir. Bir cümlemin tersine çevrilmesi ile oluşur ve cümlemin anlamını değiştirebilir. Tamlama içerisinde tersine çevirme gerçekleştirildiğinde tamlamadaki iki cümlemin yerleri değiştirilerek mizah oluşturulabilir (Usta,2005: 94). Ilgaz çocuklar için yazdığı kitaplarda tersine çevirme (kiyasmus) mizah çeşidine yer vermektedir. Tersine çevirme mizah çeşidinde cümlemin değişmesi söz konudur ve cümle yeni bulduğu anlamda mizahı pekiştirir. Ilgaz, çocuklar için yazdığı kitaplarda cümlemin değiştirilmesinin temel nedenlerinden bir tanesi duruma uygun düşmesinden kaynaklanmaktadır. Ilgaz'ın Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (8) tane olmak üzere tersine çevirme (kiyasmus) ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat Ilgaz'ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca, eşiği ile Akşehir'e gitmek için erkenden yola çıkmıştır ve belli bir mesafe ilerlemiştir. Ancak hoca, eşiğin yüzünün ters tarafına denk gelmiştir ve eşek tekrar yönünü Akşehir'e ters gelecek şekilde değiştirmiştir. Hoca, karşısından gelen kişilere karşı mahcup

olmuştur ve eşeğin suçu olarak gördüğü bu duruma sinirlenmiştir. Hoca, eşek de bu durumdan payına düşeni almalıdır diye düşünür ve yönünü eşeğin yönü ile ters gelecek şekilde değiştirir. Ancak bu durumu gören köylüler durum ile alay etmek için hocaya nereye gittiğini sorarlar. Hoca Akşehir’e gittiğini söyler, eşek ise ters yöne gittiği için bu durum mümkün olmamaktadır. Hoca’nın ‘Siz eşeğe ne bakıyorsunuz, Akşehir’e gidecek olan benim’ cevabı, söylenilen sözü tersine çevirme (kiyasmus) ile mizahı pekiştirir. Mizah çeşitlerinden tersine çevirme (kiyasmus) ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Kent gerilerde kalmıştı. Herkes gider Mersin’e, hoca gider tersine hesabı, böyle yol almaktan hem usanıyor hem utanıyordu. Bu huysuz eşeği de utandırmak gerekirdi. Birden sağ ayağını sola, sol ayağını sağa aktarıverdi. Hoca dönmüştü eşeğin üzerinde. Dengesini de tutturmak için de dizgin yerine yapıştı Karakağan’ın kuyruğuna... Oh! Dedi. Minareler geçti önüme!

-Karşıdan gelen köylüler selam verdiler hocaya gülerek: Nereye böyle, dediler, namaz vakti?

-Akşehir’e gidiyorum ya işte!

-Akşehir nerde, sen neredesin_

-İşte karşımda... Elbet gide gide bir gün varırım.

-Eşek böyle tersine giderse sen zor varırsın, hoca! Bak, onun başı köyden yana dönük!

-Siz eşeğe ne bakıyorsunuz! Akşehir’e gidecek olan benim. Benim başımsa Akşehir’den yana dönük!” (Ilgaz, 2014: 10).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde hocanın annesi, hocaya, Akşehir’e geldiğinde kendisini görmesi için haber yollamıştır. Ancak hoca annesini görmeye gitmez ve hocanın neden gitmediğini soran kişilere de hoca, babam onu boşadı, o halde nasıl benim annem oluyor diyerek yanıtlar. Babanın, anneyi boşamasıyla evlat, evlat olmaktan çıkmaz ancak hocanın cevapları sözü tersine çevirebilme ile mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden tersine çevirme (kiyasmus) ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Bu sırada Sivrihisar’dan gelen köylüler, Merhaba hoca efendi! Diye önünü kestiler hocanın.

-Merhaba!

-Anan bugün Akşehir'e inecek. Oğlum Nasrettin'i görürseniz, söyleyin ona, beni cami avlusunda beklesin diye haber gönderdi bize!

-Hoca eşeğin yaptığı tersliğin acısını anasından çıkarmak için, 'Benim Sivrihisar'da anam yok! Dedi. Bir yanlışlık olacak!

-Nasıl yok, hoca?

-Canım, benim anamı babam sağlığında boşamıştı.

-İyi, ama anan, ana olmaktan çıktı mı boşanmayla?

-Hadi ordan! Dedi hoca. Bana şu öfkemin arasında takılıp durmayın! Babamın karısı olmayan kadın, benim nasıl anam olur!" (İlgaz, 2014: 10-11).

Rıfat İlgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Hoca, eşeğin üstünde giderken altında öylesine ters bir eşek vardır ki, eşek, ne dizginleri kasmaktan anlar ne de başını boş bırakmaktan. Bunun farkında olan Hoca, eşeğin istediği yöne gittiklerini ifade etmiştir. Hoca'ya eşeği yönetemiyorsa eşeğin üstünde ne işi olduğunu soranlara ise hoca söylediği sözü ters çevirme ile cevaplamaktadır. Bu durum mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden tersine çevirme (kiyasmus) ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Hocayı karşıdan görenler, 'Selam, hoca!' diyorlardı.

-Selam!

-Merhaba, sayın hocamız!

-Merhaba, dostum.

-Nereye böyle?

-Hiç, dedi hoca, eşeğin canının çektiği yere.

-Peki sen necisin üstünde?

-Bana ne soruyorsun, eşeğe sorsana!" (İlgaz, 2014: 13).

Rıfat İlgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Hoca, pazara köpek için çuha satın almaya girer. Ancak kendisine şalvar beğenir. Hoca, şalvarın pazarlığını yapar ancak satın almaz onun yerine cüppeyi sardırır. Hoca, para vermemiştir. Tüccar parasını istediğinde ise hoca kelime oyunları ile neredeyse tüccarı borçlu duruma sokacaktır. Hoca şalvarın yerine cüppeyi satın aldığını söyler, şalvarın parasını vermediğini satıcı söyleyince de satın almadım ki parasını vereyim der. Kelime oyunlarından söylenenleri tersine çevirebilme ile sıyrılır. Bu durum

mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden tersine çevirme (kiyasmus) ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Hay ömrüne bereket. Diyelim ki şu şalvarı beğendim. Kaça bu şalvar?

-Bu şalvar mı, hocam? Atlan deve değil ya, anlaşıyor.

-Anlaştılar da. Tam dükkândan çıkarken, Ben önce kendime bir cüppe alayım. Alt yanımda şalvarı kim görecektir... Dedi.

-Doğru söylersin, hoca.

-Giyinip denediği cüppenin parasını sordu. Hiç de pahalı değildi. Şalvar kalsın, dedi hoca, sen şu cüppeyi sar.

-Dükkândan çıkmaya yeltenirken geçti önüne çulha. Hocam, dedi, ya parası?

-Parası mı? Yahu ben bu cüppeyi çuha şalvarının yerine almıyor muyum?

-Doğru. Onun yerine alıyorsun.

-Daha ne demeye paradan söz ediyorsun?

-İyi ama hocam, sen şalvarın parasını vermedin ki!

-Yahu ben şalvarı aldım mı ki parasını vereyim?” (İlgaz, 2014: 18).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca’nın, ‘evladım’ diyerek seslenmesi karşı tarafın tepkisine yol açmıştır. ‘Bana evladım deme nerden senin evladın oluyorum’ deyince Hoca cevabını; ‘Sen bilmiyorsan ben nerden bileyim’ diyerek yanıtlar. ‘Evladım’ kelimesi gerçek anlamda kullanılmamıştır ve sinirlenecek bir durum oluşturmamaktadır. Ancak gerçek anlamda anlaşıldığında da verilen yanıt, sözü, tersine çevirebilme gerçekleşir. Mizahı pekiştirmek için söylenilen sözü tersine çevirmeden faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden tersine çevirme (kiyasmus) ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Hanginiz Nasrettin’se ayrılınsın şu yana! Dedi gür, sarkık bıyıklısı.

-Benim, evlat.

-Kara yağız onbaşı, yanındakine, ‘ Mühürle şu kapıyı!’ dedi. Sergerdelere yataklık etmenin ne demek olduğunu anlasın mal sahibi. Vur kelepçeyi de teslim et subaşına! Yürü hoca!

-Nereye götürüyorsun beni, evlat?

-Hoca, hoca ben nerden senin evladın olurum?

-Sen bilmezsen ben nerden bileyim, evlat?” (İlgaz, 2014: 33).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca, karısı Gülsüm için Timur’un otağından aldığı terliği getirir. Ancak terliği koynuna koyduğu

için terliğin bir teki düşmüştür. Gülsüm terliğin, kadın terliği olmadığını anlar ve tekinin de eksik olmasıyla diğer tekinin nerde olduğunu sorar. Hoca ise karısına terliği denemesi için getirdiğini söyler. Hoca, sözü tersine çevirme ile mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden tersine çevirme (kiyasmus) ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“-Pırıl pırıl terlikler. Gözleri kamaşmıştı Gülsüm’ün. Terliğin böylesini ilk kez görüyordu. Ama hoca bunun kadın terliği olmadığını biliyordu. Kendisi için koymuşlardı kapının arkasına. Peki, ama dedi karısı, bunun teki nerde?

-Teki mi? Sırt sırta kapatıp koynuna böylece koymamış mıydı? File binerken düşmüştü demek. Düştüğü bir şey değil, ya ele geçtiyse!

-Nerde bu terliğin sol teki, hoca?

-Sol teki mi dedin?

-Sol teki...

-İlahi karı. Hiç terlik denemesi yapmadın mı? Hep sağ tekini giymezler mi?

-Sen bu terliği bana denemem için mi getirdin?

-Ya ne için getirecektim?” (Ilgaz, 2014: 55-56).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca, Timur’dan gizli saklı aldığı terliği karısına getirmiştir. Gülsüm terliğin kadın terliği olmadığını anlar ve kadın terliğinin biraz topuklu olması gerektiğini düşünür. Ancak hoca, karısının dikkatini başka yöne çekerek karısının boyuna yöneltmiştir. Bu durumdan kurtulması mizah ile sağlanmaktadır. Mizah çeşitlerinden tersine çevirme (kiyasmus) ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Birden Gülsüm’ün aklına terlikleri geldi: Hani terliklerim? Unuttun mu yoksa?

-Unutur muyum hiç? Dışarıdan bir yokladı. Önü çözülmüştü ama terlikler koynundaydı. Göğsünü gere gere çıkardı. Buyur sultanım! Tam sultanlara yakışır terlikler.

-Terliği giyince kadının ayağı içinde kayboluverdi. Çok büyük! Diye inledi üzüntüyle.

-İyi ki çiftini getirmemişim. Herif değiştirmez, üzerimde kalırdı.

-Sakin erkek terliği olmasın bu? Topukları çok alçak!

-Hele düşündüğün şeye bak, sultanım. Bu boy sendeyken terlik topuksuz olsa ne hükmü olur? Maşallah servi gibi boyun var. Adamın altında öleceği geliyor” (Ilgaz, 2014: 55-56).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Hoca'ya cenaze namazı kıldırmak isterler. Hoca ise merhum ile aralarında dargınlık olduğunu ve kendisinin namaz kıldırmasının doğru olmayacağını belirtir. Halk ise ölünün dargınlığı olmaz, sesini duymaz der. Hoca, bu sözden faydalanır 'o halde sesimi duyuramadığım adama talkın vermeye zorlamayın' diyerek cevap verir. Diyalogda geçen sözler, tersine çevirebilme ile mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden tersine çevirme (kiyasmus) ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Siz, namazı kıldırmışken talkını da veriver, dersiniz!

-Deriz elbette.

-Dargınız onunla! Dinler mi beni Apti! Herkes bilir, sattığı sarık yüzünden kavgalı olduğumuzu.

-Canım hocam, ölünün dargını mı olur? Duymaz ki senin söylediklerini dargınlığını hatırlasın!

-Sesimi duyuramadığım adama talkın vermeye zorlamayın beni! Bırakın eşeğin başını da sesimi duyurabileceğim kişilerle konuşayım!" (Ilgaz, 2014: 95).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde haramilerle karşılaşan hoca, kim olduğu sorulduğunda diğer insanlar gibi biri olduğunu söylemiştir. Hoca, alçakgönüllülüğü karşısında aldığı cevapla, sözünü geri çevirip söylediği sözün tam aksini oluşturan bir söz kullanmıştır. Mizahı pekiştirmek için sözü tersine çevirmeden faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden tersine çevirme (kiyasmus) ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Onu gözleri açık gördüğü at düşünden gene at kişnemeleri uyandırdı. Yolcular çil yavrusu gibi dağılmışlardı birden:

-Haramiler geliyor! Nal sesleri, havada şaklayan kamçılar, kırbaçlar... Keçe külahlı baş harami bağırdı: İnin eşeklerden, dizilin! Sen de kavuklu! Kimsin sen?

-Senin gibi bir âdem.

-Benim gibi bir âdem kırk yılda bir gelir. Bağışla, harami başı. Benim gibisi hiç gelmez, sözümü geri aldım." (Ilgaz, 2014: 67).

Ilgaz çocuklar için yazdığı kitaplarda tersine çevirme (kiyasmus) mizah çeşidine yer vermektedir. Cümlelerin tersine çevrilmesi ve yeni bulduğu anlamda duruma uygun düşmesi şaşkınlık sağlar. Ilgaz, duruma uygun düşen cümlelerin tersine çevirerek mizahı pekiştirmiştir.

4.13. Tezat

Tezat, sözcük anlamı itibariyle zıtlık anlamına gelmektedir ve tezat, kimi zaman bir duygunun, hayalin ya da bir fikrin özellik ve nitelikleri bakımından karşılaştırılması ve benzerliklerinin vurgulanmasıdır. Sözcüklerin tezat anlamlarını içeren kavramları sıralamak tezat sanatı olarak nitelendirilemez (Dilçin, 2013: 449). Ilgaz, çocuklar için yazdığı kitaplarda tezat sanatına yer vermektedir. Ilgaz, eserlerinde yaşamın çelişkilerini ve taraflılığını anlatan konulara yer vermiştir. Ilgaz'ın eserlerinde yaşamda gerçekleşen zıtlıklara mutlaka yer vermiştir. Bu zıtlıklar olduğu gibi Ilgaz'ın eserlerinde yer bulmaz. Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı eserlerinde zıtlıklar, mizah ile bütünleştirilerek sunulmuştur. Ilgaz'ın Bacaksız Kamyon Sürücüsü adlı eserinde (1) tane, Bacaksız Okulda adlı eserinde (3) tane, Kumdan Betona adlı eserinde (2) tane, Öksüz Cıvcıv adlı eserinde (1), Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (8) tane olmak üzere tezat ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat Ilgaz'ın “Bacaksız Kamyon Sürücüsü” adlı eserinde Bacaksız'ın babası Bacaksız'dan karpuzu kimse görmeden eve götürmesini istemektedir. Bacaksız'ın bu durumu anlayamaması ve babasını tuhaf olarak nitelendirmesi tezatlıktan kaynaklanmaktadır. Diyalogda, söylenilen söz ile nesne arasında uyumsuzluk bulunmaktadır. Karpuzun görülmemesi mümkün değildir ve mizah, tezatlık ile pekiştirilmektedir. Mizah çeşitlerinden tezatlık ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Al bunu! Demişti. Eve götür! Sakın düşürme haaa!... Sonra sağını solunu kollayıp “Kimseye gösterme!” diye de eklemişti. Ne tuhaf adamdı babası. Hiç koskocaman karpuzu başkalarına göstermeden eve götürebilir miydi?” (Ilgaz, 2015: 2).

Rıfat Ilgaz'ın "Bacaksız Okulda" adlı eserinde Ferit, şiir okumak için sahneye çıkarken, mahallenin diğer çocukları gösteriyi izlemek için bile olsa salona alınmaz. Okulda maddi olanaklar göz önüne alınarak öğrenci ayırımı yapılmıştır. Fesleğen sokağın çocukları, bilet alabilecek ve izleyebilecek maddi olanaklara sahip değildir. Ferit'in salona girebilmesi bir tarafa Ferit, sahnede şiir okuma imkânına bile sahiptir. Fesleğen Sokağı'nın çocukları bu duruma sinirlenmektedir ve çocuklar gizlice salona girip, Ferit'i rezil etmek istemişlerdir. Ferit'in okuduğu şiirde 'Hiçbir şeyden korkmayan Ferit' imgesi verilmektedir. Fesleğen sokağın çocukları, Ferit'i korkutarak yaşadıkları durumdan hem intikam almışlardır hem de şiir içeriği ile Ferit'in yaşadığı durum arasında oluşan tezatlık ile eğlenmişlerdir. Mizahı pekiştirmek için yaşanan ve beklenen durum arasındaki tezatlıktan faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden tezatlık ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Bütün gökler bizimdir. Bir kartalım kocaman' dedikten sonra üç kez göğsüne vuracak. 'Hiçbir şeyden korkmam ben!... Ne toptan, ne roketten...' der demez, uçağın içindeki çatapatlar, fişekler ateşlenecek. Uçak da çizmeler de kasketler de bir yana gidecek... Kim bilir, Ferit de Anneee!..diye uzanıverecek" (Ilgaze, 2015: 43).

Rıfat Ilgaz'ın "Bacaksız Okulda" adlı eserinde Ferit'in okuduğu şiir ile yaşadığı durum arasında tezatlık oluşmaktadır. Hiçbir şeyden korkmaması gereken Ferit, sahneden korku içinde inmektedir. Bu durum mizahı pekiştirmektedir. Mizah, yaşanan tezatlıkla sağlanmaktadır. Mizah çeşitlerinden tezatlık ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Ben kartalım kocaman
Arkamda mavi duman
Ne toptan, ne roketten!
Hiçbir şeyden korkmam ben!"

Müdür sahneye atladı. Küçük uçmanı aldı kucağına. İki yanağından öpmek için iki yanından kocaman elleriyle tutup yukarıya öyle bir kaldırdı ki... Bir de ne görsün! Alt yanı vıcık vıcık su içinde... Çizmeler dolmuş taşıyor!" (Ilgaze, 2015: 59-60).

Rıfat Ilgaz'ın “Bacaksız Okulda” adlı eserinde Bahri, Ferit'in sahnede yaşadığı olayı Sevil'e anlatmak ister ve Ferit'in o olayı yaşamasının kahramanı olarak da kendisini görmektedir. Alarm düğmesine Bahri basmıştır. Ancak düğmenin üzerinde yazılan uyarı yazısında basılması gereken zaman ile Bahri'nin uyarıdan anladığı zaman arasında uyumsuzluk vardır. Mizahı pekiştirmek için tezatlıktan faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden tezatlık ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Kim söyleyecek... Ben kendim dokundum. Baktım ki sığınağın duvarında bir zil düğmesi var... Üzerine, incecik bir kâğıt yaptırmışlar... Demek ki her zaman bu düğmeye basmak yok!

-Ya ne zaman basılacak?

-Kırkyalan Ferit, ‘Küçük Uçman’ şiirini okurken” (Ilgaze, 2015: 72).

Rıfat Ilgaz'ın “Öksüz Cıvıv” adlı eserinde Güliz, annesi ile birlikte tatil için Karadeniz'e gitmiştir. ‘Karadeniz’ ismi Güliz'de denizin kara olması gerektiği fikrini yaratmaktadır. Ancak denizin kara olmaması Güliz'de tezatlık oluşturmaktadır. Bu tezatlık, mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden tezatlık ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Evet Güliz! Dedi. Çok hoş! Deniz de ne güzel, değil mi?

-Masmavi bir deniz... Kıyıları da dantelli gibi, anneciğim, bu denizin bir adı var mı?

-Var kızım, Karadeniz!

-Karadeniz mi dedin anneciğim? Bu güzel denizin neresi kara? Masmavi... Kimi yerleri de... Şey...Mor, lacivert... Diyecekti.” (Ilgazf, 2015: 2).

Rıfat Ilgaz'ın “Kumdan Betona” adlı eserinde Necat, çırak olarak boyacılık yapmaktadır. Necat'ın kazanacağı para hakkında fikri bulunmamaktadır ve Necat ilk kez içtiği limonata üzerinden alacağı parayı hesaplamaktadır. Necat'ın ekmek parası için çıktığı yolda, kazanacağı para ile ne kadar limonata içebileceğini hesaplaması tezatlık oluşturmaktadır. Uyumsuzluk mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden tezatlık ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Mehmet Ağabey! Dedim. Bana kaç lira gündelik verirler dersin?

-Sana mı? Dedi. Sana iki lira, iki buçuk lira verirlerse, öp de başına koy! Çıracak gündeliği bu kadardır boyacılıkta. Bunun yüz ellisini(yüz elli kuruş) ustaya verir, kumanyaya katılırsın, ellisi sana kalır. Yatacak yer de ustadan...

-Bu limonata kaç para?

-On beş kuruş.

-İyi.

-Neresi iyi bunun be!.. Tümü su!

-Her gün üç limonata içebilirim kalan parayla...” (İlgazg, 2016: 34).

Rıfat Ilgaz’ın “Kumdan Betona” adlı eserinde Necat, inşaatını boyadığı okulun, sanat okulu olduğunu, okulda çalışan hademeden öğrenmiştir. İlkokuldan sonra okuyamayan ve içinde okuma isteği olan Necat, bu okulda okumak ister. Necat, okula yazılma şartlarının içerisinde fotoğraf ve veli olmasının gerektiğini öğrendiğinde ‘veli’ kelimesinin anlamını bilmediği için veliyi para ile satın alınacak bir şey olarak görmektedir. ‘Veli’ kelimesi ile para arasındaki uyumsuzluktan yararlanılmıştır. Mizah çeşitlerinden tezatlık ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Evet! Dedim. Bu enstitüye girmek istiyorum!

-Diploman var mı?

-Var.

-Kaç yaşındasın, on altıyı geçmedin ya?

-On üçündeyim.

-Tam okul çağı!.. Senin elinden iş de gelir. Çalışırken görüyorum seni! Bir de veli ister sana!

-Alırım, param var!...dedim. Gülüyordu nedense... İnanmadı param olduğuna, diye düşündüm. İş bitiminde ustada en az dört yüz liram olacak, dedim. Yarısını şimdiden alırım. Fotoğraf da çektiririm, kaç tane isterse veli de alırım.” (İlgazg, 2016: 54).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca, borçlu olduğu kişi ile karşılaşır ve hocanın parası olmadığı için Hoca, durumu kurtarmaya çalışır. Hoca, kaç lira borcunun olduğunu sorar ve bir kısmını akşam, bir kısmını ise köye dönerken vereceğini söyler. Ancak durumdan sadece kendini kurtarmakla kalmaz borçlu olduğu kişiyi de rezil etmek için borcunun önemsiz bir kısmını açıkta

bırakır. Ve hoca ‘üç akçe için benden para istemeye utanmıyorsun’ diye de alacaklıyı insanların içinde rezil eder. Borçlunun yerine alacaklının utanma konumuna geçmesindeki tezatlık mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden tezatlık ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Tam Akşehir’e girerken bezirgân kılıklı biri birden hocanın karşısına çıkıp eşeğin dizginlerine yapıştı: Say bakayım borcunu avuçlarıma, hoca!

-Hoca birden toparlayamamıştı: Ne borcu? Diye gürleyecek oldu.

-Ne borcu diye de yüzlü yüzlü soruyor. Dükkândan aldıklarının parası. Bu hafta mutlaka veririm demedin mi?

-Canım, sana vermem diyen mi var?

-Say bakalım avcuma! Tam elli sekiz akçe.

-Akşama beni bul, otuz akçesini al! Yirmi beş akçesini de köye dönerken veririm. Etti mi elli beş akçe... Ne kalır geriye? Üç akçe değil mi? Utan be! Üç akçe için şu kadar insanın içinde kalkmış, yakama yapışıyorsun!” (İlgaz, 2014: 12).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Timur, oku; hocanın cüppesini, sağ koltuk altını ve kavuğunun düğmesini hedef alarak fırlatmıştır. Hedefini tam olarak vuran Timur, ‘aferin hoca, söylediklerinden yürekli çıktın’ diye hocayı yüreklendirmiştir. Timur, hocaya oku hedeflediği ve değdirdiği için kavuk ve cüppe hediye etmek istemiştir. Ancak Hoca, şalvarına değmediği halde çakşır (ince kumaştan yapılmış erkek şalvarı) istemiştir. Yürekli çıktın sözü ile Hocanın altına kaçırması arasındaki tezatlık mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden tezatlık ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Hele asıl! Dedi Timur.

-Asıldı yeniden. Taş gibiydi kiriş.

-Timur bu kez, Oğluma sünnet armağanı olarak verdiğim yayı getirin, dedi.

-Eh, güçbelâ gerdirebilmişti hoca bu kirişi.

Şimdi sıra ben de.

-Hoca sırayı savdık derken Timur ekledi: Dur bakalım hedefin önüne.

-Ayakları titremeye başlamıştı hocanın.

-Hoca, dedi Timur, önemli bir iş için bana yürekli bir adam gerek. Cesaretin hakkında hiçbir kuşku yok, ama bir de ben deneyeyim. Timur bir ok alıp yerleştirdi yaya. ‘Bu kavuğundaki düğmeye,’ diye çekti yayı. Çat! Düğme arkadaki tahtaya çakılıvermişti. Yeniden bir ok daha çekti tirkeşten. ‘ Bu da cüppenin sağ koltuk altına.’ Ok cüppeyi sıyrarak saplandı tahtaya. ‘ Bu da sol koltuk altına.’ Çat! Ok çivi gibi çakıldı. Verin bir ok daha. Hoca bu da apış arandan. Sakın kımıldama! Ok şalvarın sarkan ağına bile değmeden gene tahtaya saplandı. Aferin hoca, dedi başbuğ, söylediklerinden de yürekli çıktın. Verin hocaya delinen cüppesi için bir kaftan. Kavuğunun uçan düğmesine karşılık da kallavi bir kavuk.

-Bir de başbuğum, şey...

-Söyle başka ne istersin?

-Bana bir de çakşır getirsinler.” (İlgaz, 2014: 38-39).

Rıfat İlgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca’nın eşi Gülsüm, Hoca’dan terlik istemiştir. Ancak Hoca, Timur tarafından çağrılıp götürülünce terlik almaya fırsat bulamamıştır. Timur, hocayı bağışlayıp gitmesine izin verince de hocanın terlik almak için geri dönecek vakti kalmamıştır. Hoca, üstünü değiştirdiği odada bir çift süslü terlik bulur ve koynuna koyar. Timur’un adamlarından biri gelip hocaya başka bir isteği olup olmadığını sorar ve hocanın cüppesinin şişkin olduğunu görünce de hediye ettikleri cüppenin hocanın üzerinde potluk oluşturduğunu ve terziye düzeltirebileceklerini söyler. Hoca ise aslında orada terlik olduğunu, potluk oluşturmadığını söyleyemez ve durumu kurtarmak için kitap olduğunu, sabah ezanıyla hocaların kitabı koynuna koyduklarını, hiç çıkarmadıklarını, koynundan çıkarmaya çalışanlarında çarpıldıklarını söyleyerek terliği saklamayı başarır. Söylenilen söz ile gerçek durum arasındaki uyumsuzluk mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden tezatlık ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Başka bir emriniz?

-Haşa! Ne haddimize emretmek?

-Hükümdar hazretleri soruyorlar, kaftan iyi gelmediyse terzi düzeltsin, diyorlar.

-Hiç merak etmesin. Tıpatıp iyi geldi, evlat!

-Şöyle bir doğrulun bakalım!

-Hiç doğrulmaya gerek yok! Sanki ölçü alınıp da dikilmiş.

-Biraz kabarıklık yok mu önünde?

-Var ama evlat, biz ilmiyeliler oramız da kitap taşırız da.

-Konya'dan mı gelir size? Yoksa sahaflardan mı aldın onu, hocam?

-Onu mu evlat? Sahaflardan değil, kavaflardan!

-Demek kavaflar da kitap satıyor?

-İsmarlama olmazsa satarlar, evlat.

-Yanınızda taşıdığınıza göre çok yararlı bir kitap olsa gerek.

-Yararlı da söz mü! İnsanların gidişatını kolaylaştırır. İnsana sağını solunu öğretir. Zorluk çekmeden hak yolunda yürütmesini sağlar.

-Çok güzel! Bir bakabilir miyim, hocam?

-Asla! Gün doğmadan önce abdest aldıktan sonra okuyup üfleyip bir koyduk mu koynumuza, bir daha hiç çıkarmayız. İcap etmeden çıkardık mı biz de çarpılırız, çıkmasına sebep olan da!" (İlgaz, 2014: 42-43).

Rıfat İlgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Timur'un hocaya hediye ettiği kaftan gece çalınmıştır. Kimin çaldığını hoca bilmemektedir. Timur, kaftanın nerde olduğunu sorarsa hoca verecek cevabı yoktur. Hoca, gece kimin çaldığını göremedim dese, Timur, bir kaftana sahip çıkamadın mı der diye çekinmektedir. Haramilerle karşılaşan hoca, durumu kurtarmak için Timur'a kaftanı haramilerin aldığını söylemeyi planlamaktadır. Hoca, söyleyeceklerinin üzerine de ekleyerek tüm dikkati haramilere çekmeyi düşünmüştür. Bu durumdan keyif alan hoca gülmeye başlar. Ancak neden güldüğü sorulunca da ; 'Timur'un verdiği kaftan haramilerin seysisine dar geldi de koltuğunun altı patladı.' Ona gülüyorum der. Böyle bir olayın olmaması ve hoca'nın gündüz gözüne düş görmesi arasındaki uyumsuzluk mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden tezatlık ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Hoca'nın aklına kaftanı gelmişti birden. Timur, 'kaftan nerde?' diye sorsa ne cevap verecekti? Haramiler soydu beni, zorla aldılar sırtımdan mı diyecekti? Daha da ileri gidiyor, Timur'u kızdırmak için karşılıklı konuşmalar düzenliyordu ki sonunda haramilerin başı Timur'a şöyle söylemiş oluyordu: Timur'dan aldın bu kaftanı, öyle mi? Söyle de elime geçmesin o topal! Öbür bacağını da ben kırmazsam bana da haramilerin başı demesinler! Çıkar şu kaftanı sırtından da atımı tımar eden seyise giydireyim! Kendi kendine sinsi sinsi de gülüyordu hoca.

-Neden gülüyorsun? Diye sordu demirci Recep.

-Neden gülmeyeyim. Timur'un verdiği kaftan haramilerin seysisine dar geldi de koltuğunun altı patladı.

-Hangi kaftan, hoca?

- Bana armağan ettiği kaftan.
- Gece kimin çaldığını gördün mü ki?
- Gece yorgunluktan kaftanın düşünüy bile göremedim!
- İlahi hoca. Gece göreceğin düşü gündüz mü görüyorsun?
- Gece herkes görür düşü, iş gündüzleri, öğle sıcağında görebilmekte.” (İlgaz, 2014: 70).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca çok susamıştır. Yolda giderken susuzluğunu gidermek için kavun karpuz bostanını görünce bostanın içine girer ve kavun karpuzdan yemek ister. Ancak bostan sahibi gelir ve hocaya ne aradığını sorar. Hoca, durumdan kurtulmak için şalvarının bağını çözüp bağlar ve aptes bozduğunu söyler. Bu durumu kabul etmeyen bostan sahibi senin değil atın dışkısı diyince hoca, bırakmıyorsun ki insan gibi yapayım cevabını verir. Söylediği söz ile yaşanan durum arasındaki uyumsuzluk mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden tezatlık ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Hiç düşünmezsin ilerde susayacağını. Şu bindiğin eşeklerden ne farkın var? Şaşılacak şey! Tam o sırada yol kıyısında çitle çevrilmiş kavun karpuz bostanlarını gördü. Hemen eşeğini çite yaklaştırıp atlayıverdi bostana. İyi bir karpuz seçip koparıırken bostan bekçisi dikilivermişti başına.

-Elinde de kalın bir bekçi sopası...: Ne işin var burada senin?

-Gözü tam o sırada at fişkısına ilişti hocanın. Şalvarının uçkurunu çözükmüş de bağılıyormuş gibi yaparak, Aptes bozmak için girdim ağa, dedi. Sıkıştım da. İnanmazsan bak. Ayağının burnuyla fişkılarını gösteriyordu.

-Utanmıyor musun yalan söylemeye? Diye tersledi bekçi. Yaşından utanmıyorsan kavuğundan utan! At fişkısı bunlar be, insan dışkısı mı!

-Hoca da öfkeli öfkeli tersledi adamı: Bırakmıyorsun ki insan gibi yapayım!” (İlgaz, 2014: 77-78).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Koçhisar’a sürgün edilen hoca, geçimini sağlamak için zahire pazarından aldığı buğday çuvallarını değirmenciye geri vermek istemiştir. Sattığı fiyattan geri satın almayan değirmenciye hoca sinirlenir ve yüzüne tokat atar. Hoca, bu iki tokadı da üstüne ekleyip paramı verebilirsin der. Bunun üzerine Hoca parasını alır. Beklenilmeyen

durum karşısında verilen tepki uyumsuzdur. Mizah çeşitlerinden tezatlık ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Hoca Nasrettin, buğdayları aldığı tahılcıya götürdü.

-Tahılcı, hocayı tek eşekle görünce, Hayrola, hoca, dedi, çuvalın ikisini okuttun mu?

-Öyle oldu, ağa.

-Bu ikisi ne olacak?

-De ki bu buğdayları harmandan getiriyorum, kaçtan alırsın?

-Kaçtan alacağı var mı, hoca! Burası zahire pazarı... Alış belli, satış belli!

-Eh, al çuvaları, ver parasını! Okkası belli nasıl olsa, seksenerden yüz altmış okka!

-Olmaaaz, tartacağız!

-Bir de tartılar ki çuvalar beşer altışar okka eksik!

-Hoca şaşırmıştı bu işe: Nasıl olur? Dedi. Sen tartıp da vermedin miydi bana?

-Alış başka, satış başka dedik ya!

-Hoca parasını aldıktan sonra yar yaradana sığınıp, ‘Al sana!’ diye iki tokat attı adama. Tart bu iki tokadı da ver parasını. Ama iyi tart, bu sefer eksik çıkmasın!

-Adam şaşıp kalmıştı.

-Vermeyecek misin parasını! Dedi hoca. Peki. Bağışladım. Helal olsun!” (İlgaz, 2014: 142).

Rıfat İlgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca’nın, bilgeliğini ölçmek ya da küçük düşürmek amacıyla sorulan soru karşısında iddiaya girilmiştir. Sakalındaki kılın ne kadar olduğunu merak eden kişiye, hoca, köpeğinin kuyruğundaki kıl kadar olduğunu söylemiştir. İnanmazsan sayabiliriz diyerek bir avuç kıl ile gelmiştir. Sakaldan kıl koparmak zor olduğu için iddiayı kaybettiğini kişi kabul eder. İlk söylenilen ve sorulan soru ile son durum arasındaki yeniklik arasında uyumsuzluk bulunmaktadır. Mizah çeşitlerinden tezatlık ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Bak hocam! Dedi. Sana bir soru. Bilemezsen bütün kahve halkına boza! Var mısın?

-Pilavdan dönenin kaşığı, bozadan dönenin bardağı kırılısın! Söyle bakalım.

-Sakalımda kaç kıl var? Bilirsen bir mermer dibek bozasına.

-Onu bilmeyecek ne var?

-Söyle bakalım.

-Söylemesi kolay. İnanmazsan sayımına razı mısın?

-Razıyım.

-Cayarsan?

-İsmarlarım bozayı. Söyle.

-Senin sakalının kılları benim köpeğimin kuyruğundaki kıllar kadar. Say! Bir kıl senin sakalından koparacağımı bir kıl köpeğin kuyruğundan. Kopar bir kıl!

-Koparmasa bozaları söylemesi gerekirdi. Sıktı dişini, domuz kılı kadar sert olan sakalından bir kıl kopardı. Aha! Dedi.

-Hoca kalktı yerinden. Gelsin tanıklar, diye seslendi. Dışarı çıkmasıyla köpeğin cıyakkıyak havlaması bir olmuştu. Bir avuç kılla dönmüştü hoca. Sayın! Dedi tanıklara. Saydılar. Tam seksen altı kıldı. Hoca gene, Başlasın! Dedi.

-Tam seksen altı kıl çekecekti Kelepir Rıza. Bir iki deneme yaptı. Canı çok yandığından ancak dört kıl koparabildi. Daha çoğu olanaksızdı. Kazandın, hoca! Dedi. Kabul! Köpeğin kuyruğundaki kıllar kadar sakalında kıl var. Söyle Hacı Hamza'ya, bozları getirsin.” (İlgaz, 2014: 31-32).

İlgaz, çocuklar için yazdığı kitaplarda tezat sanatına yer vermektedir. İlgaz, çocuklar için yazdığı eserlerinde kahramanlarının yaşadığı çelişki, taraflılık ve uyumsuzluk konusuna değinmektedir. İlgaz, yaşamda karşılaşılan çelişkileri ve zıtlıkları çocuklar için yazdığı kitaplarında ortaya çıkarır. İlgaz, zıtlıkları olduğu gibi yansıtmaz ve mizah ile bütünleştirir.

4.14. Yanlış Anlamalar-Anlam Sapması

Bir sözcüğün, sözlükte açıklanan anlamının dışında kullanılması; insan, hayvan, bitki, nesne ve doğa olaylarına özgü sıfat ve sözcüklerin alışılmamış yerlerde kullanılması anlamsal sapmayı yaratır (İnce, 2002: 25). İlgaz, çocuklar için yazdığı kitaplarında yanlış anlamalara yol açan ve anlam sapmasına uğrayan sözcüklere yer vermiştir. İlgaz'ın eserlerinde yanlış anlamalara yol açan ve anlam sapmasına uğrayan sözcüklere yer vermesindeki temel neden, mizahı pekiştirmektir. Bir sözcüğün beklenilmeyen yerde kullanılması ve alışılmış bir durum yaratmaması mizahı pekiştirmektedir. İlgaz'ın Bacaksız Sigara Kaçakçısı adlı eserinde(2) tane, Bacaksız Okulda adlı eserinde (1) tane, Öksüz Cıvcıv adlı eserinde (1) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (2) tane olmak üzere yanlış anlamalar- anlam sapması ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat İlgaz'ın “Bacaksız Sigara Kaçakçısı” adlı eserinde hem yanlış anlamalara neden olan hem de kelimenin yanlış söylenmesinden kaynaklanan

unsurlar mizah öğelerini pekiştirmektedir. ‘Kent’ sigarasının satıldığı yer sorulur ancak ‘Kent Sinema’sının’ yeri tarif edilir. Dil oyunlarından olan yanlış anlamalar ile mizah pekiştirilir. Mizah çeşitlerinden yanlış anlamalar ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Amca sinema nerde? Biliyor musun?

-Adam yüzüne bile bakmadan sordu:

-Ne sineması?

-Kent...Kent satıyor, bizim Kek...Kek...

-Kent sineması mı?

-Kent...

-Doğru git! Caddeye çık! Karşıya geç! Köşedeki büyük sinema! Adam yürüyüp giderken arkasından:

-İşte amca dediğin böyle olur, dedi Bacaksız. Demek bir de Kent sigarası satılan sinema var bu memlekette... Bir de Mal boru sineması vardır. Onu da öğrenirim” (İlgazc, 2015: 43-44).

Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Sigara Kaçakçısı” adlı eserinde sigara satarken yakalanan çocuklar karakola götürülür. Çocukların saçları tıraş edilir ve gazeteciler tarafından fotoğrafları çekilir. Çocuklar tarafından gazetede fotoğraflarının çıkması güzel bir şey olarak nitelendirilmektedir. Ancak gazeteye çıkma sebepleri, kaçak sigara satmalarıdır. Çocukların masumiyeti ve yanlış anlamaları mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden yanlış anlamalar ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Seksek Ali: Aptal! Dedi Bacaksız’a. Sen de sigara satsaydın, senin de resmin çıkardı gazetelerde!” (İlgazc, 2015: 77).

Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Okulda” adlı eserinde okula yeni başlayan Bahri, öğretmeninin tahtaya çizdiği çizginin aynısını defterine çizmeye çalışır. Ancak defterde yazı boyutunun küçük gelmesi, Bahri’nin kafasında ‘aynısını’ kelimesinin anlamını karıştırmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte kendi kaleminin deftere siyah çizmesi öğretmenin çizgisinin ise tebeşirle yazıldığı için beyaz olması, öğretmenin dediği ‘benim gibi çizin’ sözünü daha karmaşık hale getirmektedir.

Diyalogda geçen yanlış anlamalar mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden yanlış anlamalar ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Öğretmen: Çocuklar! Dedi. Düz çizgi bitti. Şimdi böyle, böyle!.. Dik çizgi çekeceksiniz.

Başlayın. Hep bir boyda, işte benimki gibi... Bakın, hep böyle olacak!

-Deftere bu boyda çizgi sığar mıydı?

-Çizsene! Ne duruyorsun be!

-Boyu ne kadar olacaktı, anlayamadım...

-Ne kadarı var mı, düz çizdiklerinin boyu kadar...

-Ben o zamanda anlayamamıştım.

-Ne demek, anlayamamıştım? Çizmişsin ya işte!

- O zaman da anlayamadan çizdim ben! Seninkiler daha uzun... Çok uzun.

-Ne uzunlu!

-Sonra senin çizgilerin beyaz...

-Karatahtaya kara çizgi çekecek değilim ya!..

-Ama benim gibi çizdin diyorsuuun!” (Ilgaz, 2015: 9-10).

Rıfat Ilgaz’ın “Öksüz Cıvcıv” adlı eserinde tavuğun, cıvcıv çıkarması için altına tam on iki tane yumurta yerleştirilir. Ancak yumurtaların sadece bir tanesinden cıvcıv çıkar. Yirmi bir gün sonra ortaya çıkan durumu anlatmak için Güliz, Zeliha Nine’ye açıklamada bulunur. Zeliha Nine’nin kulağı ağır işittiği için Güliz tarafından anlatılanlar, yanlış anlamalara yol açar. Bu durum mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden yanlış anlamalar ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Zeliha Nine’nin kulakları biraz yavaş işitirdi: Ne olmuş kızım? Dedi. Tavuk mu kaçmış?

-Hayır nine! Dedi Erdem. Tavuğun altından bir tane cıvcıv çıkmış!” (Ilgaz, 2015: 22).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca, giydirilip gönderilirken Timur gelir. Hoca, Timur’un büyük hükümdar olarak lütfettiğini söyleyince Timur, Hoca’dan kendisinin değerini ölçmesini ister ve kaç akçe ettiğini sorunca Hoca, beş yüz akçe diye cevap verir. Ancak Timur duruma sinirlenir.

Kafamdaki tolga beş yüz akçe eder deyince hoca, durumu toparlar ben de ona değer biçtim zaten, sizin değeriniz parayla ölçülmez diyerek kelime oyunu oynar. Mizahı pekiştirmek için dil oyunlarından yanlış anlamalar, anlam sapmasından faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden yanlış anlamalar ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Sen bu lütfaya layıksın, hoca.

-Büyük hükümdarlar büyük lütuflarda bulunurlar, biz kullarına.

-Çok mu büyüğüm ben? Senin paranla kaç akçe ederim, hoca?

-Beş yüz akçe.

-Hadi ordan sen de, hoca! Sırf şu başımdaki altın kalkmalı tolga eder beş yüz akçe...

-Demek aldanmamışım. Ben de tolga değer biçmiştim zaten!

-Ya ben? Ya bana ne kadar değer biçeceksin?

-Sana değer mi biçilir, hükümdarım?” (İlgaz, 2014: 44-45).

Rıfat İlgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde yazın sıcağından ve kışın soğuğundan yakınan kişiye hoca sorar; bahardan yakınan gördün mü diye? Kaynanasının yakındığını söyleyen damat ‘bahar gelince kurtlar kuşlar dirilir de kocam neden dirilmez, diyor.’ deyince Hoca, siz yanlış anlamışsınız kaynanan bahardan yakınmıyor kocasızlıktan yakınıyor diye cevaplar. Yanlış anlamalar mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden yanlış anlamalar ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Hocam, dedi demirci Recep, gene sıcak bastırdı. Nedir çektiğimiz! Yazın sıcaktan, kışın soğuktan! Allahtan reva mı bu?

-Sus! Bahara da bir diyeceğin yok ya? Ondan yakınan gördün mü hiç?

-Gördüm... Dedi Demirci Recep. Kaynanam! Diyor ki, bahar gelince kurtlar kuşlar dirilir de kocam neden dirilmez, diyor.

-Buna yakınma demezler evlat. Kocayı davet derler. Siz de evlendirirsiniz, olur biter!” (İlgaz, 2014: 63).

İlgaz, çocuklar için yazdığı kitaplarında yanlış anlamalara yol açan ve anlam sapmasına uğrayan sözcüklere yer vermiştir. Beklenilmeyen, aniden gerçekleşen olaylar ve durumlar mizahı pekiştirmektedir. İlgaz’ın çocuklar için yazdığı

eserlerinde yanlış anlamalar ve anlam sapması beklenilmeyen bir durum oluşturur. Sözcüklerin anlam kaymasına yol açması veya yanlış anlamayı sağlaması mizahı pekiştirmektedir.

4.15. Mübalağa (Abartma)

Bir sözün anlamını arttırmak, etkisini kuvvetlendirmek için ya da olayın etkisine kapılarak sözün, olayın büyütülmesi veya yok denecek şekilde küçültülmesi demektir (Kocakaplan, 2005: 109). Mübalağa, nükte içermeli ve zarif olmalıdır. Ilgaz çocuklar için yazdığı kitaplarında mübalağa sanatına çok fazla yer vermez. Ilgaz gerçeklerin varlığını yadsımaz ve Ilgaz'ın eserlerinde gerçekler büyütülmez ya da küçültülmez. Bununla birlikte konu mizah olduğundan Ilgaz'ın eserlerinde mübalağa sanatını kullanarak mizah oluşturduğu da görülür. Bir durumun abartılarak sunulması çocuğun bilincinde uyumsuzluk oluşturur. Uyumsuzluğun olması mizahı pekiştirmektedir. Ilgaz'ın Bacaksız Sigara Kaçakçısı adlı eserinde (1) tane, Kumdan Betona adlı eserinde (1) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (4) tane olmak üzere mübalağa ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat Ilgaz'ın “Bacaksız Sigara Kaçakçısı” adlı eserinde mizahî öğeleri pekiştirmek için abartıdan ve benzetmelerden faydalanılmıştır. Yorgunluk veren durumlar ifade edilmektedir. Mizah çeşitlerinden mübalağa ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Göğsü körük gibi kalkıp iniyordu. Çatlayacaktı yorgunluktan, taylor gibi...” (Ilgazc, 2015: 60).

Rıfat Ilgaz'ın “Kumdan Betona” adlı eserinde Necat, çok değer verdiği kişiye köyünü gezdirmek ister. Necat'ın köyü yüksek yerde kurulduğundan köye ulaşım kolay değildir. Necat, misafiri yorulduğunda yaklaştıklarını, çok az kaldığını söyler ve eliyle işaret eder. Misafir ‘Neresi orası, gökyüzünde mi sizin köy’ cümlesiyle mübalağa sanatından faydalanarak mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden mübalağa ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Daha gidecek miyiz? Dedim umutsuzlukla.

-Elini yukarı kaldıran Necat, yükseklerde yanıp sönen bir ışığı gösteriyordu: İşte, köy şuracıkta

-Gösterdiği yöne başımı kaldırdım: Neresi orası, gökyüzünde mi sizin köy? Dedim” (İlgaz, 2016: 5).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde tıraş olurken iyi bir şekilde tıraş edilmeyen Hoca, para vermemek için durumu kullanarak masadan kalkar. Saçını sakalını bırakıp gezenlerin hep kendisini tıraş eden Salih gibi berberlerden dolayı olduğunu söyleyerek mübalağadan faydalanmıştır. Dışarı çıkarak köpeğini emanet ettiği berberin çırağına son parasını verir. Mizah çeşitlerinden mübalağa ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Sıyırdı boynundan peşkiri, kalktı ayağa. Bu seyyahlar saç sakal bırakıyorlarsa hep sizin yüzünüzden. Hadi eyvallah! Köpeği oyaladığı için berber çırağına bahşiş vermek üzere kesesini açtı. Kesenin dibindeki son akçeyi çıkarıp uzattı. Dua et ustana dedi. Beni adam gibi tıraş etseydi zor alırdın bu bahşişi sen!” (İlgaz, 2014: 27).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Farisi dilinde şiir yazdığını söyleyen Hoca, şiirinin sonundaki ‘est’leri kendisi de anlamadığını söylemiştir. Şiirinin sonundaki ‘est’leri koyu Farisi olarak nitelendirmektedir ve böyle bir şey bulunmamaktadır. Anlamamasının sebebini koyu Farisi olarak nitelendirmesi, mübalağadan faydalanılarak mizah oluşturur. Mizah çeşitlerinden mübalağa ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Hocam kolay gele! Dedi. Ne yazıyorsun?

-Farisi dilinde şiir yazıyorum!

-Oku da dinleyelim.

-Hoca bir çırpıda okudu. Adam, Neresi Farisi bunun? Dedi. Ne okudunsa anladım.

-Sonundaki estleri de anladın mı?

-Bir onları anlamadım!

-Oraları koyu Farisi’dir. Ben bile sökmem.” (İlgaz, 2014: 103).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Nasrettin Hoca, Subaşı'nı beklerken sıkılmıştır ve biraz dolaşmak için göl kenarına gider. Göl kenarında subaşı ile karşılaşır. Subaşı, Hoca Nasrettin'in adını duymuştur ancak kendisi ile tanışmamıştır. Subaşı, göl kenarında, gece yarısında hocanın ne aradığını sorduğunda hoca, uykusunun kaçtığını, uykusunu aradığını söyler. Mizahı pekiştirmek için deyimlerden faydalanılmıştır. 'Uykusu kaçmak' deyimini mizahı pekiştirir. Köpeğinin ise iyi koku aldığını uykunun bile kokusunu alabilecek donanıma sahip olduğunu söylemesi mübalağa ile mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden mübalağa ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Kim olabilirdi bu atlılar bu saatte? Atlılardan biri seslendi uzaktan: Dur! Davranma!

-Donakalmıştı hoca. Ellerini kaldırması gerektiğini bile unutmuştu şaşlıktan.

-Kaldır ellerini!

-Kaldırdı hoca. Göle yansıyan donuk bir ay ışığında attı dimdik duran subaşını hemen tanıdı.

-Ne geziyorsun gece yarısı buralarda?

-Uykum kaçtı da...

-Uykunu mu arıyorsun?

-Öyle gibi!

-Ya bu köpek?

-İyi koku alır... Uykunun kokusunu bile alır. Düşük peşine uykunun." (Ilgaz, 2014: 110).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Hoca, kendisini kaybetmemek için beline bir kabak bağlamıştır. Ancak otururken karşıdan beline kabak bağlayan bir kişinin geldiğini görür. Kafası karışır ve ben, ben isem karşıdan gelen de benim der. Kendimi kaybetmemek için kabak bağladım ama karşıdan gelen kişi de bağlamış, kaybetmek yerine iki kişi oldum der. Arif Efendi, sonunda pes eder belindeki kabağı hocaya verir. Hoca ise hem tek kişi olarak yoluna devam etmekten memnundur hem de bir kabak kazanç sağlamıştır. Kafa karışıklığının olması ve bir kabak bağlaması ile kendini karıştırması mübalağa sanatından faydalanılarak mizah oluşturur. Mizah çeşitlerinden mübalağa ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Yürü, dedi. Kadının öğüdü var bana. Kendini kaybetme, dedi. Bırak kaybetmeyi, birken iki oldum. Yürü, göstereyim ona, sözünü geri alsın, anlasın kendimi kaybetmediğimi!

-Arif Efendi'nin canı oturup kahve içmek istemişti: Ey hocanın birinci sureti, dedi, ben seninle anlaşılamayacağım. Al şu kabağı da kendime döneyim. Belinden kabağı çözüp hocanın beline bağladı.

-Hocanın keyfi yerine gelmişti: Şükür Tanrı'ya! Dedi. İki adamdan birinin derdinden kurtuldum! Üstelik bir kabakta kardayım!” (Ilgaz, 2014: 130).

Ilgaz çocuklar için yazdığı kitaplarında mübalağa sanatına çok fazla yer vermez. Ancak konu mizah olduğundan Rıfat Ilgaz da mübalağa sanatından faydalanmıştır. Ilgaz, mübalağa ile oluşturduğu mizah unsurunu gerçeği yadsımak için kullanmaz. Var olan gerçeğin büyütülmesi ya da küçültülmesi mizah oluşturmak için vardır. Mübalağanın sağladığı uyumsuzluk mizahı pekiştirmektedir.

4.16. İğne ve Taş

Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda iğneleme sanatına yer verilmektedir. “*Üstü kapalı yermeler olarak özetlenebilir. Kişi ya da olay gizlense de ortaya atılır. Oysa iğne iki kişi arasında ya da konuyu bilen kişiler arasında işleyecektir. Taş ve iğne çoğunlukla kelime oyunları ile elde edilir*” (Öngören, 1983: 40-41). Ilgaz, toplumun aksak giden olaylarını eleştirmek için iğneleme sanatından faydalanmıştır. Ilgaz, karşılaşılan haksızlıklar, adaletsizlik; insanların riyakârlığı ve insanların yaşadığı maddi zorluklar gibi konuların eleştirisini yaparken iğneleme sanatından faydalanarak mizah oluşturmuştur. Ilgaz'ın eserlerinde yaşanan gerçekler olduğu gibi sunulmamıştır. Mizah, yaşamda ezilenlerin ve yeniklerin sığınağıdır. Ilgaz'ın Bacaksız Sigara Kaçakçısı adlı eserinde(1) tane, Bacaksız Paralı Atlet adlı eserinde(3) tane, Bacaksız Okulda adlı eserinde (1) tane, Cankurtaran Yılmaz adlı eserinde (1) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (17) tane olmak üzere iğneleme ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat Ilgaz'ın “Bacaksız Sigara Kaçakçısı” adlı eserinde memleketin halinden ve gidişatından memnun olmayan kişi ‘satmak’ fiili ile duruma göndermede bulunmaktadır. İnsanların birbirini satmasına yönelik söz söylemektedir. Ancak Bacaksız'ın sattığı sigaradan yola çıkılarak ulaşılan mizah, iğneleme olarak

nitelendirilir. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Kim var şu memlekette suçsuz! Satma be! Satan satana! Hiçbir şey satamayan da çalım satıyor sokaklarda!” (İlgazc, 2015: 65).

Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Paralı Atlet” adlı eserinde Fesleğen sokağın çocukları ile aynı sınıfta öğrenci olan Ferit, maddi olarak diğer çocuklardan daha iyi durumdadır. Ferit, okula yaş pasta getirir ve beş dilim pastayı da tek başına yer. Pasta Ferit’in midesini bozar ve helâya gider, helâdan çıkamaz. Bu durum, çocuklar arasında mizah oluşturur. Diyalogda geçen ‘Seni Opel marka bir arabayla almaya gelmiş. Bizim alaturka helâları beğenmezsen, seni arabasıyla alafranga helâlara götürmek için’ gibi cümleler iğneleme ile mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Şimdi de helâda, değil mi?”

-Bir saattir orada. Zor çıkar helâdan. Annesi boşuna bekliyor. Heeey Kırkyalan, bir pastada kutuda kalmış, bak arkadaşın sana yedirmek için bekliyor kapıda, çık da onu da zıkkımlan. Haydi, çık artık.

İçerden bitik bir ses duyuldu: Siz beklemeyin beni.

-Sen bizi bırak, annen bekliyor kapıda. Valla seni almadan gitmez hanımannen. Seni Opel marka bir arabayla almaya gelmiş. Bizim alaturka helâları beğenmezsen, seni arabasıyla alafranga helâlara götürmek için... Haydi, çabuk!” (İlgazd, 2015: 28).

Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Paralı Atlet” adlı eserinde soğukta teneffüsü dışarıda geçirmek istemeyen öğrenciler, öğretmenin ‘Türk çocuğu üşümez’ sözü ile karşılaşır. Bahri, öğretmenin söylediği söz ile durumu bağdaştıramaz ve gücün yetmediği yerde başkaldırma yerine, iğneleme ile mizahı pekiştirir. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Tamam! Dedi. Ders bitti. Herkes bahçeye!”

-Üşürüz öğretmenim bahçede, dediler hep birden.

-Türk çocukları üşümez!

-Bacaksız Bahri: Öğretmenim, dedi. Herkes aşağı iniyor. Onlar ne çocukları! Türk çocukları değil mi?

-Sus terbiyesiz! Çocuklar, siz herkesle birlikte aşağı ineceksiniz. Yalnız bu arkadaşınız bahçeye çıkacak. Yürü!

-Şu kadar çocuğun içinde bir ben miyim Türk çocuğu! Dedi.” (Ilgazd, 2015: 87).

Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Paralı Atlet” adlı eserinde Bahri, soğukta dışarıda teneffüs yapmak durumunda kalmıştır. Bahri’nin böyle bir ceza alması diğer öğretmen, Suna Özkanoglu tarafından karşılıksız kalmaz. Ancak böyle bir durumu, doğrudan söylemez ve iğneleme ile mizahı pekiştirir. Beşleri okutan Yıldız Öğretmen, eskiden tanıdığı Suna Özkanoglu’na şu şekilde takılmaktadır:

“Sakın bu çocuk, bahçede soğuktan titreye titreye kendine gelmeye çalışan bir Türk çocuğu olmasın! Dedi.” (Ilgazd, 2015: 89).

Rıfat Ilgaz’ın “Cankurtaran Yılmaz” adlı eserinde Yılmaz, Tural’ı ve Tural’ın babasını boğulmaktan kurtarmaktadır. Tural, daha önce Yılmaz’a iyi davranışlarda bulunmamıştır ve bu durum karşısında Tural mahcup düşmüştür, Yılmaz’a para vererek teşekkür etmeyi düşünmüştür. Ancak Tural’ın annesi bu durumu para ile değerlendirmenin doğru olmadığını düşünmektedir. Durumu ele alırken de alay etmektedir. Ancak söylemek istediği şeyleri olmaz demektense, kelime oyunu ile süsleyerek mizahı pekiştirmek için iğnelemeden faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Peki, anneciğim...Şey...

-Söyle çocuğum!

-Bu Yılmaz’ı çağırsak da buraya...

-Sonra...

-Ona para versek... Çok para...

-Annesi gülererek sordu: Ne kadar sözelimi? Kaç lira?

-Bin lira... İki bin lira...

-Demek, bin lirası senin için, bin lirası da baban için öyle mi? Siz o kadar ucuz kişiler misiniz? Yani, değeriniz biner lira mı?

-Daha çok verelim öyleyse.

-Ne kadar?

-Üç bin...Beş bin...

-Diyelim ki, üç bin, beş bin lira verilecek... Ne demiştin az önce? Yılmaz'ı buraya çağıralım demiştin, değil mi?

-Evet, öyle dedim.

-Yılmaz'ı buraya çağıracağız, Gel Yılmaz buraya diyeceğiz... Sen bizi kurtardığın için biz sana çok para vereceğiz... Çünkü biz, üç bin, beş bin liralık kişileriz. Biz boğulsaydık, İstanbul'da Galatasaray'daki Turistik Eşya Pazarı, Beş bin lira zarar edecekti. Sen bu mağazayı bu kadar zarardan kurtardığın için, sana..." (Ilgaz, 2008: 51-52).

Rıfat Ilgaz'ın "Bacaksız Okulda" adlı eserinde Resim dersinde öğretmen, öğrencilerden at çizmelerini, atın başına yular geçirmelerini ve böylece atın kaçmasını engellemelerini söylemiştir. Bahri, okuma yazma dersinde 'Altan Ata ot at' yazısını bir türlü okuyamamıştır ve resim dersinde de 'Ata ot' atmamak için ahıra bağlayabileceği bir at çizerek atın önüne arpa ve saman bırakmak istemiştir. Ancak bu durum öğretmenin gözünden kaçmaz, öğretmen olayı hatırlar ve iğneleme ile mizahı pekiştirmektedir. Öğretmen atı kaçıranın aslında kendisi olduğunun farkına varmaktadır. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Nerde at? Dedi.

-At mı, öğretmenim? Torbasını başından çıkarırken yuları da çıkmış...

-Eee, sonra... Korkarım kaçırdın atı.

-Kaçtı öğretmenim!

-Doğru! Arpasına karışırlar, samanına karışırlar... Çekti gitti, desene!" (Ilgaze, 2015: 33).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Hoca, Oğlunun eşek kesebilme ihtimalini bile düşünmemektedir. Hoca, oğluna kargalar bile sana korkuluk olma ihtimalini düşünüp saygı göstermez diyerek oğlunu tanımlamaktadır. Hocanın oğlu ise, adam yerine koyulanlar kavuk sahibi olanlar, keramet kavukta göndermesi yapmaktadır. Hoca Nasrettin kızdığı anda bile ters bir cevap vermeden

oğlunun Timur taraftarı olmasına gönderme yaparak ‘kavuk yerine bakır tolga geçir’ ve onlar gibi olmaya devam et ama yine de yürek yok sizde cevabını verir. Hoca Nasrettin eşiğini soylu bir eşek olarak nitelendirirken oğlu da cevaben durumla alay ederek ve iğneleme yaparak eşekten bahsedilmemiş gibi Karamanlı süvarisinin işe yaramadığını belirtir ve eşiğin subaşının uykusunu kaçırarak kadar güçlü olduğunun iğnelemesi yapmıştır. Mizah iğneleme ile diyalog içerisinde pekiştirilir. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Doğru dersin, baba! Kargaların beni adam yerine koymaları için senin kavuğunu tepeme oturtmam gerek!

-Kızmıştı hoca. Kızmıştı ya, kızdığını kimseye belli etmemişti bugüne kadar: Bırak benim kavuğumu da, başına Timur’un askerlerine giydirdiği bakır tolgayı geçir. Sonra çık köyleri talana! Timur’u görünce de ‘Yaşa başbuğ!’ diye kurtlar gibi ulu! Hatun, sen bu densize bakıp da gümüş sikkemden olurum diye korkma. Bunlarda kurt olup eşek parçalayacak yürek nerde. Sen çıkar ahırdan bizim küheylanı da bağdakiler soylu bir eşek görsünler!

-Oğlu babasına takılmaktan kendini alamadı: Bir de içi geçmiş Karamanlı süvarisini! Timur’un Akşehir’e koyduğu subaşının uykusu kaçsın!”(İlgaz, 2014: 2-3).

Rıfat İlgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca, dönemin kadılarının sadece dinleyerek ve başlarını sallayarak görev yaptıklarını, görevlerinin ise sadece bunlardan ibaret olmadığını, baş sallayarak ve söyleneni dinleyerek bu görevi eşiğin de rahatlıkla yapabileceğini anlatmaktadır. Dönemin Kadılarına iğneleme yapılarak mizah pekiştirilmiştir. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Yooo! Darılmaca yok! Dedi hoca. Bir kavuk da sana yaptırıp başına geçirirsem Akşehir kadısının yerine geçer, heybeyi bana taşıtırsın. Kadı kadılığını, eşek de eşekliğini bilmeli!

-Yani hocam, senin eşek kadı olamaz mı? Diye sordu yol arkadaşlarından biri.

-Olur mu olmaz mı bilmem, ama geçen gün mescidin kapısına bağlamış, içerde vaaz veriyordum. Önüne bakıp hep beni dinliyordu. Dinlediği bir şey değil, arada bir başını da sallıyordu. Böyle anlayışlı eşek neden kadı olmasın!” (İlgaz, 2014: 12).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Hoca, Subaşına tazı götürme sözü vermiştir. Ancak tazı bulamayınca bulduğu köpeği, Subaşına götürmek ister. Köpeğin tazı olarak kabul edilmeyeceği söylenince de Subaşının ne kadar kurallara bağlı olduğu, katı olduğu ve bir köpeği tazı haline getirebilecek durumda olduğunu vurgulamak için iğnelemeden faydalanılarak mizah pekiştirilmiştir. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Hocam, ne yapacaksın bu hantal sokak köpeğini?

-Subaşı benden bir tazı istemişti de...

-Aman hocam, bunun tazıya benzer bir yeri mi var?

-Eğer bu köpek pinti subaşının kapısında iki gün kalsın, üçüncü gün tazıya dönmezse yüzüme tükürün!" (Ilgaz, 2014: 13).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Nasrettin Hoca, döneminde bulunan kadılardan memnun değildir ve kadılara okuyan eşek göndermesi yapmaktadır. Eşegin, hocanın istediği yolda gitmemesi, aksilik çıkarması, ters yöne gitmesi, eşegin kahvenin önünde Hoca'yı üstünden atması gibi durumlar ön hazırlık sağlayarak eşegin edep görmesi, okuması gerektiği fikrinin temelini oluşturmuştur. Ancak durum Kadı'ların ters yönde gitmesi ile bağdaştırılmaktadır. Eşegin okuyarak kadı olması mümkün değildir. Dönemdeki kadılara gönderme yapılarak, iğneleme ile mizah pekiştirilmiştir. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Okutacaksın bu eşeği. Okutacaksın ki biraz yola gelsin. Huysuz bir hayvan bu!

-Doğru. Gelirken de yaptı yapacağını bana.

-Yoldan çıkanları yola getirmenin tek çaresi okutup adam etmektir.

-Bu Karakaçan mı okuyacak?

-Ya kim okuyacaktı? Benimki de huysuzluk ediyordu, verdim mektebe adam olsun diye.

-Okudu mu bari?

-Okumak da laf mı? Okudu da Silifke'ye kadı bile oldu.

-Deme!

-Ne olacaktı? Birinci vezir olacak değildi ya...

-Yani okudu demek?

-Hem de güldür güldür. Ver şunu götürüp yazdırayım.” (İlgaz, 2014: 16).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde daha önceki yaşadığı olayla söyleyeceklerini pekiştirmektedir. Hoca, Timur’un kapıkullarına iğneleme yapmaktadır ve yaşadığı durumla bağdaştırarak mizahı sağlamaktadır. Kişinin kendisinin bir vafsa sahip olmamasına rağmen insanın kıyafetinin saygınlık gördüğü, göndermesi yapılmaktadır. Mizahı pekiştirmek için iğnelemeden faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Eee, ne yaparsın evlat. Bu yıl da sıra köpekte. Geçenlerde bir ziyafete gittim, yüzüme bakmadılar bile. Bizim imamın kürkünü giyip gittim, başköşeye buyur ettiler. Çıkardım sırtımdan kürkü. Onu oturttum ben de başköşeye. ‘Buyur imamın kürkü’, dedim. Bu itibar bana değil, sana! Sokak köpeğinden tazı, asker kaçağından gazi olur mu? Üzerine uygun bir çul geçirsem neden olmasın. Bak Timur’un kapıkullarına, sanırsın her biri bir kahraman.” (İlgaz, 2014: 19).

Rıfat Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde tıraş olmak için berberde olan Hoca, dışarıdan gelen ses ile irkilir. Dışarıdan gelen ses; at nallarken tekme yiyen kişiden gelmektedir. Ancak berber Salih, tıraş ederken sakarlıklar yaptığı ve yüzünü kestiği için hoca, iğneleme ile Salih’e göndermede bulunmaktadır. Hoca, Salih’e tıraş ederken canımı acıtıyorsun iğnelemesi yapmaktadır. Mizahı pekiştirmek için iğnelemeden faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Berber usturanın sabunlarını sol avucuna sıyırdıktan sonra tepesinden doğru bir kez daha çekti. İnceden bir sızı yüreğine işlemiştı hocanın. Can acısıyla az kaldı bağıracaktı ki karşı dükkândan bir haykırış duyuldu.

-Berber, hocanın aklını başka yönlere saptırmak için, ‘Çolak Rıfkı yedi tekme’ dedi.

-Ne tekmesi? Diye sordu hoca.

-Canım, at nallıyor da...

-Ben de sandım Çolak Rıfkı birini tıraş ediyor!” (İlgaz, 2014: 26).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde üzerinde yatağanla yakalanan Hoca, Timur'un askerlerine, yatağanı kitap üzerinde düzeltme yapmak için kullandığını söylemiştir. Ama durum bununla kalmaz ve Timur, Hoca'yı yanına getirtir. Timur, hocanın kitap üzerinde yatağan kullanmadığını ortaya çıkarmak ister. Eşekler mi kullanır yatağanı diye sorduğunda ise Hoca, insanlar kullansaydı sen burada olmazdın cevabıyla mizahı pekiştirmek için iğnelemeden faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Getirin hocanın yatağanını. Yatağan geldi. Kimin bu? Dedi Timur. Senin mi iyi bak!

-Bir bakışta tanıdıktı yatağanını. Hayır, dedi benim değil.

-Ya kimin?

-Karakağan'ın.

-Burada eşekler mi kullanır yatağanı, hoca?

-Belli değil mi, ulu başbuğ! Eğer buralarda insanlar kullansaydı yatağanı sen nasıl gelir yerleşirdin Akşehir Ovası'na." (Ilgaz, 2014: 36).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde üzerinde yatağanla yakalanan Hoca, Timur'un askerlerine yatağanı, kitap üzerinde düzeltme yapmak için kullandığını söylemiştir. Ama durum bununla kalmaz Timur, Hoca'yı yanına getirtir. Kitap üzerinde yatağan kullanmadığını ortaya çıkarmak ister. Hoca, elyazması kitaba göz attığında Timur'u övmek için yazılan kaside olduğunu anlar. Hoca, kitapta düzeltilmesi gereken bir yer olmadığını, yatağanı kullanacak yer bulamadığını ancak yatağanla kasideyi yazan şairin düzeltilmesi gerektiğini belirtir ve Timur'u öven şairin düzeltilmesi lazım iğnelemesi yapmaktadır. İğneleme ile mizah pekiştirilmiştir. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"-Hımmm! Demek öyle ha! Buralarda eşekler kullanır yatağanı, öyle mi? Ne işte kullanırlar acaba?

-Sap kıyıp ot biçerler. Kadınlar soğan soyup ekmek keserler.

-Erkekler?

-Merasimlerde kuşanıp sultanın önünden geçerler.

-Ya hocalar? Yani senin gibi ne erkekten ne kadından sayılan hocalar? Okuryazar sayıldıkları için de eşekten sayılmayan ilmiye takımı yani?

-Arz etmişim, kahvede adamlarına, ulu başbuğ! Bizler de yanlış kazımakta kullanınız kitaplardan.

-Timur adamlarına döndü: Verin eline de kazısın bakalım... Dedi.

-Rahlenin üzerinde açık duran elyazması kitabı uzattı. Hoca şöyle sayfalarını çevirip bir göz gezdirince, dalkavuk bir şairin Timur'u övmek için kendi eliyle yazdığı uzun bir kaside olduğunu anladı. Bir sayfasını yüksek sesle okuduktan sonra, 'Tek bir yanlış yok ki nesini kazıyayım? Dedi. Bu yatağanla ancak bu kasidenin şairi düzeltilir.' (İlgaz, 2014: 36-37).

Rıfat İlgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Hoca, köylüye eşeğine bakmadıkları için içlerlemektedir. Eşeğe bakamayan köylüye Timur'dan iki tane fil getirmek zorunda kalmıştır ve köylü bu iki filinde hocanın başının altından çıktığını düşünmektedir. Köyde ürün bırakmayan fil, köylünün başına dert olmuştur. Hoca bu durumdan muzdarip olmak yerine sizin gibi insanlara uygun olan budur iletisi vermektedir. Mizah, iğneleme ile sağlanmaktadır. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Muhtar Himmet Ağa bu fil angaryasına çok içlerlemiştir. Hoca, hoca! Diye gürlledi. Hep senin başının altından çıkıyor bunlar!

-Hoca sinsi sinsi gülüyordu: Bir eşeğime bakamadınız. Huysuz ettiniz, gül gibi eşeğimi, Sizin yüzünüzden, okusun adam olsun diye mekteplere medreselere yolladım. Aç kalınca bir avuç arpayı çok gördünüz, çekin cezasını şimdi!" (İlgaz, 2014: 48).

Rıfat İlgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Timur, Hoca ile hocanın köyüne beslemeleri için fil göndermiştir. Filin bakımı zordur ve köyde mahsul bırakmamıştır. Bu durumdan şikâyet eden kişi hocaya danışır ve hoca durumu değerlendirir. Timur'a gönderme yapan hoca, filin yiyeceği bir şey kalmadı ancak gölün kuruduğunu Timur duymasın yoksa fil yetiştirmeye kalkar diyerek iğnelemede bulunmaktadır. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Hocam, dedi, bu Timur denilen Tanrı gazabı Buhara’dan, Semerkant’tan ne halt etmeye geldi buralara? Kuruttu memleketi!

-Madem memleketi kurutuyor, Akşehir Gölü’nü de kurutur bir gün!

-Gölü kurutup da ne yapacak dersin, hoca?

-Ne yapacağı var mı, otlak yapıp davar besleyecek. Herif çobanlıktan yetişme.

-Peki, bu kadar davarı nerde sulayacak gölü kurutunca?

-Sus, dedi hoca, kulağına gider de davar yetiştirmekten vazgeçer. Bir de fil yetiştirmeye kalkarsa ne yaparız?” (Ilgaz, 2014: 62).

Rıfât Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca’nın parayı sevdiği herkes tarafından bilinmektedir ve Tefecilik yapan Raif Efendi, hoca’ya bu durumu onaylatmak ister. Hoca, parayı sevdiğini kabul eder ve tefeci Raif Efendi’ye senin gibi kişilere muhtaç olmamak için severim diyerek iğneleme ile mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Tefeci Raif kendi mizacına göre bir soru sıkıştırıvermişti araya: Seni parayı çok seviyor derler, hoca! Doğru mu?

-Doğrudur, Raif Efendi. Bir akçeye üç düğüm atarım, senin gibilere muhtaç olmamak için!” (Ilgaz, 2014: 65).

Rıfât Ilgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca, toplum olarak düşünmeden kararlar verildiği konusunda göndermede bulunmaktadır. Bu durumu, oyun haline getirerek, sorularla yönlendirmiştir. Uçan canlının deve olması durumunda yaşayacakları kolaylığı anlatan hoca, ‘ne güzel olurdu’ tepkisi ile karşılaşır ancak kişiler tarafından olumsuz durum göz önünde bulundurulmaz. Bu durum iğneleme ile mizahı pekiştirir. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Şükredin Tanrı’ya, dedi hoca, ya deveyi kanatlı yapsaydı ne yapardınız?

-Yaaa! Dediler. Tanrı bizi düşünür.

-Hoca bir süre sustu. Kendini tutmak istedi, tutamadı: Ne adamlarsınız siz... Dedi. Tanrı deveye kanat verseydi Sina Çölü'nü kaç saatte geçeceğinizi düşünmezsiniz de damınızın çökmediğine şükredersiniz!

-Ama aklımıza sen getirmedin mi bu deveyi?

-Ben getirdim, ama dedi hoca, leyleğin hiç mi suçu yok? Leylek başımızın üstünden uçmasa deve de aklıma gelmezdi.” (İlgaz, 2014: 65).

Rıfat İlgaz'ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde haramilerle karşılaşan hoca, üzerinde ne kadar parası varsa verilmeye zorlanır. Ancak hoca, durumu sakinlikle karşılayıp, Timur geldi geleli para gümüş sikke taşımadığını belirtir. Timur'a sinirlenen harami, Timur'un köpeksiz köyde dolaştığını söyleyince hoca, iğneleme ile cevabını verir. Köyün köpeksiz kalmadığını her daim var olduğunu söyler. Mizahı pekiştirmek için iğnelemeden faydalanır. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Çok konuşma! Neyin varsa sökül! Kaç gümüş sikken var?

-Timur geleli Alaettin'in adını üzerimde taşıyorum.

-Bir ayağını da ben kıracağım Timur'un, bu gidişle! Köpeksiz köyü buldu da...

-Yok estağfurullah ağam! Köyümüz ne zaman köpeksiz kaldı ki?” (İlgaz, 2014: 67).

Rıfat İlgaz'ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca'ya, İsa'nın gökte ne yiyip içtiği sorulur ve Hoca, sorulan soru karşısında sinirlenir. İsa'nın ne yiyip içtiğini merak edersin de hocanın ne yiyip içtiği seni ilgilendirmez mi diyerek soruyu yanıtlar. Hocanın verdiği cevap iğneleme ile mizahı pekiştirir. Varlığını devam ettiren insanların ne yiyip içtiği ile ilgilenin, olguları daha iyi kavrsınız iletisi verilmektedir. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Hocam, dedi, bir sorum var sana.

-Sor, evlat!

-Bu Hazreti İsa var ya... Ne yer ne içer göğün dördüncü katında?

-Kızmıştı hoca. Yürüyüp gitmek istedi, gönlü razı olmadı: Behey uğursuz oğlu uğursuz, dedi, şu kadar zamandır bu köydeyim, daha bir gün hocamız ne yer ne içer, sordunuz mu hiç? Tanrı'nın buyur ettiği İsa, onun yanında aç mı kalacak?" (İlgaz, 2014: 82).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Hoca, kerametın kavukta olmadığını, okuyanın kavuk olmadığını belirtmektedir. Önemli olan bilip bilmediğindir ve kavuk tek başına okuma sağlayamaz. Mizahı pekiştirmek için iğnelemeden faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Adam elindeki mektubu hocaya uzatarak, şu mektubu sökebilir misin? Dedi.

-Hoca baktı baktı, Hayır, dedi, Farisi'nin tam koyusu!

-Peki, okuyamazsın da bu kavuğu ne demeye geçirirsin başına?

-Ahbap! Keramet kavuktaysa al başına geçir de sen oku bakalım!" (İlgaz, 2014: 103-104).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Koçhisar'a gönderilen hoca, Koçhisar'a gelme sebebini Akşehir'deki güzelliklerden faydalanamadığını, subaşının yasak getirdiğini ve bu durumda baskı altında yaşayamayacağını belirtir. Hoca, 'Böyle bir zorbayla sokakların güzelliğinden mahrum kalamazdım ve başkaldırdım çıktım buraya geldim' der. Ancak durum böyle değildir. Hoca, Akşehir'den Koçhisar'a sürgün edilmiştir. Bu durumu bilen halk, böyle değil senin sürgün edildiğin söylenir deyince de hoca, daha önceki şehir ile fikirlerini değiştirerek tabi ki bu şehre devlet zoruyla gelinir diyerek iğneleme ile mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Hadi! Dedi Hoca. On beşlik kızın başı kadar ayı görmek için daha akşamdan dökülmüşsünüz sokaklara! Kağrı tekeri kadar ay gece gökyüzünde dolaşıp dururken subaşı kalkıp sokağa çıkmak yasak diyecek. Nasıl geçinilir bu zorbayla? Ben de çıktım Akşehir'den buralara geldim!

-Ama seni subaşının adamları zorla getirmişler buraya!

-Böyle memlekete insan kendi isteğiyle gelmez ya. Gelse gelse devlet zoruyla gelir." (İlgaz, 2014: 131).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Hoca, eşeğinin tahsil gördüğünü ve kadı olduğunu düşünmektedir ve Koçhisar'a atandığını öğrenen hoca, Koçhisar kadısının yanına gider, kadıyı kendi eşeği olarak görmektedir. Kadı, bu duruma sinirlenir ancak tepki vermez ve Hoca'nın kalbini kırmamak için ona bir eşek verir. Kadı, belli bir süre geçtikten sonra hocanın memnun olup olmadığını öğrenmek için yanına gider. Hoca ise memnun olduğunu söyler ama arada mırıldanır. Bu durumdan memnun değil misin diye sorunca kadı, Hoca, memnun olduğunu belirtir ama senin halin başkaydı diyerek kadıya cevabını verir. Eşeğin okuyup kadı olması mümkün değildir. Ancak hoca eşeğini okuyup kadı yaptığına inandığı için zamanın kadılarına göndermede bulunmuştur ve kadıya ima ettiği sözlerden dolayı da iğneleme ile mizah pekiştirilmiştir. Mizah çeşitlerinden iğneleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Kadı hiçbir şey anlamamıştı: Nasıl işine yarıyor mu bari?

-Yaramaz olur mu? Binip bir dolaşsam gözüm gönlüm açılıyor.

-Yürüyüşü nasıl, rahat mı?

-Eh, ayaklarım yerden kesiliyor ya, yeter.

-Demek öyle ahım şahım bir eşek değil, öyle mi?

-Gene sağ ol, sağ olmasına da...

-Demek memnun değilsin haaa?

-Memnunum, memnun olmasına da...

-Eee?

-Bırak evladım, deşme yaramı. Bunlar da eşek mi sanki! Ah, evlat, ah! Senin halin çok başkaydı!” (Ilgaz, 2014: 143).

Ilgaz, toplumun aksak giden olaylarını eleştirmek ve gözler önüne sermek için iğnelemeden faydalanmıştır. Ilgaz, haksızlıklar, adaletsizlik, taraflılık, çelişki gibi konuların eleştirisini yapmaktadır. Ancak bu konular eleştirilirken kötü bir söylemle değil mizah ile sunulmuştur. Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda eleştirdiği konuları Ilgaz, olduğu gibi yansıtmaz mizah ile bütünleştirir.

4.17. İmleme

İlgaz, çocuklar için yazdığı eserlerinde mizah çeşitleri içerisinde yer alan imlemeden faydalanmıştır. *“İmleme, bir cümlemin anlam alanının ötesinde başka anlamlara işaret etmektedir. İmlemede, söylenmek istenen direkt değil, dolaylı olarak söylenir. Seyirci-okuyucu, imalı cümlemin derin yapısında, yüzey yapısının işaret ettiği anlamın dışında bir mana olduğunu kavrar. İmlemeye başvurmanın nedenlerinden biri de, karşıdaki kişi ile dolaylı sözlerle alay etmektir. Üstünlük duygusuyla gülündüğünü iddia etmek yanlış olmaz”* (Usta, 2005: 96). İlgaz, söyleyeceği sözleri doğrudan okuyucuya iletmez. İlgaz’ın bazı söylemleri dolaylı bir şekilde okuyucuya iletilmektedir. İlgaz, “Hoca Nasreddin ve Çömezleri” eserinde bilinçli bir okuyucu kitlesi ile iletişime geçmektedir. İlgaz’ın Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (2) tane olmak üzere imleme ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat İlgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca, oğluna durduk yere el öpmezsin, bayramdan bayrama el öpersin, şimdi niye el öpmek istedin iletisi vermektedir. Hoca’nın oğlu ise Hoca’ya, para vermezsin olur ya umut ettim belki para verirsin göndermesi yapmaktadır. Diyalog içerisinde bulunan göndermelerle iğneleme yapılmaktadır. Mizah iğneleme ile pekiştirilmektedir. Mizah çeşitlerinden imleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Ver elini de öpeyim!

-Acelen ne, bayramda öpersin!

-Boş çevirmezsin, olur ki...

-Yazık! Boş hayallerle öldürüyorsun vaktini böyle! Haydi hatun, sağlıcakla kal!” (İlgaz, 2014: 4).

Rıfat İlgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca, diyalog içerisinde geçen ‘Sen ezbere Yasin okuyabilir misin, bizim gibilere veresiye defteri gerek’ derken o kadar çok borcumuz var ki akılda tutmakla mümkün değil, uzun bir hafızan olması gerekir iletisi vermektedir. ‘İyisi mi, sen kendi karnının açlığına bak, hoca! Beş köfte sana nasıl? Beş de ona! Sen benimkini on yap da beşini onun köftesine ekleyeyim! İlahi hoca, bir gün

de kendini düşünmezsin hiç!’ sözü ile de aslında sen köpeği düşünmüyorsun on köftenin onu da senin ekmeğin içine giriyor. Sen kendini hiç düşünmezsin iması yapılmaktadır. Mizahı pekiştirmek için diyalogda imlemeden faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden imleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Selam, hoca efendi! Yeni cüppenî güle güle giy.

-Anladın peşin paralı müşteriye de gönlümü almaya çalışıyorsun, değil mi?

-O nasıl söz, hoca efendi? Sen alçakgönüllülük edip benim köftelerimi yemek istersen bütün köftelerim sana helal olsun!

-Sağ ol, köftecibaşı! Demek veresiye defterin var senin de?

-Ben okuma yazma bilmem! Alacaklarımı aklımda tutarım.

-Sen ezbere Yasin okuyabilir misin?

-Biz de öyle kafa mı var, hoca?

-Ahbap, bizim gibilere öyle kafa gerek! Sen koy iki ekmeğin içine onar köfte!

-Çok değil mi hoca?

-Ben bir günlük açım. Şu garip, kaç günlük açtır bilmem, dili olsa da söylese!

-Sen onu bilmezsin, ama köpeğin köpeklik etmesi için karnının hiç doymaması gerektiğini bilirsin!

-Bak bunu da senden öğrendim, köftecibaşı!

-İyisi mi, sen kendi karnının açlığına bak, hoca! Beş köfte sana nasıl? Beş de ona!

-Sen benimkini on yap da beşini onun köftesine ekleyeyim!

-İlahi hoca, bir gün de kendini düşünmezsin hiç!” (İlgaz, 2014: 21-22).

İlgaz, söyleyeceği sözleri doğrudan okuyucuya iletmez. İlgaz, söylemek istediklerini dolaylı bir şekilde de okuyucuya sunar. Söylenilen sözün bir başka anlamı daha bulunmaktadır. Ancak sözün her iki anlamı da duruma uygun düşer. Sözün her iki anlamının da duruma uygun düşmesi mizahı pekiştirmektedir.

4.18. Müşakele

Kelimenin lügat manası “*şekilce bir olma, benzeme*” demektir. Başka bir ifadeyle “*Bir fiilin kendisine ilave edilen kelimelerle değişik anlamlarda tekrar edilmesidir. Türkçe mastarlardaki mana zenginliğinden dolayı müşakelenin lisanımızda önemli bir yeri vardır. Parlak bir anlatım şeklidir*” (Külekçi, 1999: 107). İlgaz’ın çocuklar

için yazdığı eserlerden Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı içerisinde müşakele örneklerine rastlanmaktadır. Müşakelede iğnelemeden de faydalanılmaktadır. Kelimelerin birbirine olan benzerlikleri ya da yakınlıkları müşakele mizah çeşidinden faydalanmayı kolaylaştırmıştır. Cümleye yapılan müdahale mizah dışında bir amaç taşımamaktadır. Ilgaz'ın Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (1) tane olmak üzere müşakele ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Hoca, aynı zamanda da Gülsüm'ün kocasıdır. Hoca, karısına sen bana kocacığım diye seslenir. Ancak hocanın karısı, Hoca demeye alışıktır. Hoca, karısının alışkanlığını değiştiremez ancak iğneleyici bir şekilde 'Bak cahile! Ne hoca sözü dinliyor ne koca!' diyerek mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden müşakele ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Hocacığım...

-Bırak hocayı mocayı! Kim bana hoca derse desin, ama sen kocacığım de, olur mu?

-Olur hocacığım!

-Bak cahile! Ne hoca sözü dinliyor ne koca! Çekerim kulağımı haaa!" (Ilgaz, 2014: 5).

Ilgaz, dil oyunlarını kullanarak güzel bir anlatım biçimi olan müşakeleden faydalanmıştır. Ilgaz'ın müşakeleden faydalanmasının nedeni mizahı pekiştirmektir. Sözcüğün değiştirilebilmesi ya da türetilmesi anlam zenginliği oluşturur.

4.19. Alışılmamış Bağdaştırma Kullanımı

Sözcüklerin başka sözcüklerle yan yana gelerek oluşturdukları birleşimler mantıkdışı ve anlam açısından aykırılık oluşturabilir. Sözcüklerle birlikte tamlamalar da bu tür bir birleşim sağlayabilir ve aynı sonucu oluşturabilir. Okuyucu- seyirci-dinleyici, sözcüklerin ya da tamlamaların yan yana gelerek oluşturdukları birleşimlere alışık değildir ve günlük dilde alışık olmadığı tamlamaları kullanmaz. Cümlelerde bu tür birleşimlerin oluşması alışılmamış bağdaştırma olarak nitelendirilmektedir (Aksan, 2013: 152). Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı eserlerden Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı içerisinde alışılmamış bağdaştırma örneklerine rastlanmaktadır. Ilgaz, alışılmamış bağdaştırma kullanımına fazla yer vermemiştir. Ilgaz'ın Hoca Nasreddin

ve Çömezleri adlı eserinde (2) tane olmak üzere alışılmamış bağdaştırma kullanımı ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Hoca'ya yaşının kaç olduğu sorulur ve hoca, geçen yıl söylediği yaşı söyler. Geçen yıl da aynı yaşı söylediği ortaya çıkar. Hocanın cevabı hazırdır; Sözünden dönecek adam olmadığını, ne söyledi ise aynısını yıllarca söyleyeceğini ifade eder. Sözünden dönecek adam olmamak ile yaşının ilerlemesi arasında bir bağlantı bulunmamaktadır. Alışılmamış bağdaştırma kullanımı mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden alışılmamış bağdaştırma kullanımı ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Kaç yaşındasın, hocam? Diye sordu yaştaşlarından biri.

-Tam kırk yaşıdayım, Ali Ağa!

-Hoca geçen yıl sordum, gene kırk dediydin!

-Beni ne sandın sen? Kırk yıl sonra sor, gene kırkıdayım! Sözümden dönecek adam mıyım ben?" (Ilgaz, 2014: 64).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde karısını çok seven hoca, namazda karısı aklına gelince rekât sayısını karıştırmıştır. Himmet Ağa, Hocaya öğle namazının kaç rekât olduğunu sorunca da hoca, yanlış kıldırıldığını anlar ve 'Gülsüm'süzü sekiz, Gülsüm'lüsü on iki rekât' cevabı ile alışılmamış bağdaştırma kullanmıştır. Öğle namazındaki rekât ile Gülsüm arasında bir bağlantı bulunmamaktadır. Mizah çeşitlerinden alışılmamış bağdaştırma kullanımı ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Bu Gülsüm'ü ne zaman düşünsem bir sakarlık oluyor. Bir gün mescitte namaz kıldırıyordu ki aklına Gülsüm'ün allığı takılmıştı. Narçiçeği rengindeydi allık. Hem yanaklarına hem dudaklarına sürerdi Gülsüm bu boyadan. Doğru mudur genç bir kadının boyanması diye düşünmeye başlamıştı. Kaçınıcı rekâtı kıldırıyordu? Namaz bitmiş miydi, bir rekât daha var mıydı, bir rekât fazla kılırsa ne çıkardı? Eksik günahı, ama fazlası da mı günahı? Eksik kıldırılmamak için bir rekât bile fazla kıldırıyordu.

-Namaz bittikten sonra Himmet Ağa yaklaşmış, Öğle namazı kaç rekât, hoca? Diye sormuştu.

-Anlamıştı hoca neden sorduğunu: Gülsüm'süzü sekiz, Gülsüm'lüsü on iki rekât... Dedi." (Ilgaz, 2014: 77).

Rıfat Ilgaz çocuklar için yazdığı kitaplarında alışılmamış bağdaştırma kullanımına fazla yer vermemiştir. Ilgaz'ın eserlerinde yer alan alışılmamış bağdaştırma kullanımı ise beklenilmeyen bir durum oluşturduğu için mizahı pekiştirmektedir.

4.20. Kaydırma

Ilgaz çocuklar için yazdığı eserlerinde kaydırma adlı mizah çeşidine yer vermektedir. “Çok basit ve çok etkili bir söz sanatı olan kaydırma, vurgunun birdenbire önemli olan yerine önemsiz” (Koestler, 1997: Akt., Usta, 89: 2005). Veya mecaz anlam yerine gerçek anlama kaydırılmasıdır. *Günlük dilde bulunan çok sayıdaki mecaz, deyim ve atasözlerinin temel anlamlarına ani bir geçiş, yaratacağı uyumsuzlukla gülmeye neden olur. İşte bu nedenle kaydırma, mizah ustaları için bir gülmece madenidir*” (Usta, 89: 2005). Sözcüklerin gerçek anlamdan mecaz anlama kaydırılması mizahı pekiştirmektedir. Kaydırma adlı mizah çeşidinde beklenilmeyen ve uyumsuzluk oluşturan bir durum söz konusudur. Ilgaz'ın Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (2) tane olmak üzere kaydırma ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat Ilgaz'ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca, yolda giderken susuzluğunu gidermek için kavun karpuz bostanına girer ve kavun-karpuz yemek ister. Ancak bekçi gelir ve hocayı kovar. Hoca durumdan faydalanarak bekçiye kavun-karpuzu ne kadara sattığını sorunca, bekçi satılık değil diye cevap verir. Ancak hoca, zaten param da yoktu bir iki tane alayım diyerek cevap verir. ‘satılık değil’ kelimesi anlam kaymasına uğrayarak, söylenilen sözün anlamı kaydırılmıştır. ‘Satılık değil’ alamazsın, anlamında kullanılmıştır. Ancak hoca sözü değerlendirerek ‘parasız veriyorsun demek’ anlamına kaydirmiştir. Gerçek anlamının dışına çıkmıştır ve dil oyunlarından anlam kayması ile mizah pekiştirilmiştir. Mizah çeşitlerinden ve dil oyunlarından anlam kayması ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Defol! Dedi bekçi. Gözüm görmesin seni!

-Öfkelenme ağa! Dedi hoca. Acelemden unuttum sormayı. Kaça veriyorsun bu karpuzları?

-Satılık değil!

-Demek parasız veriyorsun? Zaten üzerimde para da yoktu. Gelmişken bir iki tane alayım bari!” (İlgaz, 2014: 78).

Rıfat İlgaz’ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca’ya kuzunun neresini sevdiği sorulur, hoca, bu soruyu, kuzunun melemesi olarak cevaplar. Kuzunun neresini seversin sorusunun karşılığı ‘melemesi’ değildir. Kuzunun vücudunda bir yerde melemesi yoktur. Sorulan soruya verilen cevap, dil oyunlarından kaydırma ile mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden ve dil oyunlarından anlam kayması ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Yolun kenarında kurban kesiyordu demirci Recep’in oğlu. Babası sağ salım döndüğü için. Komşular başına toplanmışlardı.

-Hoca önlerinden geçerken, Allah kabul etsin, evlat! Dedi

-Sağ ol hoca emmi. Kuzunun neresini seversin?

-Kuzunun melemesini severim.” (İlgaz, 2014: 81).

Rıfat İlgaz’ın çocuklar için yazdığı kitaplarında kaydırma ile oluşturulan mizah çeşidine fazla yer verilmemiştir. Kaydırma mizah çeşidinde sözcüklerin gerçek anlamlarından uzaklaşması ve mecaz anlama yönelmesi anlam karmaşasına yol açar. Aniden gerçekleşen ve uyumsuzluk yaratan bu durum mizahı pekiştirmektedir.

4.21. Yineleme

İlgaz, çocuklar için yazdığı kitaplarında mizahı pekiştirmek için yineleme mizah çeşidine yer vermektedir. “*Dilbilimsel olarak, sesbilgisi, biçimbilgisi, söz dizim, anlambilim ve metin açıları altında incelenerek sözdiziminin değişik aralıklarla tekrarlanması demektir*” (Özünlü, 2001: 129-140). Yineleme diyalog içerisinde farklı yerlerde tekrarlanmaktadır. İlgaz’ın eserinde tekrarlanan sözcük, anlamsal olarak farklılık oluşturmaz ve tam olarak verilmek istenen ileti verilir. İlgaz’ın Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (2) tane olmak üzere yineleme ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat Ilgaz'ın "Bacaksız Sigara Kaçakçısı" adlı eserinde Bacaksız, arkadaşı Keriz Arif ile sigara satarken söylediği 'tıkız tıkız' ikilemesi ile mizah pekiştirilir. Mizah öğelerini pekiştirmek için ikilemelerden yani sözün tekrar edilmesinden faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden yineleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“ Dur! Dedi. Biraz da ben bağırayım. Kent var ağabeyler! Tıkız tıkız Kentler! Yeni geldi ağabeyler!” (Ilgaz, 2015: 57).

Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Hoca, kendisine gelen karı kocayı ayrı ayrı dinlemiş ve her ikisine de hak vermiştir. Bu duruma şahit olan hocanın karısı sinirlenir. Hocanın karısı hem 'Durmuş'a hak verdin hem de Durmuş'un karısına hak verdin yaptığın doğru değil' deyince hoca, karısına da hak verir. 'Hak vermek' ayrı bir kavramdır, 'haklısın' demek ayrı bir kavramdır. 'haklısın' sözü diyalog içerisinde yinelenmiştir. Dil oyunlarından yineleme ile mizah pekiştirilmiştir. Mizah çeşitlerinden yineleme ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Gene Durmuş'un karısı gelmiş, kocasını çekiştiriyordu hocaya.

-Haklısın, diye kesti kadının sözünü hoca, koca dediğin karısının sözünden çıkmamalı!

-Zeynep Kadın kocasına karşı hak kazandığı için değil de hoca tarafından kendisine hak verildiği için keyiflenmişti. Çok geçmeden kadın gitti,

-Durmuş geldi, karısından dert yanmak için. Hoca dinledi, ona da hak verdi.

-Haklısın Durmuş, dedi, kadın dediğin kocasının sözünden çıkmamalı! Çıkarsa, baştan da çıkar.

-Hay ağzını öpeyim, hoca!

-Hocanın büyük karısı kızdı: Koca, koca! Dedi. Çok tuhaf adamsın sen! Birini dinledin, hak verdin. Ötekini dinledin, haklısın, dedin. Ne biçim iş bu?

-Vallahi hatun, sen de haklısın!” (Ilgaz, 2014: 85).

Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarında yineleme ile oluşturulan mizah çeşidine fazla rastlanmamaktadır. Var olan yineleme ise mizahı pekiştirme amacı gütmektedir. Yinelenen sözcükler anlam olarak farklılık oluşturmaz. Sözcüklerin tekrarı mizahı pekiştirmektedir.

4.22. Eş Adlılık (Cinas)

Cinas, iki sözcüğün aynı anlama gelmemesi koşuluyla söyleme ve yazma bakımından aynı olmasıdır (Külekçi, 1999:220). Mizahta sözcüklerin tek bir anlamı da her iki anlamı da akla gelebilir. Ilgaz, mizah çeşidi olarak eş adlılıktan faydalanmıştır. Ilgaz kelime oyunu yapmaktan çok eş sesli kelimeleri iğneleme yapmak amacıyla kullanmıştır. Dil oyunları içerisinde yer alan eş adlılık iğnelemenin temelini oluşturması açısından önemlidir. Ilgaz'ın Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (2) olmak üzere eş adlılık ile ilgili mizahî unsurlar metin içerisinde şu şekilde anlatılmıştır:

Rıfat Ilgaz'ın “Hoca Nasrettin ve Çömezleri” adlı eserinde Hoca, eşeğinin tahsil görmesi için gönderdiği kişi ile karşılaşır ve eşeğinin ne durumda olduğunu sorar. Hoca, eşeğinin iyi bir tahsil aldığını ve kadı olduğunu öğrenir. Hoca, neden eşeğinin gelip de elini öpmediğini sorar, karşılığında ise eşek, koskoca kadı oldu, işleri yoğun, sen git gör de yaptığı eşeklikten utansın cevabını alır. ‘Eşek’ kelimesi, hem gerçek anlamda hem de gelip elini öpmemesini nitelendiren, eşeğe yakıştırılmayan, kaba bir söylem olarak, yapılan davranışı belirtmek için kullanılmıştır. Eş adlılık mizahı pekiştirmektedir. Mizah çeşitlerinden eş adlılık ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Sivrihisar’a yerleştim. Koçhisar’da çuhacılık yapıyorum. Hadi görüşürüz gene, hocam!

-Dur hele! Benim eşeği soracaktım...

-Senin eşek mi, hoca? Senin eşeği verdim mektebe okudu.

-Kafası kalın çıkmadı demek?

-Öylesine akıllı çıktı ki hiç sınıfta kalmadan okuyup icazetini aldı.

-Sonra?

-Sonrası... Benim eşek gibi kadı oldu o da...

-Nereye kadı oldu?

-Koçhisar’a!

-Bayramlarda gelip elimi öpmüyor ya?

-Bak hele! Demek işten başını alamıyor. Oysa benimki kalkar, taa Silifke’den elimi öpmeye gelir.

-Ne eşekler var şu dünyada.

-Hoca, ben senin yerinde olsam ne yapardım, biliyor musun?

-Ne yapardın?

-Onu utandırmak için kalkar, Koçhisar'a giderdim.

-Değer mi ayağına gitmeye?

-Hocanın gitmeyeceğine aklı yattığı için, Koskoca kadı... Dedi. Gidip utandırmalı! Utansın yaptığı eşeklikten!" (İlgaz, 2014: 99).

Rıfat İlgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" adlı eserinde Timur, Hoca'yı Koçhisar'a sürgün olarak göndermiştir. Timur, hocaya bir eşek ve para kesesi vermiştir. Subaşı, hocaya para kesesini almasını söylediğinde hoca, durumu değiştirerek para kesesi ile hamamda kullanılan keseyi aynı anlamda kullanmıştır. Hoca, 'Daha terlemedim' derken de yaptıklarınızdan, beni Koçhisar'a sürgün yollamanızdan daha terlemedim anlamına çekmektedir. 'Kese' kelimesinin anlamı değiştirilerek eş seslilikten faydalanılmıştır. Mizah çeşitlerinden eş adlılık ile oluşturulan mizahî unsurlar, metin içerisinde şu şekilde anlatılmaktadır:

"Birden sertleşmişti subaşı: Neler söylüyorsun sen hoca? Diye gürledi. Kalk! Hemen çıkıyorsun yola. Al şu keseyi.

-Ne kesesi olduğunu anlamıştı ya, hocalığı tutmuştu işte: Daha terlemedim, dedi, kese istemez." (İlgaz, 2014: 114).

İlgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda eş seslilikten faydalanılarak oluşturulan mizah çeşidine de rastlanmaktadır. Sözcüğün her iki anlama da uygun düşmesi ve her iki anlamını da yansıtabilmesi açısından önemlidir. İlgaz kelime oyunu oynama amacı gütmemektedir. İlgaz'ın eş seslilikten faydalanma amacı eleştirme ve iğneleme amacı gütmektedir.

Rıfat İlgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplardaki mizah çeşitleri şu şekildedir:

Rıfat İlgaz'ın çocuklar için yazdığı kitaplarda mizah çeşitlerinden ağız, lehçe, kesimsel dil kullanımı ile ilgili Bacaksız Kamyon Sürücüsü adlı eserinde (1) tane, Bacaksız Tatilde adlı eserinde (1) tane, alay ile ilgili Bacaksız Kamyon Sürücüsü adlı eserinde (4) tane, Bacaksız Tatilde adlı eserinde (1) tane, Bacaksız Sigara Kaçakçısı

adlı eserinde (4) tane, Bacaksız Paralı Atlet adlı eserinde (2) tane, Kumdan Betona adlı eserinde (1) tane, Öksüz Cıvcıv adlı eserinde (2) tane, Halime Kaptan adlı eserinde (4) tane, Küçükçekmece Okyanusu adlı eserinde (2) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (7) tane, argo kullanımı ile ilgili Bacaksız Okulda adlı eserinde argo kullanımı (1) tane, Kumdan Betona adlı eserinde argo kullanımı (1) tane, benzetme sanatı ile ilgili Bacaksız Kamyon Sürücüsü adlı eserinde benzetme (1), Bacaksız Tatil Köyünde adlı eserinde benzetme (1) tane, Bacaksız Sigara Kaçakçısı adlı eserinde benzetme (2) tane, Bacaksız Okulda adlı eserinde benzetme (3) tane, Cankurtaran Yılmaz adlı eserinde benzetme (1) tane, Öksüz Cıvcıv adlı eserinde benzetme (1) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde benzetme (3) tane, Çok anlamlılık ile ilgili Bacaksız Tatil Köyünde adlı eserinde çok anlamlılık (1) tane, Bacaksız Sigara Kaçakçısı adlı eserinde çok anlamlılık (1) tane, Bacaksız Paralı Atlet adlı eserinde çok anlamlılık (1) tane, Bacaksız Okulda adlı eserinde çok anlamlılık (1) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde çok anlamlılık (3) tane Deyimlerden faydalanma ile ilgili Ilgaz'ın Bacaksız Kamyon Sürücüsü adlı eserinde deyimlerden faydalanma (1) tane, Öksüz Cıvcıv adlı eserinde deyimlerden faydalanma (1) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde deyimlerden faydalanma (2) tane, İroni ile ilgili Ilgaz'ın Bacaksız Kamyon Sürücüsü adlı eserinde ironi (2) tane, Bacaksız Okulda adlı eserinde ironi (1) tane, Cankurtaran Yılmaz adlı eserinde ironi (1) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (5) tane, Teşhis ve kişileştirme ile ilgili Ilgaz'ın Bacaksız Kamyon Sürücüsü adlı eserinde kişileştirme (3) tane, Öksüz Cıvcıv adlı eserinde kişileştirme (4) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri (4) tane, Sözcük sapması ile ilgili Ilgaz'ın Öksüz Cıvcıv adlı eserinde sözcük sapması (1) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde sözcük sapması (1) tane, Tecahül-ü arif sanatı ile ilgili Ilgaz'ın Bacaksız Sigara Kaçakçısı adlı eserinde tecahül-ü arif (1) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (1) tane, tekerleme ile ilgili Ilgaz'ın Bacaksız Kamyon Sürücüsü adlı eserinde (1) tane, tersine çevirme (kiyasmus) ile ilgili Ilgaz'ın Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (8) tane, tezat ile ilgili Ilgaz'ın Bacaksız Kamyon Sürücüsü adlı eserinde tezat (1) tane, Bacaksız Okulda adlı eserinde ironi tezat (3), Kumdan Betona adlı eserinde tezat (2) tane, Öksüz Cıvcıv adlı eserinde tezat (1), Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (8) tane, yanlış anlamalar- anlam sapması ile ilgili Ilgaz'ın

Bacaksız Sigara Kaçakçısı adlı eserinde yanlış anlamalar (2), Bacaksız Okulda adlı eserinde yanlış anlamalar (1), Öksüz Cıvıv adlı eserinde yanlış anlamalar (1), Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (2) tane, mübalağa (abartma) ile ilgili Ilgaz'ın Bacaksız Sigara Kaçakçısı adlı eserinde mübalağa (1) tane, Kumdan Betona adlı eserinde mübalağa (1) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (4) tane, iğne ve taş ile ilgili Ilgaz'ın Bacaksız Sigara Kaçakçısı adlı eserinde iğneleme (1) tane, Bacaksız Paralı Atlet adlı eserinde İğneleme (3) tane, Bacaksız Okulda adlı eserinde iğneleme (1) tane, Cankurtaran Yılmaz adlı eserinde iğneleme (1) tane, Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (17) tane, imleme ile ilgili Ilgaz'ın Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde (2) tane, müşakele ile ilgili Ilgaz'ın Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde müşakele (1) tane, alışılmamış bağdaştırma kullanımı ile ilgili Ilgaz'ın Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde alışılmamış bağdaştırma kullanımı (2) tane, kaydırma ile ilgili Ilgaz'ın Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde kaydırma (2) tane, yineleme ile ilgili Ilgaz'ın Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde yineleme (2) tane, eş adlılık (cinas) ile ilgili Ilgaz'ın Hoca Nasreddin ve Çömezleri adlı eserinde eş adlılık (2) tane olmak üzere mizah çeşitleri incelenmiştir. Beşinci bölümde mizah çeşitleri tablolaştırılarak sunulmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. Bulgular ve Yorumlar

FOWLER'İN MİZAH TASNİFİ (1926)

Akt.: Bayraktar, 2010:132

Çeşit	Motif veya amaç	Alan	Metot veya Araç	Dinleyici
Mizah	Keşfetme	İnsan Tabiatı	Gözlem	Sempatik Tipler
Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler
Hiciv	Düzeltilme	Ahlâk ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden emin tipler
Acı şaka	Izdırap verme	Hatalar ve Zaaflar	Tersine Çevirme	Kurban (fail) ve Seyirciler
Tahkir	İtibarı zedeleme	Kötü muamele	Doğrudan söyleme	Kamu (Halk)
İroni	Kendi çevresine has olma	Gerçeklerin söylenmesi	Efsaneleştirme	Daha dar bir çevre
İstihza	Kendini kanıtlama	Ahlâk	Açık seçik bütün çıplaklığıyla ortaya koyma	Saygıdeğer tipler
Alay	Kendini rahatlatma	Düşmanlık	Kötümser	Kendisi

Tablo1. Rıfat Ilgaz'ın “Bacaksız Kamyon Sürücüsü” Adlı Eserinde Mizah Unsurları

No	Çeşit	Roman	Motif veya Amaç	Metot veya Araç	Mizah Kuramları
1	Ağız, lehçe, Kesimsel Dil Kullanımı	B.K.S	Aydınlatma	Gözlem	Üstünlük Kuramı
2	Alay	B.K.S1, B.K.S2,B.K.S.3,B. K.S4	Kendini rahatlatma	Kötümser	Uyumsuzluk Kuramı(3), Rahatlama Kuramı
3	Benzetme	B.K.S.	Keşfetme	Vurgulayarak Etkileme	Üstünlük Kuramı
4	Deyimlerden Faydalanma	B.K.S.	Keşfetme	Sürpriz	Uyumsuzluk Kuramı
5	İroni	B.K.S1., B.K.S2.	Kendi çevresine has olma	Efsanel-eştirme	Uyumsuzluk Kuramı, Rahatlama Kuramı
6	Kişileştirme	B.K.S1., B.K.S2., B.K.S3.	Keşfetme	Dolaylı Söyleme	Uyumsuzluk Kuramı (3)
7	Tezat	B.K.S	Düzeltilme	Sürpriz	Uyumsuzluk Kuramı

Tablo 1’de görüldüğü gibi Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Kamyon Sürücüsü” adlı eserinde; Ağız, lehçe, Kesimsel dil kullanımı (1), alay (4), benzetme (1), deyimlerden faydalanma (1), ironi (2), kişileştirme (3), tezat (1) olmak üzere toplam on üç tane mizah çeşidi bulunmaktadır. Bacaksız Kamyon Sürücüsü romanında mizah unsuru oluşturulurken birden çok metot ve araç kullanılmıştır. Bunların belli başlı olanlarını, mantık dışı durum ve sözlere başvurma, uyumsuzluk, kelime oyunları, kafiye oyunları, benzetme, şaşırtıcı zekâ oyunları, beklenmedik, akla gelmedik nedenler, ihtimaller ortaya atma, umulmadık, şaşırtıcı davranış ve sözler, abartma, ironi, ön sayıtlılarla oynama ve çağrışım şeklinde sıralayabiliriz. Bu romanda motif ve amaç; keşfetme, aydınlatma, kendini rahatlatma, kendi çevresine has olma ve düzeltmedir. Romanın alanı insan tabiatı, kelime ve fikirler, ahlak ve davranıştır. Romanda metot veya araç olarak gözlem, kötümser, efsaneleştirme, dolaylı söyleme sürpriz ve

vurgulayarak etkilemenin kullanılmıştır. Romanda mizah kuramları içerisinde yer alan üstünlük kuramı, uyumsuzluk kuramı ve rahatlama kuramı bulunmaktadır. Romanda mizah kuramları belirlenirken tabloda yerleştirilen sıraya göre kuramlar yerleştirilmiştir.

Tablo2. Rıfat Ilgaz'ın “Bacaksız Tatil Köyünde” Adlı Eserinde Mizah Unsurları

No	Çeşit	Roman	Motif veya Amaç	Metot veya Araç	Mizah Kuramları
1	Ağız, lehçe, Kesimsel Dil Kullanımı	B.T.K	Aydınlatma	Gözlem	Uyumsuzluk Kuramı
2	Alay	B.T.K	Kendini rahatlatma	Kötümser	Rahatlama Kuramı
3	Benzetme	B.T.K	Keşfetme	Vurgulayarak Etkileme	Üstünlük Kuramı
4	Çok Anlamlılık	B.T.K	Keşfetme	Vurgulayarak Etkileme	Uyumsuzluk Kuramı

Tablo 2’de görüldüğü gibi Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Tatil Köyünde” adlı eserinde; Ağız, lehçe, Kesimsel dil kullanımı (1), alay (1), benzetme (1), çok anlamlılık (1) olmak üzere dört tane mizah çeşidi belirlenmiştir. Ancak, Bacaksız Kamyon Sürücüsü romanında mizah unsuru oluşturulurken birden çok metot ve araç kullanılmıştır. Bunların belli başlı olanlarını, mantık dışı durum ve sözlere başvurma, uyumsuzluk, kelime oyunları, benzetme, şaşırtıcı zekâ oyunları, beklenmedik, akla gelmedik nedenler, ihtimaller ortaya atma, umulmadık, şaşırtıcı davranış ve sözler, abartma, ironi, ön sayıtlılarla oynama ve çağrışım şeklinde sıralayabiliriz. Bu romanda motif ve amaç, keşfetme, aydınlatma ve kendini rahatlatma olarak belirlenmiştir. Romanın alanı insan tabiatı, kelime ve fikirler, ahlak ve davranıştır. Romanda metot veya araç olarak gözlem, kötümser ve vurgulayarak etkileme kullanılmıştır. Romanda mizah kuramlarından; üstünlük kuramı, uyumsuzluk kuramı ve rahatlama kuramı bulunmaktadır. Romanda mizah kuramları belirlenirken tabloda yerleştirilen sıraya göre kuramlar yerleştirilmiştir.

Tablo3. Rıfat Ilgaz'ın “Bacaksız Sigara Kaçakçısı” Adlı Eserinde Mizah Unsurları

No	Çeşit	Roman	Motif veya Amaç	Metot veya Araç	Mizah Kuramları
1	Alay	B.S.K1, B.S.K2, B.S.K3 B.S.K4.	Kendini rahatlatma	Kötümser	Uyumsuzluk Kuramı, Üstünlük Kuramı (2), Uyumsuzluk Kuramı
2	Benzetme	B.S.K1, B.S.K2	Keşfetme	Vurgulayarak Etkileme	Uyumsuzluk Kuramı, Üstünlük Kuramı
3	Çok Anlamlılık	B.S.K.	Keşfetme	Vurgulayarak Etkileme	Uyumsuzluk Kuramı
4	Tecahül-ü Arif	B.S.K.	Aydınlatma	Sürpriz	Üstünlük Kuramı
5	Yanlış Anlamalar(Anlam Sapması)	B.S.K1, B.S.K2	Düzeltilme	Sürpriz	Uyumsuzluk Kuramı (2)
6	Mübalâğa(Abartma)	B.S.K.	Keşfetme	Abartı söylem	Uyumsuzluk Kuramı
7	İğneleme	B.S.K,	Düzeltilme	Vurgulayarak Etkileme	Rahatlama Kuramı

Tablo 3’te görüldüğü gibi Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Sigara Kaçakçısı” adlı eserinde; alay (4), benzetme (2), çok anlamlılık (1), tecahül-ü arif (1), yanlış anlamalar (2), mübalâğa (1), iğneleme (1) olmak üzere on iki tane mizah çeşidi belirlenmiştir. Ancak, Bacaksız Sigara Kaçakçısı romanında mizah unsuru oluşturulurken birden çok metot ve araç kullanılmıştır. Bunların belli başlı olanlarını, mantık dışı durum ve sözlere başvurma, zıtlık, kelime oyunları, taraflılık, şaşırtıcı zekâ oyunları, beklenmedik, akla gelmedik nedenler, ihtimaller ortaya atma, umulmadık, şaşırtıcı davranış ve sözler, ön sayıtlılarla oynama ve çağrışım şeklinde sıralayabiliriz. Bu romanda motif ve amaç, keşfetme, aydınlatma, düzeltme ve kendini rahatlatma olarak belirlenmiştir. Romanın alanı insan tabiatı, kelime ve fikirler, toplumsal olaylar, ahlak ve davranıştır. Romanda metot veya araç olarak sürpriz, abartı söylem,

kötümser ve vurgulayarak etkileme bulunmaktadır. Romanda mizah kuramları içerisinde yer alan üstünlük kuramı, uyumsuzluk kuramı ve rahatlama kuramı kullanılmıştır. Romanda mizah kuramları belirlenirken tabloda yerleştirilen sıraya göre kuramlar yerleştirilmiştir.

Tablo4. Rıfat Ilgaz'ın “Bacaksız Paralı Atlet” Adlı Eserinde Mizah Unsurları

No	Çeşit	Roman	Motif veya Amaç	Metot veya Araç	Mizah Kuramları
1	Alay	B.P.A1,B.P.A2	Kendini rahatlatma	Kötümser	Üstünlük Kuramı (2).
2	Çok Anlamlılık	B.P.A	Keşfetme	Vurgulayarak Etkileme	Uyumsuzluk Kuramı
3	İğneleme	B.P.A1, B.P.A2, B.P.A3	Düzeltilme	Vurgulayarak Etkileme	Rahatlama Kuramı (3)

Tablo 4’te görüldüğü gibi Rıfat Ilgaz’ın “Bacaksız Paralı Atlet” adlı eserinde; alay (2), çok anlamlılık (1), İğneleme (3) olmak üzere altı tane mizah çeşidi belirlenmiştir. Ancak, Bacaksız Paralı Atlet romanında mizah unsuru oluşturulurken birden çok metot ve araç kullanılmıştır. Bunların belli başlı olanlarını, mantık dışı durum ve sözlere başvurma, zıtlık, kelime oyunları, taraflılık, şaşırtıcı zekâ oyunları, beklenmedik, akla gelmedik nedenler, ihtimaller ortaya atma, umulmadık, şaşırtıcı davranış ve sözler, ön sayılılarla oynama ve çağrışım şeklinde sıralayabiliriz. Bu romanda motif ve amaç; keşfetme ve kendini rahatlatma olarak belirlenmiştir. Romanın alanı insan tabiatı, kelime ve fikirler, toplumsal olaylar, ahlak ve davranıştır. Romanda metot veya araç olarak kötümser ve vurgulayarak etkileme yer almaktadır. Romanda mizah kuramları içerisinde yer alan üstünlük kuramı ve uyumsuzluk kuramı bulunmaktadır. Romanda mizah kuramları belirlenirken tabloda yerleştirilen sıraya göre kuramlar yerleştirilmiştir.

Tablo5. Rıfat Ilgaz'ın "Bacaksız Okulda" Adlı Eserinde Mizah Unsurları

No	Çeşit	Roman	Motif veya Amaç	Metot veya Araç	Mizah Kuramları
1	Alay	B.O	Kendini rahatlatma	Kötümser	Üstünlük Kuramı
2	Argo Kullanımı	B.O	İtibarı zedeleme	Doğrudan söyleme	Uyumsuzluk Kuramı
3	Benzetme	B.O1.,B.O2., B.O3.,	Keşfetme	Vurgulayar ak Etkileme	Uyumsuzluk Kuramı (2), Üstünlük Kuramı
4	Çok Anlamlılık	B.O	Keşfetme	Vurgulayar ak Etkileme	Uyumsuzluk Kuramı
5	İroni	B.O	Kendi çevresine has olma	Efsaneleştirme	Rahatlama Kuramı
6	Tezat	B.O.1.,B.O.2., B.O3	Düzeltilme	Sürpriz	Uyumsuzluk Kuramı (3).
7	Yanlış Anlamalar(Anlam Sapması)	B.O	Düzeltilme	Sürpriz	Uyumsuzluk Kuramı
8	İğneleme	B.O	Izdırap verme	Vurgulayar ak Etkileme	Üstünlük Kuramı

Tablo 5'te görüldüğü gibi Rıfat Ilgaz'ın 'Bacaksız Okulda' adlı eserinde; alay (1), argo kullanımı (1), benzetme (3), çok anlamlılık (1), ironi (1), tezat (3), yanlış anlamalar (1), iğneleme (1) olmak üzere on iki tane mizah çeşidi belirlenmiştir. Ancak, Bacaksız Okulda romanında mizah unsuru oluşturulurken birden çok metot ve araç kullanılmıştır. Bunların belli başlı olanlarını, mantık dışı durum ve sözlere başvurma, zıtlık, kelime oyunları, taraflılık, şaşırtıcı zekâ oyunları, beklenmedik, akla gelmedik nedenler, ihtimaller ortaya atma, umulmadık, şaşırtıcı davranış ve sözler, ön sayıtlılarla oynama ve çağrışım şeklinde sıralayabiliriz. Bu romanda motif ve amaç; keşfetme, kendi çevresine has olma, İtibarı zedeleme, düzeltme ve kendini rahatlatma olarak belirlenmiştir. Romanın alanı insan tabiatı, kelime ve fikirler,

toplumsal olaylar, ahlak ve davranıştır. Romanda metot veya araç olarak; Doğrudan söyleme, sürpriz, efsaneleştirme, kötümser ve vurgulayarak etkileme kullanılmıştır. Romanda mizah kuramları içerisinde yer alan üstünlük kuramı, uyumsuzluk kuramı ve rahatlama kuramı bulunmaktadır. Romanda mizah kuramları belirlenirken tabloda yerleştirilen sıraya göre kuramlar yerleştirilmiştir.

Tablo6.Rıfat Ilgaz'ın "Kumdan Betona" Adlı Eserinde Mizah Unsurları

No	Çeşit	Roman	Motif veya Amaç	Metot veya Araç	Mizah Kuramları
1	Alay	K.B.	Kendini rahatlatma	Kötümser	Uyumsuzluk Kuramı
2	Argo Kullanımı	K.B.	İtibarı zedeleme	Doğrudan söyleme	Uyumsuzluk Kuramı
3	Tezat	K.B1, K.B2	Düzeltilme	Sürpriz	Uyumsuzluk Kuramı
4	Mübalâğa(Abartma)	K.B.	Keşfetme	Abartı söylem	Uyumsuzluk Kuramı

Tablo 6'da görüldüğü gibi Rıfat Ilgaz'ın "Kumdan Betona" adlı eserinde; alay (1), argo kullanımı (1), tezat (2), mübalâğa (1) olmak üzere beş tane mizah çeşidi belirlenmiştir. Ancak, Kumdan Betona romanında mizah unsuru oluşturulurken birden çok metot ve araç kullanılmıştır. Bunların belli başlı olanlarını, mantık dışı durum ve sözlere başvurma, zıtlık, kelime oyunları, taraflılık, şaşırtıcı zekâ oyunları, beklenmedik, akla gelmedik nedenler, ihtimaller ortaya atma, umulmadık, şaşırtıcı davranış ve sözler, ön sayıtlılarla oynama ve çağırışım şeklinde sıralayabiliriz. Bu romanda motif ve amaç, kendini rahatlatma, itibarı zedeleme, düzeltme ve keşfetme olarak belirlenmiştir. Romanın alanı insan tabiatı, kelime ve fikirler, toplumsal olaylar, ahlak ve davranıştır. Romanda metot veya araç olarak; kötümser, doğrudan söyleme, sürpriz ve abartı söylem kullanılmıştır. Romanda mizah kuramı olarak uyumsuzluk kuramı bulunmaktadır. Romanda mizah kuramları belirlenirken tabloda yerleştirilen sıraya göre kuramlar yerleştirilmiştir.

Tablo 7. Rıfat Ilgaz'ın "Cankurtaran Yılmaz" Adlı Eserinde Mizah Unsurları

No	Çeşit	Roman	Motif veya Amaç	Metot veya Araç	Mizah Kuramları
1	Alay	C.Y1,C.Y2	Kendini rahatlatma	Kötümser	Üstünlük Kuramı, Rahatlama Kuramı
2	Benzetme	C.Y	Keşfetme	Vurgulayarak Etkileme	Uyumsuzluk Kuramı
3	İroni	C.Y	Kendi çevresine has olma	Efsaneleştirme	Üstünlük Kuramı
4	İğneleme	C.Y	Izdırıp verme	Vurgulayarak Etkileme	Uyumsuzluk Kuramı

Tablo 7’de görüldüğü gibi Rıfat Ilgaz’ın “Cankurtaran Yılmaz” adlı eserinde; alay (2), benzetme (1), ironi (1), iğneleme (1) olmak üzere beş tane mizah çeşidi belirlenmiştir. Ancak, Cankurtaran Yılmaz romanında mizah unsuru oluşturulurken birden çok metot ve araç kullanılmıştır. Bunların belli başlı olanlarını, mantık dışı durum ve sözlere başvurma, zıtlık, kelime oyunları, taraflılık, şaşırtıcı zekâ oyunları, beklenmedik, akla gelmedik nedenler, ihtimaller ortaya atma, umulmadık, şaşırtıcı davranış ve sözler, ön sayıtlılarla oynama ve çağrışım şeklinde sıralayabiliriz. Bu romanda motif ve amaç; kendini rahatlatma keşfetme, kendi çevresine has olma, ızdırıp verme olarak belirlenmiştir. Romanın alanı, insan tabiatı, kelime ve fikirler, toplumsal olaylar, ahlak ve davranıştır. Romanda metot veya araç olarak kötümser, efsaneleştirme ve vurgulayarak etkilemenin kullanılmıştır. Romanda mizah kuramları içerisinde yer alan üstünlük kuramı, uyumsuzluk kuramı ve rahatlama kuramı bulunmaktadır. Romanda mizah kuramları belirlenirken tabloda yerleştirilen sıraya göre kuramlar yerleştirilmiştir.

Tablo8.Rıfat Ilgaz'ın "Öksüz Cıvcıv" Adlı Eserinde Mizah Unsurları

No	Çeşit	Roman	Motif veya Amaç	Metot veya Araç	Mizah Kuramları
1	Alay	Ö.C1,Ö.C2	Kendini rahatlatma	Kötümser	Uyumsuzluk Kuramı (2)
2	Benzetme	Ö.C	Keşfetme	Vurgulayarak Etkileme	Uyumsuzluk Kuramı
3	Deyimlerden Faydalanma	Ö.C	Keşfetme	Sürpriz	Uyumsuzluk Kuramı
4	Kişileştirme(Geçişme)	Ö.C1.,Ö.C2., Ö.C3., Ö.C4.	Keşfetme	Dolaylı Söyleme	Rahatlama Kuramı, Uyumsuzluk Kuramı (3)
5	Sözcük Sapması	Ö.C	Düzeltilme	Sürpriz	Uyumsuzluk Kuramı
6	Tezat	Ö.C	Düzeltilme	Sürpriz	Uyumsuzluk Kuramı
7	Yanlış Anlamalar(Anlam Sapması)	Ö.C	Düzeltilme	Sürpriz	Üstünlük Kuramı

Tablo 8’de görüldüğü gibi Rıfat Ilgaz’ın “Öksüz Cıvcıv” adlı eserinde; alay (2), benzetme (1), deyimlerden faydalanma (1), kişileştirme (4), sözcük sapması (1), tezat (1), yanlış anlamalar (1) olmak üzere on bir tane mizah çeşidi belirlenmiştir. Ancak, Öksüz Cıvcıv romanında mizah unsuru oluşturulurken birden çok metot ve araç kullanılmıştır. Bunların belli başlı olanlarını, mantık dışı durum ve sözlere başvurma, zıtlık, kelime oyunları, taraflılık, şaşırtıcı zekâ oyunları, beklenmedik, akla gelmedik nedenler, ihtimaller ortaya atma, umulmadık, şaşırtıcı davranış ve sözler, ön sayıtlılarla oynama ve çağrışım şeklinde sıralayabiliriz. Bu romanda motif ve amaç; kendini rahatlatma, keşfetme ve düzeltme olarak belirlenmiştir. Romanın alanı, insan tabiatı, kelime ve fikirler, toplumsal olaylar, ahlak ve davranıştır. Romanda metot veya araç olarak kötümser, vurgulayarak etkileme, sürpriz ve dolaylı söyleme bulunmaktadır. Romanda mizah kuramları içerisinde yer alan üstünlük kuramı,

uyumsuzluk kuramı ve rahatlama kuramı kullanılmıştır. Romanda mizah kuramları belirlenirken tabloda yerleştirilen sıraya göre kuramlar yerleştirilmiştir.

Tablo 9. Rıfat Ilgaz'ın “Halime Kaptan” Adlı Eserinde Mizah Unsurları

No	Çeşit	Roman	Motif veya Amaç	Metot veya Araç	Mizah Kuramları
1	Alay	H.K1,H.K2,H.K3, H.K4	Kendini rahatlatma	Kötümser	Üstünlük Kuramı (3), Uyumsuzluk Kuramı

Tablo 9’da görüldüğü gibi Rıfat Ilgaz’ın “Halime Kaptan” adlı eserinde; alay (4), olmak üzere dört tane mizah çeşidi belirlenmiştir. Ancak, Halime Kaptan romanında mizah unsuru oluşturulurken birden çok metot ve araç kullanılmıştır. Bunların belli başlı olanlarını, mantık dışı durum ve sözlere başvurma, zıtlık, kelime oyunları, taraflılık, şaşırtıcı zekâ oyunları, beklenmedik, akla gelmedik nedenler, ihtimaller ortaya atma, umulmadık, şaşırtıcı davranış ve sözler, ön sayıtlılarla oynama ve çağırışım şeklinde sıralayabiliriz. Bu romanda motif ve amaç; kendini rahatlatma olarak belirlenmiştir. Romanın alanı insan tabiatı, kelime ve fikirler, toplumsal olaylar, ahlak ve davranıştır. Romanda metot veya araç olarak kötümserlik bulunmaktadır. Romanda mizah kuramlarından üstünlük kuramı ve uyumsuzluk kuramı yer almaktadır. Romanda mizah kuramları belirlenirken tabloda yerleştirilen sıraya göre kuramlar yerleştirilmiştir.

Tablo10. Rıfat Ilgaz'ın “Küçükçekmece Okyanusu” Adlı Eserinde Mizah Unsurları

No	Çeşit	Roman	Motif veya Amaç	Metot veya Araç	Mizah Kuramları
1	Alay	K.Ç.O1,K.Ç.O2	Kendini rahatlatma	Kötümser	Rahatlama Kuramı (2)

Tablo 10’da görüldüğü gibi Rıfat Ilgaz’ın “Küçükçekmece Okyanusu” adlı eserinde; alay (2), olmak üzere iki tane mizah çeşidi belirlenmiştir. Ancak, Küçükçekmece

Okyanusu romanında mizah unsuru oluşturulurken birden çok metot ve araç kullanılmıştır. Bunların belli başlı olanlarını, mantık dışı durum ve sözlere başvurma, zıtlık, kelime oyunları, tarafılık, şaşırtıcı zekâ oyunları, beklenmedik, akla gelmedik nedenler, ihtimaller ortaya atma, umulmadık, şaşırtıcı davranış ve sözler, ön sayıtlılarla oynama ve çağrışım şeklinde sıralayabiliriz. Bu romanda motif ve amaç; kendini rahatlatma olarak belirlenmiştir. Romanın alanı insan tabiatı, kelime ve fikirler, toplumsal olaylar, ahlak ve davranıştır. Romanda metot veya araç olarak kötümser, yer almaktadır. Romanda mizah kuramlarından rahatlatma kuramı bulunmaktadır. Romanda mizah kuramları belirlenirken tabloda yerleştirilen sıraya göre kuramlar yerleştirilmiştir.

Tablo11.Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" Adlı Eserinde Mizah Unsurları

No	Çeşit	Roman	Motif veya Amaç	Metot veya Araç	Mizah Kuramları
1	Alay	H.N.V.Ç1,H.N.V.Ç2,H.N.V.Ç3,H.N.V.Ç4,H.N.V.Ç5,H.N.V.Ç6,H.N.V.Ç7	Kendini rahatlatma	Kötümser	Rahatlatma Kuramı, Uyumsuzluk Kuramı, Rahatlatma Kuramı, Üstünlük Kuramı (3)
2	Benzetme	H.N.V.Ç1,H.N.V.Ç2,H.N.V.Ç3.	Keşfetme	Vurgulayarak Etkileme	Rahatlatma Kuramı, Uyumsuzluk Kuramı, Üstünlük Kuramı
3	Çok Anlamlılık	H.N.V.Ç1,H.N.V.Ç2,H.N.V.Ç3.	Keşfetme	Vurgulayarak Etkileme	Uyumsuzluk Kuramı
4	Deyimlerden Faydalanma	H.N.V.Ç1, H.N.V.Ç2.	Keşfetme	Sürpriz	Uyumsuzluk Kuramı (2)
5	İroni	H.N.V.Ç1,H.N.V.Ç2.,H.N.V.Ç3.,H.N.V.Ç4.,H.N.V.Ç5.	Kendi çevresine has olma	Efsaneleştirme	Rahatlatma Kuramı, Uyumsuzluk Kuramı

					Rahatlama Kuramı(2), Üstünlük Kuramı
6	Kişileştirme(Geçişme)	H.N.V.Ç1.,H.N.V.Ç2.,H.N.V.Ç3.,H.N.V.Ç4	Keşfetme	Dolaylı Söyleme	Rahatlama Kuramı, Uyumsuzluk Kuramı (2)
7	Sözcük Sapması	H.N.V.Ç.	Düzeltilme	Sürpriz	Üstünlük Kuramı
8	Tecahülü Arif	H.N.V.Ç.	Aydınlatma	Sürpriz	Üstünlük Kuramı
9	Tersine Çevirme(Kiyasus)	H.N.V.Ç1.,H.N.V.Ç2.,H.N.V.Ç3.,H.N.V.Ç4.,H.N.V.Ç5.,H.N.V.Ç6.,H.N.V.Ç7.,H.N.V.Ç8.	Aydınlatma	Tersine çevirme	Uyumsuzluk Kuramı (4), Rahatlama Kuramı, Uyumsuzluk Kuramı, Üstünlük (3)
10	Tezat	H.N.V.Ç1.,H.N.V.Ç2.,H.N.V.Ç3.,H.N.V.Ç4.,H.N.V.Ç5.,H.N.V.Ç6.,H.N.V.Ç7.,H.N.V.Ç8.	Düzeltilme	Sürpriz	Uyumsuzluk Kuramı (9)
11	Yanlış Anlamalar(Anlam Sapması)	H.N.V.Ç1.,H.N.V.Ç2	Düzeltilme	Sürpriz	Rahatlama Kuramı, Uyumsuzluk Kuramı

Tablo12.Rıfat Ilgaz'ın "Hoca Nasrettin ve Çömezleri" Adlı Eserinde Mizah Unsurları

12	Mübalâğa(A bartma)	H.N.V.Ç1., H.N.V.Ç2., H.N.V.Ç3.,H.N.V.Ç4	Keşfetme	Abartı söylem	Rahatlama Kuramı, Üstünlük Kuramı,Uyumsuz- luk Kuramı (2)
13	İğneleme	H.N.V.Ç1., H.N.V.Ç2., H.N.V.Ç3., H.N.V.Ç4., H.N.V.Ç5., H.N.V.Ç6., H.N.V.Ç7.,H.N.V.Ç8 , H.N.V.Ç9., H.N.V.Ç10., H.N.V.Ç11., H.N.V.Ç12., H.N.V.Ç13., H.N.V.Ç14., H.N.V.Ç15. H.N.V.Ç16.,H.N.V.Ç 17.	Izdırap verme	Vurgulayarak Etkileme	Üstünlük Kuramı (5) Rahatlama Kuramı, Üstünlük Kuramı (2), Rahatlama Kuramı (7), Üstünlük Kuramı (2)
14	İmleme	H.N.V.Ç1., H.N.V.Ç2	Kendi çevresine has olma	Efsaneleştirme	Uyumsuzluk Kuramı (2)
15	Müşakale	H.N.V.Ç.	Keşfetme	Doğrudan söyleme	Rahatlama Kuramı
16	Alışılmamış Bağdaştırma Kullanımı	H.N.V.Ç1., H.N.V.Ç2.	Aydınlatma	Sürpriz	Uyumsuzluk Kuramı (2)
17	Kaydırma	H.N.V.Ç1., H.N.V.Ç2.	Keşfetme	Dolaylı söyleme	Uyumsuzluk Kuramı (2)
18	Yineleme	H.N.V.Ç1., H.N.V.Ç2	Keşfetme	Sürpriz	Uyumsuzluk Kuramı, Rahatlama Kuramı
19	Eş Adlılık	H.N.V.Ç1., H.N.V.Ç2.	Aydınlatma	Vurgulayarak Etkileme	Üstünlük Kuramı (2)

Tablo 11 ve 12’de görüldüğü gibi Rıfat Ilgaz’ın ‘Hoca Nasreddin ve Çömezleri’ adlı eserinde; alay (7), benzetme (3), çok anlamlılık (3), deyimlerden faydalanma (2),

ironi (5), kişileştirme (4), sözcük sapması (1), tecahül-ü arif (1), tersine çevirme (8), tezat (8), yanlış anlamalar (2), mübalağa (4), iğneleme (17), imleme (2), müşakale (1), alışılmamış bağdaştırma kullanımı (2), kaydırma (2), yineleme (2), eş adlılık (2) olmak üzere yetmiş altı tane mizah çeşidi belirlenmiştir. Ancak, Hoca Nasreddin ve Çömezleri romanında mizah unsuru oluşturulurken birden çok metot ve araç kullanılmıştır. Bunların belli başlı olanlarını, mantık dışı durum ve sözlere başvurma, zıtlık, kelime oyunları, taraflılık, şaşırtıcı zekâ oyunları, beklenmedik, akla gelmedik nedenler, ihtimaller ortaya atma, umulmadık, şaşırtıcı davranış ve sözler, ön sayıtlılarla oynama ve çağrışım şeklinde sıralayabiliriz. Bu romanda motif ve amaç; kendini rahatlatma, keşfetme, kendi çevresine has olma, ızdırap verme, aydınlatma ve düzeltme olarak belirlenmiştir. Romanın alanı insan tabiatı, kelime ve fikirler, toplumsal olaylar, ahlak ve davranıştır. Romanda metot veya araç olarak kötümser, vurgulayarak etkileme, sürpriz, doğrudan söyleme, efsaneleştirme, abartma, tersine çevirme ve dolaylı söylemen kullanılmıştır. Romanda mizah kuramları içerisinde yer alan üstünlük kuramı, uyumsuzluk kuramı ve rahatlama kuramı bulunmaktadır. Romanda mizah kuramları belirlenirken tabloda yerleştirilen sıraya göre kuramlar yerleştirilmiştir.

ALTINCI BÖLÜM

6. Sonuç

Rıfat Ilgaz'ın çocuk kitapları, mizah kuramları ve mizah yöntemleri açısından çeşitlilik göstermektedir. Rıfat Ilgaz'ın çocuk kitaplarının birçok mizah ögesini içinde barındırdığı ve kahramanlarının mizahî kişiliklerden meydana geldiği görülmektedir. Ilgaz, eserlerindeki mizahî unsurlarla yaşadığı dönemin bilincini ve toplumun sosyolojik yapısını yansıtmaya çalışmıştır. Rıfat Ilgaz'ın çocuk eserleri, mizah anlayışı ve gerçeğe yaklaşımı açısından farklıdır. Mizah, Ilgaz'ın çocuk eserlerinin temelini oluşturmaya rağmen yegâne amacı bu değildir. Sosyal hayattaki aksaklıklar, oluşan çelişkiler, taraflılık, haksızlık ve eşitsizlik Rıfat Ilgaz tarafından eleştirel bir bakış açısıyla ele alınır. Ilgaz, yaşadığı ortamı çarpıcı ayrıntılarla gözler önüne sererken, toplumun aksaklıklarını, insanların riyakârlıklarını, adaletsizliğini, yalanını vurucu cümlelerle sunar. Ilgaz, eserlerinde, genel itibarıyla kelime oyunlarından ve gereksiz sözcük kullanımından uzak durmuştur ve Ilgaz'ın çocuk kitaplarının bütününden mizah ortaya çıkar.

Rıfat Ilgaz'ın çocuk kitaplarından ortaya çıkan mizah, sıradan bir refleks değildir. Bilinçli ve düşünülerek eleştiriye tabi tutulan bir gülmedir. Gülen kişi, bu yolla kendini ve karşıdakini belli bir eleştiri içinde bulur. Ancak eleştiri, mizah içerisinde eritilerek ve düşünmeye sevk edilerek sunulur. Yaşanılan toplumun konuları ele alınırken Türk milletinin kendisiyle barışık olduğu, yaşadığı toplumun aksaklıklarının kabul edildiği ve toplumsal sorunlara başkaldırma yerine gülerek karşılık verildiği görülmektedir. Kişilerin eksikliklerini fark etmesi, bu durumu ele alırken gülebilmesi ve bununla ilgili eksikliklerin gözler önüne serilmesi sağlıklı bir gülmeyi ve sağlıklı bir bilinci ortaya koymaktadır.

Rıfat Ilgaz'ın çocuk eserlerindeki metinlerden şu sonuçlara ulaştığımızı söyleyebiliriz: mizah çeşitlerinden, alay başta olmak üzere iğneleme, tezat, benzetme, ironi, tersine çevirme, çok anlamlılık, kişileştirme, mübalağa yanlış anlamalar, tecahül-ü arif, sözcük sapması, imleme, alışılmamış bağdaştırma kullanımı, kaydırma, yineleme, eş adlılık, argo kullanımı, örnek teşkil etmektedir. Bu metinlerde motif ve amaç, aydınlatma, düzeltme ve keşfetmedir. Metinlerde metot veya araç olarak sürpriz, gözlem ve vurgulayarak etkilemenin kullanılmıştır. Mizah

kuramlarında geleneksel kuramlar içerisinde yer alan üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama kuramı örnek teşkil etmektedir.

Rıfat Ilgaz kitaplarında mizah unsuru oluşturulurken birden çok metot ve araç kullanılmıştır. Bunların belli başlı olanlarını, mantık dışı durum ve sözlere başvurma, uyumsuzluk, kelime oyunları, kafiye oyunları, deyimlerden faydalanma, kişileştirme, çok anlamlılık, alay, benzetme, tezatlık, şaşırtıcı zekâ oyunları, beklenmedik, akla gelmedik nedenler, ihtimaller ortaya atma, umulmadık, şaşırtıcı davranış ve sözler, abartma, ima, iğneleme ve çağrışım şeklinde sıralayabiliriz.

Rıfat Ilgaz'ın çocuk kitaplarında gerçek, net olarak ortaya koyulmaz ve Ilgaz, eserlerini öğüt verme amacıyla oluşturmamıştır. Rıfat Ilgaz çocuk kitaplarında bilinen durumların ya da yaşanan olayların çelişkisini ve taraflılığını ortaya koymaktadır. Rıfat Ilgaz çocuk kitaplarında yaşanan duruma başkaldırma yerine kendini rahatlatma durumları yaratır ya da aşağılanma durumlarında üstünlük sağlama duygularını pekiştirir.

Rıfat Ilgaz, çocuk kitaplarında olayları ve durumları dramatize etmeden sunar. Yaşanılan ve bilinen durumlar ne kadar kötü olursa olsun trajik hale getirmeden sunar. Okuyucuda acımaya, korkuya ve gözyaşına yer vermez. Bu durumun aksine yaşanan kötü durumlar ve olaylar mizah ile yoğrulur ve Rıfat Ilgaz çocuk kitaplarında toplumun aksayan yanları eleştiriye tabi tutulur. Ilgaz, okuyucuyu, düşünmeye ve gözlemleye sevk eder.

Rıfat Ilgaz'ın çocuk kitaplarında konu kısadır ve bir olay, öykü biçiminde sunulur. Bu öykü içerisinde kişiler ve çevre hakkında bilgi sunulur. Rıfat Ilgaz'ın çocuk kitaplarında Rıfat Ilgaz, konu ile birlikte konunun mizahî yönünü de ele almıştır. Ilgaz'ın mizahı, anlaşılır, kısa ve açıktır.

Rıfat Ilgaz'ın çocuk kitaplarında insanların gülünç tarafları, yanlışları, sakarlıkları ve çaresizliği ele alınır. İnsan ilişkilerindeki kimi sorunlar üzerinde durulur. Ilgaz, sorunlara eleştirel bir şekilde yaklaşır. Eleştirinin temel amacı, kişinin kendi yaptığı yanlışın farkına vararak bundan ders almasıdır. Ilgaz, kişinin kendi hatasının farkına varmasını sağlamak için ustalıkla işlenmiş bir dil kullanılır.

Ilgaz'ın çocuk eserlerinde, insana, topluma, çevreye ve diğer varlıklara karşı saygı ve sevgi esastır.

Rıfat Ilgaz'ın çocuk kitaplarında Ilgaz, yaşamda gözlemlenen gerçekleri, çelişkileri, adaletsizlikleri mizah malzemesi olarak değerlendirmektir. Ilgaz, gülünç durumları, yaşamın gerçeğinden süzer ve çatışmaların varlığından ortaya çıkarır. Ilgaz, bunu yaparken de yaptığıнын edebiyat olduğunu unutmaz. Dil özelliklerine, çocuğun yaşına uygunluğuna ve çocuğu sıkmadan kısa ve özlü bir şekilde anlatmaya özen gösterir. Yaşanılan toplumsal çarpıklıklar ve ekonomik farklılıklar güncelliğini yenileyerek şu anda da karşımıza çıkan sorunlardır. Yaşanılan dönemi ve ortamı çarpıcı ve sade bir şekilde gözler önüne serer. Ancak bunları gözler önüne sererken özellikle vurgulamaz, anlatım kendiliğinden, doğal bir şekilde ortaya çıkar. Ve bunlar öğüt verme amacı gütmeyen, ders verme amacı olmaksızın; Toplumsal yapının ve ekonomik durumun gerçekliğini ortaya koyar. Ilgaz, özellikle toplumsal çarpıklıkların ve gelişmelerin, insanların para hırslarının, ahlaki ve yozlaştırıcı değer yargılarının etkilerini eserlerinde sunar. İnsani değerlerin aşınmasına ve yozlaşmasına etki eden noktaların vurgulanmasını temel amaç olarak görür.

Rıfat Ilgaz'ın çocuk kitapları tek bir bakış açısıyla, tek bir mizah kuramıyla ya da tek bir mizah çeşidiyle açıklanması güçtür. Bütün mizah kuramlarının onun eserlerine uygulanması onu doğru bir şekilde ifade etmemizde bize yardımcı olur. Bu bağlamda Rıfat Ilgaz'ın çocuk kitapları geleneksel kuramlar içerisinde yer alan; Üstünlük, rahatlama ve uyumsuzluk kuramına göre değerlendirilmiştir. "Üstünlük Kuramı'na göre, başkasının başına gelmiş her türlü talihsizlik ya da başkalarının kusurları ve eksiklikleri komiktir. Bu durumları başkalarının yaşamaları ve bizim başımıza gelmemesi 'üstünlük' sağlar. "Rahatlama Kuramı'nın" temelinde ise korku ve beklenmedik durumlar söz konusudur. Korkunun neticesinde beklenen durumun yaşanmaması ya da biriken enerjinin aniden ortaya çıkması komik bir durum oluşturmaktadır. "Uyuşmazlık Kuramı'nın" oluşumunda ise tezatlıklar, bağdaştırılmayan durumlar ya da fikirler arasında beklenilmedik ilişkinin varlığı yatmaktadır. Bunların keşfedilmesi ve ortaya çıkması bizde gülme hissi uyandırmaktadır. Kuramların uygulanması araştırmalara yeni bir bakış açısı ve yöntem kazandırmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akın, M. (2009). Türk Çocuk Edebiyatında Bilim Kurgu, Bizim Kitaplar Yayınları, İstanbul.
- Aksan, D. (2009a), Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yayınları, Ankara.
- Aksan, D. (2013). Şiir Dili ve Türk Şiir Dili. Bilgi Yayınevi. İstanbul.
- Aydın, S. (2006). “Çocuk Yazınında Mizah Kullanımının Bilişsel, Duyuşsal ve Toplumsal Yönden Önemi.” II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Aytaş, G. Yalçın, A. (2012). Çocuk Edebiyatı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Baş, B. (2013). Türkçe Öğretimi Açısından Çocuk Edebiyatı, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Bayrak, M. (1987). Halk Gülmecesi, Yorum Yayınları. İstanbul.
- Bayraktar, Z. (2010). “Mizah Teorileri ve Mizah Teorilerine Göre Nasreddin Hoca Fıkralarının Tahlili” (Yayımlanmış Doktora Tezi).Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İzmir:
- Bezirci, A. (1997). Rıfat Ilgaz. Çınar Yayınları. İstanbul.
- Bilge, E. (2008). “Cem Yılmaz Anlatıları <Üstünlük Kuramı Bağlamında>” Türkbilig, s.16: s.s. 16-23.
- Bilkan, A.F.(2005). Çocuk Edebiyatı-Kavram ve Mahiyet-. Hece Aylık Edebiyat Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı. Sayı 104-105.
- Can, D.T. (2014). Çocuk Edebiyatı Kuramsal Yaklaşım, Eğitim Yayınevi, Konya.
- Ç. Güler ve B. Güler, (2010). Mizah, Gülme ve Gülme Bilimi. Yazıt Yayıncılık: Ankara.
- Dellal, M. (2010). “Çocuk Edebiyatında Öykü Türünün Çocuğun Kavram Gelişimine Etkileri Üzerine Bir Araştırma (Gülten Dayıoğlu Örneği)” (Yayımlanmış

Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Afyonkarahisar.

Dilçin, C. (2013). Örneklerle Türk Şiir Bilgisi. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara

Emeksiz, A. (2015). “Türk Halkbilim Mizah Araştırmalarına Dair Genel Tespit, Değerlendirme ve Teklifler” Ankara.

Eşiğül, E. (2002). “Cumhuriyet Dönemi Mizahı Üzerinde Değerlendirmeli Bir Bibliyografya Çalışması” Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: İzmir.

Güler, M. (2007). “Rıfat Ilgaz’ın Öykülerindeki Mizah” “Edebiyatımızın Koca Çınarı” Anısına. Rıfat Ilgaz Sempozyumu. Çınar Yayınları. İstanbul.

Güleryüz, H. (2002). Yaratıcı Çocuk Edebiyatı, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Güleryüz, H. (2013). Yaratıcı Çocuk Edebiyatı, Edge Akademi, Ankara.

Gürel, Z; Temizyürek, F; Şahbaz, K.N. (2007). Çocuk Edebiyatı, Öncü Kitabevi, Ankara.

Hengirmen, M. (2015).Türkçe Dilbilgisi, Engin Yayınevi, Ankara.

Ilgaz, R. (2008). “Cankurtaran Yılmaz” Çınar Yayınları. İstanbul. 10. Basım.

Ilgaz, R. (2014).“Hoca Nasrettin ve Çömezleri.” Türkiye İş Bankası KültürYayınları. İstanbul. 1. Basım.

Ilgaza, R. (2015). “Bacaksız Kamyon Sürücüsü” Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul. 5. Basım.

Ilgazb, R. (2015). “Bacaksız Tatil Köyünde” Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul. 6. Basım.

Ilgazc, R. (2015). “Bacaksız Sigara Kaçakçısı” Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul. 2. Basım.

Ilgazd, R. (2015). “Bacaksız Paralı Atlet” Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul. 4. Basım.

Ilgaze, R. (2015). “Bacaksız Okulda” Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul. 7. Basım.

- İlgazf, R. (2015). “Öksüz Civeiv” Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul. 6. Basım.
- İlgazg, R. (2016). “Kumdan Betona” Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul. 6. Basım.
- İlgazh, R. (2016). “Küçükçekmece Okyanusu” Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul. 5. Basım.
- İlgazı, R. (2016). “Halime Kaptan” Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul. 11. Basım.
- İnce, Ö. (2002). Yazınsal Söylem Üzerine, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul.1. Baskı.
- Kahraman, S. (2015). Dilde Çok Anlamlılık ve Belirsizlik. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kantemirci, E. (1979). Çocuk Kitapları Sorunu, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 12 Sayı: 1.
- Karadikme, A. (2006). “İroni Kavramı ve Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Eserlerinde İroni” (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kasapoğlu, A. (2008). “Gülme” Davranışıyla İlgili Ayetler Hakkında Psikolojik Bir Değerlendirme” Hikmet Yurdu Yıl:1, S.2, (Temmuz-Aralık) ss. 61-76.
- Kıbrıs, İ. (2000). Uygulamalı Çocuk Edebiyatı, Eylül Yayınevi, Ankara.
- Kılınç, A. (2007). “Üstünlük Kuramı Bağlamında Harp Ve Mizah” Ç.Ü. Türkoloji-Makale Bilgi Sistemi.
- Kılınç, A. (2008). “Mizahta Rahatlama Kuramına Göre Ömer Seyfettin’in Halk Anlatı Kaynaklı Hikâyelerinde Mizah” Ç.Ü. Türkoloji-Makale Bilgi Sistemi.
- Kocakaplan, İ. (2005). Açıklamalı Edebi Sanatlar. Türk Edebiyatı Vakfı.İstanbul.
- Külekçi, N. (1999). Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar. Akçağ Yayınları. Ankara.
- Nas, R. (2004). Örneklerle Çocuk Edebiyatı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.

- Nesin, A. (2001). Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı, Adam Yayınları, İstanbul.
- Oğuzkan, F. (2010). Çocuk Edebiyatı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Öngören, F. (1983). Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı ve Hicvi. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Ankara.
- Örge Yaşar, F. (2010). “Mizahta Uyumsuzluk Kuramı Bağlamında Tekerlemeler” Zeitschrift Für die Welt der Türken Journal of World of Turks, Zfwtdvol. 2, No.1.
- Özbay, M. (2010). Türkçe Öğretimi Yazıları. Ankara: Öncü Kitap ve Yayıncılık.
- Özcan, Ö. (2002). Türk Edebiyatında Hiciv ve Mizah, İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- Özdemir, N.(2010) “Mizah, Eleştirel Düşünce ve Bilgelik: Nasreddin Hoca” Milli Folklor, s. 22, Say. 87.
- Özkara, Y. (2013). “İlköğretim Türkçe Eğitimi Sürecinde Mizah Unsurlarından Yararlanma” Milli Folklor, 2013, yıl 25, Sayı 100.
- Özünlü, Ü. (1999). Gülmecenin Dilleri, Doruk Yayınları: Ankara.
- Özünlü, Ü. (2001). Edebiyatta Dil Kullanımları. Multilingual. İstanbul.
- Rysbay, K. (2007). “Refik Halit Karay’ın Eserlerinde Mizah Ve Hiciv” (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul:
- Sanders, B. (2001). “*Kahkahanın Zaferi.*” çev. Kemal Atakay. Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Sever, S. (2003). Çocuk ve Edebiyat. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2008). Çocuk ve Edebiyat, İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sever, S. (2013), Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü, Tudem Yayıncılık. İzmir.
- Şirin, M.R. (2000). 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Şirin, M.R. (2016).Çocuk, Çocukluk ve Çocuk Edebiyatı, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Taş, C. (2007). “Aziz Nesin “Ne Yaşar Ne Yaşamaz” “Carl Zuckmayer’in “Köpenick’li Yüzbaşı” ve Friedrich Dürrenmatt’ın “Büyük Romulus” Adlı

Eserlerinde Mizah, Hiciv ve İroni” (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi).
Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Bursa.

TDK (2001). Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara.

TDK (2005). Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara.

Türk Dil Kurumu, Ankara, 2017, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.582203506081d6.21938198(20 Ocak 2017).

Türk Dil Kurumu, Ankara, 2017, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.582203506081d6.21938198(11 Şubat 2017).

Tekin, M.(2005). Çocuk Edebiyatı. Hece Aylık Edebiyat Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı. Sayı 104- 105:(Ağustos-Eylül 2005).

Usta, Ç. (2005). Mizah Dilinin Gizemi, Akçağ Basım Yayın Pazarlama. Ankara.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayıncılık. Ankara.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayıncılık. Ankara.

Yılmaz, N. (2007). Rıfat Ilgaz’ın *Bacaksız* Dizisine Geleneksel Gülmece Karakterleri ve Gülmece Kuramları Açısından Bakış.“Edebiyatımızın Koca Çınarı” Anısına. Rıfat Ilgaz Sempozyumu. Çınar Yayınları. İstanbul.

Yörükoğlu, A. (2004).Çocuk Ruh Sağlığı. Özgür Yayınları, İstanbul.

Yum, S.(2013). “Memduh Şevket Esendal’ın “Ayaşlı İle Kiracıları” Adlı Romanında Mizah” Ç.Ü. Türkoloji-Makale Bilgi Sistemi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Kudret DERELİ
Doğum Yeri ve Tarihi : Göksun / 22.11.1985

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : İnönü Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği
Y. Lisans Öğrenimi : Adıyaman Üniversitesi Türkçe Eğitimi
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

E-Posta Adresi : dereli_kudret@hotmail.com

Tarih

26/ 06/ 2017